

Toner flagg mot kristen arbeidsgiver

To ansatte har sagt opp i protest, mens andre har strikket regnbuegensere. Mange håper på endring ved den kristne høyskolen NLA.

Side 16–21

Køyr nyansering

«I mange andre land har stipendiater og postdoktorer et stort press på seg. De *må* forske. Men slik er det jo ikke her.» Det vert debatt av slikt.

Denne saka fekk meg til å skrive «Køyr debatt». Og det gjorde de.
(Faksimile av Forskerforum nr. 9/19)

Forskerforum treffe ei nerve med hovudsaka i førre nummer, «Utfordrer norsk arbeidskultur». Saka tok utgangspunkt i at andelen utlendingar er svært høg blant dei som står bak flest publiseringspoeng. I denne og tidlegare saker har eit knippe av dei topp-publisierende utanlandske forskarar fortalt om dei svært mange arbeidstimane som ligg bak. Fleire kjelder i artikkelen var inne på at den norske arbeidskulturen ikkje er hard: «Vi har det veldig godt og trygt i Norge, og da trenger vi ikke å være så ambisiøse. I mange andre land har stipendiater og postdoktorer et stort press på seg. De *må* forske. Men slik er det jo ikke her», sa Geir Mathiesen, seniorforskar ved NMBU. Så i den førre leiarspalta mi, ba eg om å køyre debatt. Sidan har ikkje internett stått stille.

Iallfall ikkje vårt hjørne av nettet. Gjennom nettstaden Forskerforum.no og i sosiale medium har vi fått masse reaksjonar. Med to saker og tre debattinnlegg pregar tematikken òg dette bladet. Kva har eg lært av debatten så langt? Eg fekk stadfesta at «utlending» er i ferd med å verte eit ladd ord. Eg ynskjer å motar-

beide dette ved å bruke det på ein sjølvsgatt – og sjølvsgatt nøytral – måte. (Ein mogeleg kostnad ved ei slik haldning, er at den innvandringskritiske nettstaden Resett, som truleg har ei intens medieovervaking over bruk av ordet «utlending», oppdagar deg.)

Men vi tek til oss bruk av nye kategoriar som kan få oss vidare. Historikar Frode Lindgjerdet skriv i eit innlegg på side 42 om «hjemmeavla» og «fremmedavla» forskarar, og dei herleg kvardagslege orda er viktige instrument i oppryddinga: Han tykkjer det har meir føre seg å sjå på skiljet mellom kor forskarar har grunnutdanninga si frå, og når det fyrst er forskarar, er det doktorgraden, og ikkje grunnskulen han tenkjer på. Lindgjerdet er – som meg – motstrevande til å godta teljekantprinsippet som eit djuptloddande og meningsfullt mål for verdsettjing av forskarar og forskning. Men så lenge vi har stelt oss slik at teljing av publikasjonar er valutaen som gjeld, seier målet temmeleg mykje om kor god sjanse ein forskar har til å få mellombels eller fast jobb, ei høgare stilling eller pengar til eit prosjekt, i tillegg til all den namnlause auraen og prestisjen.

Etter nokre motstrevande linjer om teljekantane frå både Lindgjerdet og meg, fylgjer denne hypotesen (frå Lindgjerdet): «Forskere som forsker i et annet land enn der de har sin grunnutdanning, er i utgangspunktet bedre i snitt enn de av deres kolleger som ikke krysser landegrensene. De er tross alt headhunted blant et stort internasjonalt utvalg av kandidater, og da må man jo kunne forvente at de er bedre.» Han påpeikar, temmeleg korrekt, trur eg, at det er meir nærliggande å samanlikne norske forskarar i Noreg med «landfaste» forskarar i andre land enn med forskarar som har kryssa landegrensene etter forskarutdanninga. Eg har òg ein hypotese: Eg trur ikkje norske forskarar som jobbar ved utanlandske universitet har så snaue arbeidsveker at det gjer noko.

Så vidt eg veit har ikkje nokon forska på om det stadig større innslaget av forskarar rekruttert frå utlandet påverkar arbeidskulturen i Noreg. Hebe Gunnes i NIFU stod bak den siste tidsbrukundersøkinga frå norsk akademia, og utlendings- eller «fremmedavla»-dimensjonen er ikkje fanga opp der. Men no nærmar det seg iallfall: I eit innlegg (side 43) fortel ho at NIFU i eit nytt prosjekt vil sjå på «kjønnsforskjeller, samt forskjeller mellom internasjonalt mobile forskere og forskere som i liten grad er mobile, knyttet til publisering og akademisk karriere».

Høgast temperatur i debatten har det nok vore i spørsmål rundt familieliv og kjønnsroller. Dersom gullstandarden skal ligge på 70–80 arbeidstimar i veka, korleis er det mogeleg å kombinere dette med å hente i barnehagen? James Godbolt (side 41) slår, med ein mild retorisk snert, eit slag for «middelmådige forskere»: «Spørsmålet er om det fins et alternativ til det suicidale scenariet der en tar livet av ens egne arbeidsplasser og raserer en arbeidslivsmodell der både forskning, familie og fritid har en berettiget plass.» Han held fram verdien av ei forskarrolle der undervising, formidling, administrasjon og fagpolitisk deltaking òg er integrert.

Så, kjære lesarar, skrivarar og intervjuobjekt. De har køyrt debatt. De har køyrt nyansering.

Og kom an, vi orkar noko til. Ha god adventstid!

«'Hjemmeavla' og 'fremmedavla' forskarar – dei herleg kvardagslege orda er viktige instrument i oppryddinga.»

Kjetil A. Brottveit
redaktør

16: Kunnskapens alter

Tone Sævi (t.v.) forlater NLA Høgskolen i protest. Nå håper flere på endringer ved den kristne høyskolen.

22: Praktikeren

Hvordan luktet og smakte 1700-tallet? Og hvorfor er opplevelsen av historien så viktig for framtida? Det vet Ragnhild Hutchison.

26: Øyne under lupen

Kan årstidene ha noe å si? Eller de norske friminuttene? Forskere på Kongsberg vil finne ut hvorfor vi er mindre nærsynte i Norge enn i mange andre land.

31: Av hensyn til klimaet

Hvordan påvirkes forskerhverdagen av klimahensyn? – Vi må prioritere de reisene som er mest verdifulle for forskningen og undervisningen, sier Vigdis Vandvik.

4: Truet frihet

– Som nordmann blir jeg bekymret for at land vi sammenligner oss med, velger bort akademisk frihet, sier Karen-Lise S. Knudsen, leder for Scholars at Risk Norge.

6: Å lykkes mellom 8 og 16

Må forskere jobbe stadig mer for å henge med? – Jeg tror at effektiv jobbing i arbeidstiden, med et liv utenom, faktisk er det beste, sier professor Jill Walker Rettberg.

8: Vern om den norske modellen

Hvordan møter Forskerforbundet en internasjonal arbeidskultur med lange arbeidsdager? – Det er viktig å ta vare på norske arbeidsvilkår, sier Gry Alterskjær, tillitsvalgt ved NTNU.

9: Lokale lønnsløft

Stipendiater har fått uttelling, og ved NTNU skal lang ansiennitet lønne seg. De lokale lønnsoppgjørene i staten er i havn.

10: Nedleggingens time

Veien fram mot nedlegging av studiestedene Nesna og Sandnessjøen har vært lang og konfliktfylt. Nå har Stortinget satt punktum – iallfall i denne omgang.

Faste sider

- 34: Bøker
 - 38: Kronikk
 - 39: Gjesteskrivent
 - 40: Debatt
 - 44: Tilbakeblikk
-
- 45: Informasjon fra Forskerforbundet

Forskerforum

Nr. 10/2019 – 51. årgang

Fagblad om forskning og høyere utdanning. Forskerforum blir redigert etter redaktørplakaten og er medlem i Fagpressen.

UTGIVER: Forskerforbundet, Postboks 1025 Sentrum, 0104 Oslo. Telefon: 21 02 34 00

ANSVARLIG REDAKTØR: Kjetil A. Brottveit, kjetil.brottveit@forskerforum.no

REDAKSJONSSEKRETÆR: Aksel Kjær Vidnes, aksel.vidnes@forskerforum.no

JOURNALISTER: Johanne Landsverk, johanne.landsverk@forskerforum.no, Julia Loge, julia.loge@forskerforum.no, Lina Christensen, lina.christensen@forskerforum.no, Jørgen Svarstad, jorgen.svarstad@forskerforum.no (permisjon)

KONTAKT REDAKSJONEN: redaksjonen@forskerforum.no

ANNONSER: Per-Olav Leth. Telefon: 918 16 12. E-post: per.olav@storybold.no

Design: Concorde Design. Trykk: Ålgård Offset.

ISSN 0800-1715. Opplag: 22 314

FORSVARER FORFULGTE FORSKERE

Angrepene mot den akademiske friheten blir stadig flere,
mener Karen-Lise Scheie Knudsen.

Angrep på studenter og forskere skjer alarmerende ofte, ifølge Scholars at Risk (SAR). Siden 2011 har organisasjonen dokumentert over 1400 hendelser, blant annet campuser som blir bombet, målrettede angrep på enkeltforskere og myndigheter som prøver å stenge universiteter.

Hvert år hjelper også SAR over 300 forfulgte forskere fra hele verden. Noen av dem får forskningsopphold ved norske institusjoner. Karen-Lise Scheie Knudsen ved Universitetet i Agder (UiA) leder i dag SAR-Norge, hvor alle norske universiteter er medlem.

– Fra september 2018 til september 2019 har SAR dokumentert og verifisert over 300 angrep i 56 land. Hvilket land er du mest bekymret for?

– Det kommer an på hva en legger vekt på, og hva en forventer. Som nordmann blir jeg bekymret for at land vi sammenligner oss med, velger bort akademisk frihet. Jeg blir ordentlig deprimert når Ungarn og Polen velger seg innskrenkninger. Jeg blir bekymret når USA minsker det offentlige rommet og gjør det offentlige ordskiftet så polarisert, men det er ikke der det er verst for forskere. Så blir jeg bekymret når et så stort land som Kina legger utilbørlig press på sin egen befolkning. Tyrkia er også en nokså deprimerende historie. Hvis du har talent for bekymringer, er det plenty å ta fatt på.

– Finnes det gladsaker også?

– Selvfølgelig, det er folk som sammen står opp mot trusler. SAR skaffer utsatte forskere en trygg havn et annet sted. Mange forskere bruker sin posisjon og forskning til å gjøre verden bedre.

– Har vilkårene for akademisk frihet blitt bedre noen steder?

– Du kan muligens si at det har blitt bedre i Tyrkia siden forrige rapport, men det er for tidlig å si om det virkelig er grunn til å være optimistisk. De som kjenner det på kroppen, er foreløpig forbeholdne. Men beskyldninger er frafalt, folk har fått tilbake passene sine og sluppet ut av fengsel. Før ble verden litt bedre år for år, men de siste årene har jeg inntrykk av at ting har gått den andre veien.

– Vi blir møtt med velvilje overalt. Solidariteten lever.

– Hva har du lært på de tre årene du har ledet SAR-Norge?

– Det jeg blir mest imponert over, er hvilken motstandskraft og styrke det er i enkeltpersoner – hvor mange som tar opp kampen, og hvor mye folk tåler. Jeg er glad for at det er massiv støtte fra sektoren og myndigheter i Norge. Vi blir møtt med velvilje overalt. Solidariteten lever.

– Er det noen overraskelser i rapporten?

– Nei, jeg blir ikke så overrasket lenger, dessverre. Men i Kina-rapporten som kom i september, ble jeg overrasket over hvor omfattende begrensningene er.

– Hvordan ble du overrasket over Kina?

– I noen regioner er begrensningene enorme, som i Xinjiang (provins i nord-vest der uigurer er den største befolkningsgruppen, red.anm.).

Kina har en plan om å få verdensledende universiteter, men samtidig legger de mange begrensninger på forskerne. Når kildene ikke er frie, når forskere må trikse for å komme på nettet bak murene, og når mye ikke er åpent og tilgjengelig, så gjør det noe med forskningen. Ved å legge så mange begrensninger ødelegger de for seg selv. Kina-rapporten konkluderer med at de kan gjøre det vanskeligere for Kina å nå målene sine.

– Det kommer stadig nyheter om at norske universiteter har inngått avtaler med kinesiske partnere. Er de norske aktørene bevisste nok på disse begrensningene?

– Jeg kan selvfølgelig ikke uttale meg bombastisk, men jeg tviler. Noen ganger tror jeg at det er prestisjefylte institusjoner som det er en fjær i hatten å få samarbeidsavtale med. Jeg er redd det trumfer forsiktigheten. I fjor hadde dere en sak om at mange universitetstopper tok med seg mobiltelefonene sine til Kina, og overvåkingen er sannsynligvis omfattende. Jeg mener ikke å si at vi ikke skal samarbeide, men det er skummelt ikke å sette begrensninger. De fleste gjør nok det, for de skriver avtaler med felles forståelsesrammer, der kan de ta opp etikk, arbeidsforhold og rettigheter. Oppfordringen er at en ikke må være for naiv i møte med andre land når vi er på offisielt nivå. Jeg håper de leser denne typen rapporter og har det som et bakteppe. Hvis en skal samarbeide, så bør en ha med seg den kunnskapen.

– Ja, hører norske myndigheter på dere?

– Det er ikke godt å vite, men vi har hatt møte med Kunnskapsdepartementet. De er imøtekommende og tar problematikken på alvor. De gir oss også 1,3 millioner kroner i støtte neste år.

– Men samtidig ønsker departementet mer forskningssamarbeid med Kina?

– Ja, se på den store delegasjonen som reiste til Kina. Det kom sikkert mye bra ut av det, men en kan stusse litt over hvilke signaler det sendte. Det en vil ha mer av, det gir en oppmerksomhet. Så når over 200 deltok,

KAREN-LISE SCHEIE KNUDSEN

Aktuell med: Presset mot den akademiske friheten øker i flere land, spesielt i Brasil, India og Kina, som Norge søker økt samarbeid med. Det viser Free to think, Scholars at Risks årsrapport som ble lansert 21. november. Knudsen leder SAR-Norge fra sin arbeidsplass ved Universitetet i Agder.

■ – Hvis du har talent for bekymringer, er det plenty å ta fatt på, sier Karen-Lise Scheie Knudsen.

FOTO: JULIA LOGE

så sier det noe om hvor viktig det er. Det er et dilemma. Ministeren sier at de legger til rette, og universitetene må selv gjøre vurderinger. Jeg kunne av og til ønske meg mer tydelighet fra myndighetene, men det er mange hensyn.

– **Hvilke hensyn må man ta når man samarbeider med Kina?**

– Politikere har sagt at prisen for å komme inn igjen i varmen i Kina, er ingen provokasjoner, og at vi må trø veldig forsiktig for å samarbeide. Men trør vi for forsiktig, så gir vi opp noen prinsipper. Samtidig trenger forskere i slike land kontakt med forskere i andre land. Det er en viktig informasjonskanal. Forskning er en global virksomhet.

– **Hva med norske forskere, bør de ta særskilte hensyn når de samarbeider?**

– Man bør kanskje vite litt om overvåkingen, men jeg vil ikke snakke ned tillit mellom enkeltpersoner, for det er jo det vakre i verden, at vi kan møtes og bli kjent. Men siden vi er fra et land som er lite og fritt, så er vi litt naive. Vi har en stor grad av tillit, og det gjør at vi også har tillit til andre. Dette skulle jeg ønske noen forsket på.

– **Brasil er også med i regjeringens strategi for forskningssamarbeid, Panorama, og de får et eget kapittel i årsrapporten. Er de en nykommer på listen?**

– Der har det skjedd mye på kort tid, først og fremst etter at Jair Bolsonaro ble president. Og India er en nykommer. Der er det nokså hett for

tiden. Disse lederne skjønner at utdanning og universiteter er viktige samfunnsinstitusjoner. Å prøve å kneble forskere eller å sette inn politisk valgte ledere for å styre universitetene, er forsøk på å kontrollere hele sektoren. Det skjer også i Tyrkia og Ungarn. En del av den akademiske friheten er autonomien, institusjonene må være selvstyrte for å holde nødvendig avstand.

– **Er universitetenes autonomi like selvsagt i andre land?**

– Som et akademisk prinsipp er det det, det er universelle verdier, men ikke alle har like god finansiering fra det offentlige, og da kan eiere få mer innflytelse.

– **Hvor nærme vår egen stuedør kommer disse angrepene?**

– Kina-rapporten har ett eksempel med en forsker på Universitetet i Oslo, men ellers er eksemplene stort sett fra USA og Canada. Men er det grunn til å tro at det er så annerledes her? Forskere har opplevd trusler fra sine hjemland når de har vært i Norge, og norske forskere har møtt koordinerte hetskampanjer på nettet. Da kan du rasjonalisere, men angsten lammer deg. Mange forteller hvordan trusler fungerer, du blir redd og begrenser alt du sier. Ofte er det selvsensuren som holder folk i sjakk. Heldigvis finnes ikke disse problemene primært i Norge, men for at noe av dette ikke skal infisere samfunnet vårt, må vi være på ballen hele tiden.

♦ AV JULIA LOGE

– 70-timers uker gir ikke

Det er fullt mulig å være en god forsker uten å forsake fritid og familieliv, mener professor Jill Walker Rettberg.

ARBEIDSKULTUR – Jeg tror at effektiv jobbing i arbeidstiden, med et liv utenom, faktisk er det beste, sier Jill Walker Rettberg, professor ved Universitetet i Bergen.

I forrige nummer av Forskerforum kunne vi lese saken «Utfordrer norsk arbeidskultur» om utenlandske forskere som arbeider og publiserer svært mye. Ifølge forskere som uttaler seg i saken, så ser en del på «doktorgradsstudiet som en vanlig jobb, og går hjem klokka fire». Andre uttalelser var «Om du er stipendiat eller postdoktor og sier at du brenner for forskning, kan du ikke gå hjem tidlig på ettermiddagen hver dag», og «I mange andre land har stipendiater og postdoktorer et stort press på seg. De må forske. Men slik er det jo ikke her».

Rettberg mener det er skadelig å dyrke ideen om at man ikke kan være en god forsker uten å forsake andre områder av livet. Hun skulle ønske vi kunne snakke mer om det som faktisk kan gå bra, fremfor å lage skremselsbilder av hvor mye arbeid som kreves for å lykkes akademisk.

– Det er viktigere å støtte forskere, slik at man kan jobbe innenfor normalarbeidstiden. Man må bygge et system der det er mulig å kombinere forskerrollen med familietilværelsen, sier hun.

MISTER KLOKE HODER

Rettberg får støtte av Ingvild Reymert. Hun er stipendiat ved Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU). Da Forskerforum publiserte artikkelen om arbeidskultur og internasjonale forskere, kommenterte hun på Facebook at «grunnen til at jeg drar hjem kl. 16.15, er at jeg må hente i barnehagen, og ikke fordi jeg ikke brenner nok for forskningen». Hun mener det bør være mulig å kombinere forskerrollen med forelderansvar.

– Er argumentet at det ikke skal være mulig å ha barn som stipendiat? Er forskningen forbeholdt dem som ikke har barn, eller dem som har noen til å hjelpe seg hjemme? spør hun retorisk.

Dersom forskertilværelsen blir en heltidsbeskjeftigelse, er dette dårlig både for samfunnet og for forskningen, mener hun.

– Vi har en løsning i Norge med at det er to i familien som jobber. Dette gjør Norge til et produktivt land sammenlignet med andre

land hvor det er mer vanlig at mor er hjemmевærende. Det ville ikke vært positivt hvis forskning, eller muligheten for fast forskerstilling, er forbeholdt dem som ikke har barn, eller dem som kan tillate seg å stikke av fra alt ansvaret på hjemmebane. Da mister vi mange kloke hoder, sier hun.

JOBBER MER ENN NORMALT

Førsteamanuensis ved Universitetet i Oslo (UiO) og leder i Akademiet for yngre forskere (AYF), Sofie A.E. Høgestøl, er enig. Hun sier det er vanskelig for mange unge forskere å opprettholde en god balanse mellom jobb og fritid.

– Det blir ikke lettere dersom man får signaler fra faglig ledelse at dette ikke er mulig i akademia. Vi ser at yngre forskere ofte sliter med psykisk helse, stress og overarbeid. Jeg tror det er viktig at vi snakker om hvordan vi kan få til en bedre balanse mellom jobb og familieliv, slik at de unge fortsetter i akademia, sier hun og understreker at dette er hennes personlige betraktninger.

Selv om Ingvild Reymert er tilhenger av at forskning skal kunne være et arbeid for folk med familieforpliktelser, har hun aldri jobbet så mye som hun har gjort de årene hun har vært stipendiat.

– De fleste av oss stipendiater jobber mer enn en normal arbeidsuke, meg selv inkludert, sier hun og viser til NIFUs tidsbruksundersøkelse fra 2018. Undersøkelsen viser at vitenskapelig ansatte jobber langt mer enn normalarbeidsdagen på 37,5 timer.

SNAKKE MED HVER ENKELT

Høgestøl og Reymert får følge av Åsmund H. Eikenes. Han er nestleder i AYF og førstelektor ved UiO.

– Det er ingen automatikk i at kvantitet i arbeidstid gir kvalitet i forskningen, sier han.

Han sier at det ikke bør komme som noen overraskelse at de om lag 800 doktorgradskandidatene ved hans eget fakultet, Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet, er svært ulike.

– I stedet for å gi et tilfeldig tall på arbeidstimer som svar på hvor mye en doktorgradskandidat bør jobbe, synes jeg heller at veilederne bør snakke med hver enkelt kandidat om karriereutvikling, forventninger, livssituasjon og forskningskvalitet.

Han påpeker at mange doktorgradskandidater

– Det er ingen automatikk at forskningen blir bedre jo senere man drar hjem fra jobb, sier Ingvild Reymert. Foto: NIFU

– Vi må snakke om hvordan vi kan få til bedre balanse mellom jobb og familieliv, slik at de unge fortsetter i akademia, sier Sofie A.E. Høgestøl. Foto: Lina Christensen

FOTO: PAUL S. AMUNDSEN

■ – Man må bygge et system der det er mulig å kombinere forskerrollen med familietilværelsen, sier Jill Walker Rettberg.

bedre forskning

FOTO: AKSEL KJÆRVINNES

■ – Da jeg var stipendiat, var jeg del av et miljø der mange jobbet mye, inkludert kvelder og helger, sier Åsmund H. Eikenes.

skal bruke kunnskapene sine utenfor akademien, mens kun et fåtall skal bli forskere ved akademiske institusjoner.

– Med stadig flere doktorgradsstillinger utlyst, men om lag like mange faste stillinger i akademien, så er det veldig mange som ikke skal bli forskere. Det mangfoldet må vi også inkludere i samtalen om hvilke forventninger vi har til doktorgradskandidatene, sier Eikenes.

– Kan man gå hjem tidlig på ettermiddagen og samtidig bli en god forsker?

– Ja, jeg tror det er mulig å arbeide åtte til fire og bli en god forsker og ha en god balanse mellom jobb og fritid. Men dersom målet er å bli en internasjonal stjerneforsker, så er kravene og konkurransen høyere. Da må den enkelte vurdere sin situasjon og egne ambisjoner.

SKREMMER FOLK VEKK

Rettberg ved UiB sier det fint lar seg gjøre å få til et balansert liv mellom jobb i akademien og privatlivet.

– Det er klart man må jobbe målrettet for å lykkes i akademien, men jeg tror det er skadelig å tenke at det krever ekstremt mye arbeid for å

gjøre det bra og kunne skrive store søknader. Det skremmer folk vekk fra akademien, sier hun.

Nylig mottok Rettberg to millioner euro fra Det europeiske forskningsrådet (ERC) til å forske på folks opplevelse av seg selv og omgivelsene gjennom ny teknologi. ERC-søknaden skrev hun på tre måneder, innenfor normale arbeidstider. Riktignok hadde hun noe undervisningsfri, men det var langt fra nødvendig med 70-timers arbeidsuker.

– Før jeg søkte, så fikk jeg høre at «oj, det er mye arbeid». Jeg ble advart om at det kom til å bli veldig tidkrevende, særlig siden jeg har barn. Jeg tviler på at en mann hadde fått den samme beskjeden, sier hun og legger til:

– Når jeg hører folk glorifiserer 70- og 80-timers uker, så må de gjerne jobbe så mye, men jeg tror ikke det er det som gjør dem til gode forskere. Vi trenger mange andre forskere også.

♦ AV LINA CHRISTENSEN

► Se også saken *Vil verne om ordna forhold på neste side.*

– Er forskningen forbeholdt dem som ikke har barn eller dem som har noen til å hjelpe seg hjemme?

INGVILD REYMERT, STIPENDIAT VED NIFU

VIL VERNE OM ORDNA FORHOLD

Vil ein internasjonal arbeidskultur med lange arbeidsdagar påverke politikken til Forskerforbundet?

FOTO: AKSEL KJÆR VIDNES

■ – Det er bra for alle om reglane i arbeidslivet blir følgde. Dette gjeld også forskarar, seier Guro Elisabeth Lind.

ARBEIDSKULTUR Forskerforum har i fleire artiklar skrive om utanlandske forskarar i norsk akademia som jobbar svært mykje. Av dei 50 som har publisert mest i Noreg i perioden 2015–18, kjem 29 frå utlandet. Fleire av desse har fortalt om eit arbeidsliv med jobbing utover kveldane og i helgene. Korleis handterer Forskerforbundet at folk jobbar døgnet rundt? Kva skjer med kampen for normalarbeidsdagen?

– LITE DISKUTERT

Gry Eva Sinkaberg Alterskjær, som er hovudtillitsvald i Forskerforbundet ved NTNU, seier det har vore lite diskusjon om arbeidstid ved universitetet knytt til det at ein større del av forskarane kjem frå utlandet.

– Det er ei problemstilling som i liten grad har blitt løfta fram hos oss. I akademia er det stor aksept for at du må jobbe mykje, elles får du ikkje dei resultatane du ønskjer deg, eller tid til forskning. Det er ei utbreidd oppfatning at det er slik det er å jobbe i akademia, og at det er noko du vel om du ønskjer ein akademisk karriere, seier ho.

Sjølv meiner ho det er viktig å behalde norske arbeidsvilkår også i eit stadig meir internasjonalt arbeidsmiljø.

– Det handlar om kva slags arbeidsvilkår og

arbeidskultur vi ønskjer å ha i Noreg. Viss vi ønskjer å behalde den norske modellen, må vi ta vare på dei gode arbeidsforholda vi har. Det må gå an å finne måtar å møte det på at nokre jobbar veldig mykje, seier Alterskjær.

– ENDRAR IKKJE POLITIKKEN

Leiar Guro Elisabeth Lind i Forskerforbundet seier det er bra for alle tilsette om reglane i arbeidslivet blir følgde, og det gjeld også forskarar.

– Om det til dømes ikkje blir mogleg å kombinere familieliv med ein forskarkarriere, vil vi miste gode forskartalent. Difor må vi jobbe for at dei pålagde oppgåvene er innanfor rammene av arbeidstidsavtalane. At enkelte forskarar av eige ønske vel å bruke fritida til forskning, vil ikkje forandre politikken vår, seier Lind.

Steinar Vagstad, som er styremedlem i Forskerforbundet og hovudtillitsvald i lokallaget ved Universitetet i Bergen, trur ikkje at forskarane nødvendigvis har same haldning som forbundet.

– Dette at ein ikkje skal jobbe så mykje, står nok mykje sterkare i Forskerforbundet enn det gjer ute blant forskarane. Og det har det gjort heile tida. Medan Forskerforbundet meiner ein skal gjere heile jobben innanfor normalarbeidsdagen, har veldig mange av medlemmane våre lyst til å

jobbe både i helgene og på kveldstid, seier han.

Vagstad er ikkje så sikker på at det berre er utanlandske forskarar som arbeider mykje i fritida.

– Eg trur dette gjeld mange norske forskarar også. Det eg derimot har indikasjonar på, er at mange tilsette blir pålagde å jobbe svært mykje. Og inntrykket mitt er at utanlandske sjefar, som til dømes forskingsgruppeleiarar, av og til må bli forklart korleis ting heng saman når det gjeld arbeidstid her i Noreg, seier han.

MANGE UORGANISERTE

Heller ikkje hovudtillitsvald Belinda Eikås Skjøstad i lokallaget ved Universitetet i Oslo (UiO) trur at dei utanlandske nødvendigvis jobbar meir enn andre.

– Det finst ikkje belegg for å seie at norske forskarar ikkje jobbar like mykje, seier ho.

Men ifølgje Skjøstad er det ei utfordring at mange av dei utanlandske ikkje er fagorganiserte.

– Vi har ikkje tal på det, men vi har inntrykk av at det blant dei utanlandske tilsette er ein høgare grad av uorganiserte, og då forsvinn moglegheita vår til medbestemming på deira vegner. Graden av uorganiserte aukar generelt, og dette utfordrar den norske modellen, seier ho.

Skjøstad fortel at tilsette med utanlandsk bakgrunn kan ha jobba ved UiO i fleire år utan å få informasjon om det norske lønssystemet.

– Om dei ikkje er organiserte, kan dei heller ikkje sende inn lønnskrav. Mange av dei utanlandske kjem frå land der fagforeiningane er politiske. Difor er det viktig å informere om at Forskerforbundet er politisk uavhengig.

– VANSKELEG Å REKRUTTERE

Guro Lind seier at lokallaga gjer ein stor jobb med å informere.

– Utanlandske tilsette kan vere vanskelege å rekruttere, fordi mange av dei kjem frå land der det er uvanleg og kanskje også forbode å organisere seg.

Lokallaget ved UiO jobbar mykje med å gjere informasjonen om Forskerforbundet meir tilgjengeleg på engelsk, blant anna på nettsider og i nyheitsbrev.

– Forskerforbundet sentralt held eigne kurs om det å jobbe i Noreg og om det norske trepartssamarbeidet. Og ved UiO følgjer vi opp internasjonale forskarar som tek kontakt og vil vite meir om systemet og det å vere organisert, seier Skjøstad.

♦ AV JOHANNE LANDSVERK
OG AKSEL KJÆR VIDNES

– Mange av medlemmane våre har lyst til å jobbe både i helgene og på kveldstid.

STEINAR VAGSTAD, STYREMEDLEM I FORSKERFORBUNDET

► Sjå òg saka 70-timers uker gir ikke bedre forskning på side 6–7.

NTNU BELØNNER ANSIENNITET

De lokale oppgjørene spriker ved de største universitetene. Ved NTNU får ansatte med lang ansiennitet og stipendiater ekstra lønnsløft.

LØNNSOPPGJØR – Nyansatte kommer inn på et ganske høyt lønnsnivå, og ofte høyere enn de som har jobbet lenge i virksomheten. Vi har derfor ønsket å prioritere dem som har lang tjenestetid, forteller Gry Eva Alterskjær, hovedtillitsvalgt i Forskerforbundet ved NTNU.

I mars i skrev Forskerforum om den flate lønnsutviklingen for Forskerforbundets medlemmer. For flere av de store ansattgruppene ved universiteter og høyskoler i staten har de med mange års ansiennitet lik eller til og med noe lavere lønn enn nyansatte. Alterskjær mente dette måtte gjøres noe med. I slutten av oktober ble lokale forhandlinger i staten gjennomført. Resultatet gir et lønnsløft for de ansatte med lengst ansiennitet ved NTNU og de innfusjonerte høyskolene.

De som er fast ansatt med 12–19 års ansiennitet, får ett ekstra lønnstrinn. For ansatte med minst 20 års ansiennitet går det et skille ved lønnstrinn 82, som tilsvarer 860 300 kroner. Opp til denne grensa er tillegget på to lønnstrinn, mens de som allerede ligger over, får ett lønnstrinn.

– Det handler om kostnadene ved de forskjellige lønnstrinnene. Et lønnstrinn så høyt oppe på tabellen koster mye mer. Det er for at flest mulig skal nyte godt av denne innretningen, forteller Alterskjær.

LØFT FOR STIPENDIATER

I tillegg har forhandlingene ført frem til en avtale for stipendiaterne. I de sentrale forhandlingene i vår kom partene til enighet om at startlønna for stipendiater skulle løftes til lønnstrinn 54 (479 600 kroner), men bare for dem som ble ansatt etter 1. mai i 2019. Det opplevde mange som allerede var ansatt, som urettferdig. Både ved NTNU og Universitetet i Bergen har de lokale forhandlingene ført til et løft også for stipendiater som begynte før mai i år.

– Vi har nå fått enighet om at de som er ansatt i 2019 før 1. mai, også får lønnstrinn 54. Samtidig får vi ett lønnstrinn til dem som er ansatt mellom 1. mai 2018 og 31. desember 2018. Det blir ikke full kompensasjon, men vi kommer ganske nærmere, forteller Alterskjær.

Ved UiB forteller lokallagsleder Steinar Vagstad at arbeidsgiveren selv kom med forslag om å løfte stipendiaterne.

– De som har jobbet mer enn ett år, vil ligge på lønnstrinn 53, og de som er nyansatte, vil ligge på lønnstrinn 54. Jeg vet ikke om det noensinne har vært så jevn lønn for stipendiater, sier Vagstad.

FÅ ORGANISERTE STIPENDIATER

Begge forteller at stipendiater som ikke kommer opp på lønnstrinn 54 i minstelønn, melder inn misnøye. Ved NTNU gjelder det særlig stipendiater som begynte før 1. mai 2018.

FOTO: JULIA LODGE

■ – Det har vært gode forhandlinger, men jeg skulle ønske vi fikk til enda mer til stipendiaterne, sier Gry Eva Alterskjær ved NTNU.

– De har verken fått i de sentrale forhandlingene eller i de lokale. Men dette er kostbare grep å ta. Vi har gjort beregninger på å løfte alle, og det ville kostet oss nærmere 60 prosent av potten vi hadde til forhandling. Vi hadde i utgangspunktet krav om å få til opprykk for flere stipendiater, men dette er det vi har kommet til enighet om, sier Alterskjær.

Hun mener en tilleggsutfordring for stipendiatgruppen er at mange av dem ikke er organisert.

– Det gjør det også litt vanskelig i forhandlingene, for Forskerforbundet jobber først og fremst for dem som er organisert hos oss. Vi ser det ikke som en prioritet å løfte ansatte som ikke er organisert.

– Prioriterer dere derfor ned stipendiaterne?

– Vi prioriterer etter hvor mange medlemmer vi kan klare å forhandle frem et opprykk for. Hvis ikke forhandler vi frem lønn for andre enn medlemmer.

SKUFFET VED UIO

Årets lønnsoppgjør var et såkalt mellomoppgjør. Da er det vanlig å forhandle for grupper i de lokale oppgjørene, mens det er et større innslag av individuelle forhandlinger for enkeltmedlemmer i hovedoppgjørene.

Ved UiB kom partene til enighet om et generelt tillegg til de fleste ansatte på rundt 1,55 prosent, med noen unntak. Ved Universitetet i Oslo ble det mer individuelle forhandlinger også i dette oppgjøret, som resulterte i at 492 av Unios 2050 medlemmer, som Forskerforbun-

det forhandlet på vegne av, fikk et lønnstillegg på i snitt 40 779 kroner. Blant dem er også noen stipendiater som har inngått i de individuelle forhandlingene. Men hovedtillitsvalgt Belinda Eikås Skjødstad er ikke særlig fornøyd på vegne av stipendiaterne.

Arbeidsgiveren tilbød 7600 kroner for stipendiaterne som lå på lønnstrinn 51, som er den gamle minstelønnen, og det ble resultatet.

– Når staten kommer til enighet med partene sentralt om å tilgodese stipendiaterne, burde staten også kunne gi et signal ut til institusjonene om å følge det opp i de lokale forhandlingene. Vi opplever at UiO har manglende vilje til å løfte stipendiaterne, sier Skjødstad.

♦ AV AKSEL KJÆR VIDNES

Lokale lønnsforhandlinger 2019

◊ Vårens lønnsforhandlinger i staten ga en total lønnsøkning på 3,2 prosent. Av dette ble 1,24 prosentpoeng satt av til lokale tillegg med virkning fra 1. juli. Lokale forhandlinger ble fullført 31. oktober.

◊ I det sentrale oppgjøret fikk alle nyansatte doktorgradsstipendiater en minstelønn på lønnstrinn 54, tilsvarende 479 600 kroner, opp fra lønnstrinn 51. Flere lokale lønnsoppgjør har derfor handlet om hva som bør skje med minstelønna til stipendiater ansatt før mai i år.

Konfliktfylt vei til Nesna-ne

STUDIESTEDSSTRUKTUR – Autonomi som argument er en unnskyldning. Autonomi er en bortforklaring. Autonomi er bare store ord og et fikenblad som ikke dekker over det faktum at denne regjeringen ikke orker å løfte en finger for å opprettholde Høgskolen i Nesna.

Ordene fra Marit Arnstad (Sp) falt i Stortinget 12. november. Debatten satte et foreløpig punktum for den langvarige striden om Nord universitets vedtak om å legge ned studiestedene på Nesna og i Sandnessjøen. Stortinget skulle ta stilling til ti representantforslag fra opposisjonspartiene som på ulikt vis forsøkte å stanse nedleggelsen av studiestedene. Ingen fikk støtte fra regjeringspartiene, som har flertall, og dermed er behandlingen av saken i Stortinget over for denne stortingsperioden.

BYGD MOT AUTONOMI

Debatten reflekterte i stor grad de steile frontene og såre følelsene som har preget spørsmålet om nedleggelse helt siden april. Det var da den første rapporten fra Nord universitet foreslo å legge ned flere studiesteder. I juni vedtok universitetsstyret nedleggelsen, og diskusjonen om hvilken rett et styre har til å forme en landsdel, tok fart.

– De føler seg lurt, ranet og forlatt. Det er sterke ord, men jeg kan forstå det. Denne regjeringen bidrar gjennom et sånt vedtak til å utarme Helgeland, sa Marit Arnstad i Stortinget 12. november.

– Det er bekymringsfullt å se at opposisjonen har en sånn lemfeldig omgang med styrets ansvar, svarte Høyres representant Mariann Synnes Emblem.

Hovedkonfliktlinjen i debatten ble nettopp dette: hensynet til landsdelen, både Helgelands utdanningsbehov og lokalsamfunnene på Helgeland som mister mange kompetansearbeidsplasser, og hensynet til universitetsstyrets rett til selv å organisere universitetet på best mulig måte.

DEPARTEMENTALE UBEHAGELIGHETER

Veien til stortingssalen har vært preget av flere oppsiktsvekkende vendinger. Tidligere i høst kunne vi fortelle på Forskerforum.no at rektor ved Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet (UiT) opplevde at Kunnskapsdepartementet (KD) instruerte henne til å holde seg unna Helgelandsregionen. Saken vakte stor oppsikt siden den berørte nettopp den autonomen regjeringspartiene fremholder som avgjørende for nedleggingsvedtakene.

«Det er ikke greit (svært ubehagelig) å bli instruert foran rektorkolleger fra åtte universitet, og jeg håper å slippe å oppleve dette flere ganger», skrev rektor Anne Husebekk i en e-post til KD, som Forskerforum har fått innsyn i. Samtalen hun refererte til, var med avdelingsdirektør Rolf Larsen og ekspedisjonssjef Knut Børve. Den førte til at UiT trakk prorektor Sveinung Eikeland fra å delta på en konferanse om utdanningstilbudet på Nesna.

«Jeg følger selvsagt opp instruksjon for KD, og vi trekker Sveinung Eikelands foredrag 27.8», skrev Husebekk.

– Jeg oppfattet at vi kunne være i Mo i Rana, hvor vi har aktivitet, men ellers at vi ikke skulle være på Helgeland, fortalte Husebekk til Forskerforum.no.

Dette fikk professor Jan Fridthjof Bernt til å reagere skarpt. Som professor i rettsvitenskap har forvaltningsretten og universitetsloven vært blant hans kjerneområder, og han har selv bakgrunn som rektor ved Universitetet i Bergen. Han mener loven er klar om forholdet mellom departementet og universitetene.

– Universitetene skal ikke ha en lydighetsplikt overfor departementet i kontroversielle og politisk vanskelige saker. Universitetene skal kunne mene hva de vil og snakke med hvem de vil, og er bare bundet av klare formelle instruksjoner fra departementet om de realitetsavgjørelser som skal treffes, sa Bernt.

PRESET AV NYBØ

Bernt understreket også at instruksjoner til universiteter skal være skriftlige, og at rektor formelt sett ikke burde ansett en muntlig utblåsning fra to av departementets direktører som en instruksjon. Likevel tok hun det slik, og KD har senere beklaget sin kommunikasjon overfor Husebekk.

I begynnelsen av november ble et nytt tilfelle av press avdekket. I SMS-utvekslinger mellom styreleder Vigdis Moe Skarstein ved Nord universitet og tidligere nevnte Rolf Larsen, som Forskerforum hadde bedt om innsyn i, kom det frem at rektor ved Nord universitet hadde følt seg presset av statsråden. Rektor Hanne Solheim Hansen hadde opplevd at statsråd for forskning og høyere utdanning Iselin Nybø ringte henne dagen før Hansen skulle legge frem det endelige forslaget til styrevedtak. Hansen opplevde samtalen som ubehagelig.

Hun fortalte at Nybø syntes saken var politisk vanskelig og knyttet det til de store endringene som ble foreslått:

– Hun syntes at det var så store endringer at hun vurderte å stoppe prosessen.

Nybø svarte:

– Dette er kanskje den vanskeligste situasjonen et norsk universitet har stått i i moderne tid. Så jeg har hatt noen samtaler med både rektor og styreleder gjennom den prosessen.

På spørsmål om hun presset rektor, svarte Nybø:

– Slik opplevde ikke jeg det. Dette har vært en vanskelig sak. Rektor har stått i et voldsomt press fra alle kanter.

MISUNTE IKKE STATSRAÐEN

Dette ble også tatt opp da Stortinget debatterte Nesna-saken.

■ Marit Arnstad rettet kritikk mot statsråd Iselin Nybø (nederst) da Stortinget vedtok Nesnas skjebne. Bunadsklede kvinner fikk med seg det hele fra balkongplass.

FOTO: ANSEL KJER VINDEN

– De føler seg lurt, ranet og forlatt.
Det er sterke ord, men jeg kan forstå det.

MARIT ARNSTAD, STORTINGSREPRESENTANT FOR SP

dleggelse

Stortinget tillater nedleggelsene ved Nord universitet. Inntil neste stortingsvalg, da.

– Jeg har snakket om storm i dag, og jeg misunner ikke statsråden den stormen hun har stått i den siste tiden, sa Mona Fagerås, som var en av representantene bak SVs forslag om å stanse nedleggelsene. Hun viste til at «media har avslørt det paradoksale i autonomien, at det er blitt sendt SMS-er og brev til Universitetet i Tromsø for deres engasjement på en konferanse på Nesna», samt til saken om Nord-rektoren som følte seg presset.

Etter over to timer debatt gikk Stortinget videre på sakslisten. I vandrehallen utenfor stortingssalen hastet Iselin Nybø av gårde til Paris, mens medlemmer av Folkeaksjonen for høyere utdanning på Helgeland hadde blitt invitert ned fra publikumsgalleriet og inn for å treffe noen av opposisjonspolitikere.

– Det kom frem mange viktige spørsmål i dag. Spesielt at fusjonsavtalen er brutt, sa

leder av folkeaksjonen Jenny Myklebust. Hun refererte til at fusjonsavtalen mellom Høgskolen på Nesna og Universitetet i Nordland, som førte til opprettelsen av Nord universitet, understreket at studiestedet Nesna skulle styrkes. Hun var glad for at dette ble løftet opp av de folkevalgte, men skuffet over at debatten etterlot et inntrykk av at universitetet opprettholder aktiviteten på Helgeland ved å flytte studieplassene til Mo i Rana, en time unna Nesna. Det skal gjøres, men fagmiljøet skal samtidig flyttes til Bodø, og de ansatte som i dag bor på Nesna, må i så fall flytte med dit, for så å pendle tilbake til Mo i Rana for å undervise studenter der.

– Det blir ikke et fagmiljø igjen i Helgelandsregionen, sa Myklebust, før hun ble huket tak i av TV 2 som ville kringkaste bunadskledde motstandskvinner i vandrehallen.

TRO PÅ LØSNING I 2021

Spørsmålet videre blir hva som skjer med studentene som i dag er tatt opp på studier på Nesna. Nord universitet har gitt dem tre år før utdanningen der skal avvikles, men de som er tatt opp i høst, har begynt på en femårig master. Rødt-leder Bjørnar Moxnes hadde derfor foreslått i Stortinget at disse studentene skulle sikres å kunne fullføre på Nesna. Selv om vedtaket ble nedstemt, var han optimistisk på vegne av både studentene og Nesna. Om under to år er det stortingsvalg, og dagens flertall som ikke vil gripe inn, kan være redusert til et mindretall.

– Da kan vi få gjenopprettet dette, sa Moxnes.

– Det blir ikke lett, men det er det riktige å gjøre. Nord universitet klarer å ødelegge en del på de to årene som går nå, men det er ikke uopprettelig.

♦ AV AKSEL KJÆR VIDNES

MIDLERTIDIG TILSETTING

29 FÅR FAST STILLING

NMBU har gjennomgått 220 midlertidige stillinger og funnet ut at cirka 29 ansatte har krav på fast stilling, mens ytterligere 25 arbeidsforhold skal vurderes grundigere. Ifølge statsansatteloven har man nemlig krav på fast stilling hvis den midlertidige ansettelsen har vart i mer enn tre år. – Det er positivt at de gjør dette. Vi har etterspurt dette de siste årene, og jeg håper dette blir en del av de naturlige rutinene framover, sier Lena Marie Kjølbi, tillitsvalgt for Forskerforbundet ved NMBU.

Blant over 60 bidrag plukket en enstemmig jury ut to vinnerbidrag.

FORSKNINGSFORMIDLING

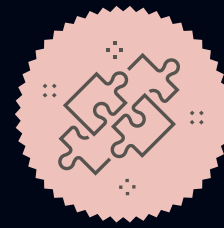
Hjernekraft-pris til folkeforskning

■ Forskerforbundet har delt ut årets Hjernekraftpris. Prisen gikk til to vinnere, som får 100 000 kroner hver. Thea Grav Rosenberg fra Oslomet fikk prisen for et prosjekt om kommersiell utnyttning av barn og unge i sosiale medier. Den andre prisen gikk til Anders Bryn fra Naturhistorisk museum i Oslo for et prosjekt om endringer av skoggrensen. Begge prisvinnerne har fått hjelp av publikum til å samle inn data. Forskning hvor frivillige hjelper til med datainnsamling, kalles ofte folkeforskning.

FORSKNINGSETIKK

Kunstig intelligens reiser spørsmål

■ Den nasjonale forskningsetiske komité har lansert en forskningsetisk betenkning om kunstig intelligens (KI). Komiteen har innhentet innspill fra offentlige og private aktører, med ambisjon om at betenkningen skal kunne brukes av forskningsinstitusjoner, myndigheter og andre aktører som er involvert i KI-forskning. – KI er et felt i rask utvikling, som reiser grunnleggende spørsmål om etikk, hva slags samfunn vi ønsker oss, og hvilke risikoer vi vil unngå, sier sekretariatsleder Helene Ingierd.

ARBEIDSLIV

Konfliktpreget institutt splittes

■ NTNUs universitetsstyre har vedtatt å splitte det konfliktfylte Institutt for historiske studier. Oppsplittingen trer i kraft 16. desember, mens forskningsgruppen Fate of Nations blir skilt ut i et eget institutt. Bakgrunnen for styrevedtaket er, ifølge en fakta rapport, en konflikt som går tilbake til 2013, da man gikk fra valgt til ansatt leder. Konflikten nådde et høydepunkt i 2018 da tidligere leder av Forskerforbundet ved NTNU, Kristian Steinnes, ble tvangsflyttet fra sin stilling ved instituttet.

FORSKNING

– Skjulte motiver

■ – Forskingen mangler standarder som skiller ut politiserte forskere med skjulte motiver, skriver innvandringspolitisk talsmann for Frp, Jon Helgheim, i en kronikk i Dagbladet. Han mener at forskere i for stor grad har påvirket norsk justispolitikk. – Politisert forskning er først og fremst dårlig forskning. Og, går ikke Helgheim selv langt i å ønske mer politisert forskning, når han krever innvandringsforskning med «supplerende perspektiver», skriver Guro Elisabeth Lind, leder i Forskerforbundet, i sitt tilsvare.

AUTONOMI

– Politihøgskolen detaljstyres

■ I forslaget til statsbudsjett for 2020 foreslår regjeringen å redusere antallet studieplasser ved Politihøgskolen fra 550 til om lag 400 studenter. Regjeringen ber om at reduksjonen tas i Oslo, til tross for at skolens styre allerede hadde vedtatt at reduksjonen skal tas ved avdelingen i Stavern. – Forskerforbundet reagerer på at regjeringen detaljstyres og overstyres Politihøgskolen. Det er både fryktelig uheldig og veldig rart, sier Lillis Rabbing, høgskolelektor og leder for Forskerforbundets lokallag.

MUSEUM

Skjerpede norskkrav for direktør

■ Kulturhistorisk museum ved Universitetet i Oslo (UiO) skal ansette ny direktør. Universitetet dropper hodejegere og utelukker søkere som ikke behersker norsk skriftlig og muntlig, skriver Uniforum. Slik skiller utlysningen seg fra andre lederstillinger ved UiO, som direktørstillingen ved UiO:Norden og stillingen som kommunikasjonsdirektør ved UiO:Livsvitenskap, der utlysningene ikke har stilt særskilte krav til norskkunnskaper.

– Vi trenger ikke mer forskning på teknologi og innovasjon, sier Jørgen Randers. Her med John-Arne Røttingen, administrerende direktør i Forskningsrådet.

FOTO: JULIA LODGE

KLIMAKRISEN

– KREVER SAMFUNNSFORSKNING

Vi trenger ikke mer forskning på teknologi og innovasjon. Vi trenger mer samfunnsvitenskapelig forskning, sa tidligere rektor ved Handelshøyskolen BI og professor emeritus i klimastrategi, Jørgen Randers, da Forskerforbundet arrangerte sitt årlige Forskningspolitiske seminar. Randers har jobbet med økologisk og økonomisk utvikling i flere tiår. Han mener at vi har de teknologiske løsningene for hvordan klimagassutslipp kan reduseres. Nå trenger vi mer humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning.

FOTO: FLICKR/METRO CENTRIC

METOO

Sparket teaterlærer får tre månedslønner

■ I oktober inngikk Kunsthøgskolen i Oslo forlik med en tidligere ansatt teaterlærer. Mannen hadde gått til sak mot høyskolen etter å ha blitt oppsagt for det høyskolen mente var en rekke kritikkverdige forhold. Mannen var imidlertid ikke enig i måten arbeidsforholdet ble avsluttet på. Ifølge Khrono innebar avtalen at mannen fikk lønn for tre måneder fra datoen han ble sagt opp, i tillegg til at han ble kompensert for avspaseringstimer tilsvarende en halv månedslønn. Dette utgjør en sum på 190 000 kroner.

HUMANIORA

Skal redde truede fag

■ Rapporten «Særfinansiering av utsatte humaniorafag» ble nylig sendt på høring med høringsfrist 7. februar 2020. Rapporten er skrevet av en ekspertgruppe ledet av professor Einar Lie, som fikk oppdraget med å utrede en finansieringsløsning for utsatte humaniorafag. Ifølge Kunnskapsdepartementet er det en forutsetning at det påvises samfunnsmessig behov for fagene. – Det er viktig at vi unngår at fag som er viktige for samfunnet, blir lagt ned over hele landet, sier forsknings- og høyere utdanningsminister Iselin Nybø (V).

Akademisk vekkelse

NLA Høgskolen balanserer mellom bedehusene og akademisk frihet. Et homoseminar brakte konfliktene opp i lyset.

TEKST: JULIA LOGE | FOTO: PAUL S. AMUNDSEN

Professor Tone Sævi (t.v.) har sagt opp i protest, nestleder i Forskerforbundets lokallag Line Alice Ytrehus kjemper videre, mens Gunn Vedøy har markert sitt ved å strikke regnbuegensere til kollegaer.

Historiene flourer ved NLA Høgskolen. Søkere som blir forbigått hvis de er homofile eller støtter homofilt samliv. Forslag om gjesteforelesere som blir trukket fordi forskeren er homofil. Forskere som sensurerer seg selv av frykt for å miste jobben. Bekymring for at samarbeidspartnere skal tvile på forskning-en. Bekymring for å bli sagt opp.

Et kveldsseminar i oktober brakte høyskolen inn i de nasjonale medienes søkelys, men uroen har ulmet lenge.

Bedehusene

Bak høyskolen står erfarne skoleeiere: sju kristne organisasjoner som driver grunnskoler, videregående skoler, bibelskoler og folkehøgskoler. Felles for historiene er et omfattende verdidokument.

– Det er de typiske bedehusorganisasjonene som er store eiere i NLA, og det er reflektert i verdidokumentet, sier Petter Olsen.

Han er medieleder i Indremisjonsforbundet, en av de store eierne av NLA Høgskolen.

Bokstavene NLA kommer fra da skolen het Norsk Lærerakademi. I 50 år har de utdannet lærere, til både offentlige skoler og kristne fri-skoler. De siste årene har det vært flere fusjoner. NLAs tilbud er langt bredere enn bare lærer-utdanning, og i tillegg til Bergen er det studie-steder i Kristiansand og Oslo.

Verdidokumentet er unikt. Selv om det finnes flere høyskoler med kristne verdier, er NLA den eneste som bruker seks sider på å greie ut sine standpunkt i vanskelige spørsmål som abort, samliv og skilsmisse. Ansatte bes om å identifisere seg med dokumentet og kan bli sagt opp for «moralisk forkastelig livsferd».

Olsen forteller at alle skolene Indremisjonen eier helt eller delvis, har tilsvarende formuleringer. Men en høyskole er ikke som andre skoler.

Regnbuegenseren

Line Alice Ytrehus er på vei opp trappen, og en kollega hilser blidt:

– Så fin genser du har, Line!

Regnbuegenseren er oppsiktsvekkende i de mursteinsrøde gangene. Den er strikket i protest mot et seminar om reorientering av homofile.

– Jeg skjems! Da seminaret ble kjent, ble jeg kaldt helt inn til beinet, forteller hun som strik- ket gensen, førsteamanuensis Gunn Vedøy.

– Jeg har ikke lyst til å bli tatt til inntekt for et sånt syn. Jeg vet at for konservative kristne så er homofili et kjempevanskelig spørsmål, men det må være rom for mangfold.

Det mangfoldet er det ikke alle som opplever at det er rom for på NLA. To av Vedøys kollegaer i pedagogikk sa opp. Vedøy vurderte det samme, og mens hun tenkte, strikket hun to regnbuegensere.

– Jeg hadde den på meg én dag, det var veldig deilig, da hadde jeg fått markert mitt, sier Vedøy.

Etterpå slettet hun oppsigelsen og ga gen-serne videre til Ytrehus, som er nestleder i For-skerforbundet på NLA, og til lokallagsleder Kåre Berge. For Berge er det en tyngre avveining å bli tatt bilde av med gensen, for han representerer alle i fagforeningen.

– Mange av våre medlemmer er kritiske til Pride, og det må de ha lov å uttrykke. Dette er viktig for meg å formidle som leder av et forbund som har medlemmer med både et såkalt restriktivt og et mer liberalt syn på homofili og samliv, sier Berge.

Fra høyskolens side, derimot, opplever han ikke at begge syn slipper til.

– Styret har pålagt oss ett syn i samlivsetiske spørsmål, som betyr at det kun er lov å forske på disse spørsmålene og formidle dem så lenge vi støtter opp om det synet, sier Berge, som er professor i teologi.

Eiere av NLA Høgskolen AS

- ◻ Norsk Luthersk Misjonssamband: 24 prosent
- ◻ Normisjon: 24 prosent
- ◻ Indremisjonsforbundet: 19 prosent
- ◻ Det norske misjonsselskap: 19 prosent
- ◻ Søndagsskolen Norge: 5 prosent
- ◻ Norges kristelige student- og skole- ungdomslag: 5 prosent
- ◻ Den evangelisk lutherske frikirke: 4 prosent.

Siste skanse

Verken styreleder Knut Espeland eller rektor Erik Waaler vil la seg intervju av Forskerforum, men rektor skriver i en e-post at «NLA Høgskolens syv eierorganisasjoner er seg bevisst og forholder seg aktivt til universitets- og høy-skoleloven når det gjelder drift av høyskolen».

Olsen fra Indremisjonsforbundet har engasjert seg mye i debatter om NLA, og han har klare forventninger til høyskolen.

– NLA bør ta den plassen som MF (tidligere Menighetsfakultetet, red.anm.) har stilt ledig, og være et bolverk mot liberal teologi, sier Olsen.

Med det mener han at utviklingen har sprunget løpsk på MF vitenskapelig høyskole fordi de ikke legger føringer for hvilket syn de ansatte kan ytre i verdispørsmål, som for eksempel samliv.

– Jeg har advart mot en tilsvarende utvikling på NLA, at en slipper dette fullstendig løs.

Han viser til universitets- og høyskoleloven, der det står at høyskoler kan utforme sitt eget faglige og verdimesige grunnlag. Men han henter også fram stortingsmeldingen som

la grunnlaget for loven, der det står at verdi-grunnlaget kan få konsekvenser for den enkeltes frihet, både akademisk, forskningsetisk og i undervisning.

– Denne NOU-en setter opp en slags plan for hvordan en må gå fram, som livsynshøyskole, for å la verdigrunnlaget ha innflytelse over undervisnings- og forskningsvirksomheten. Resonnementet vårt bygger på disse formuleringene, sier Olsen.

Etter høringen om loven kommenterte departementet at verdigrunnlagene ikke skal være «styrende i forhold til det vitenskapelige innholdet i undervisningen og forskningen». Olsen mener dette gjør ansettelsesprosessene enda viktigere.

Selvansettelse

Forskerforum har spurt hvordan NLA håndterer situasjoner der verdigrunnlaget og den akademiske friheten kommer i konflikt med hverandre. Rektor Waaler svarer: «Det er rektor som har det øverste personalansvar og følger opp ansatte om det skulle være grunn til det. Styret og rektor er omforent om at det skal være forskningsfrihet på NLA Høgskolen.»

Ikke alle opplever at de har den friheten. Førsteamanuensis og sosialantropolog Ole Johannes Kaland forteller at NLA er et godt sted å jobbe, i det daglige spiller verdidokumentet liten rolle, han er opptatt av å undervise og forske.

– Det er aldri noen som sier «dette får du ikke lov til». Det er mer en stemning, at man driver med selvansettelse. Men om jeg lar det gå ut over min undervisning og forskning? Overhodet ikke, jeg forholder meg til hva forskningen sier, sier Kaland.

Det kan være vanskeligere for dem uten fast ansettelse å stå på sitt.

– Jeg arrangerte et fagseminar, og en som var midlertidig ansatt, foreslo å invitere en taler fra UiB. Men kollegaen min trakk forslaget fordi taleren er homofil.

Kaland forteller at kollegaen fryktet at invitasjonen kunne bli sett på som kontroversiell, og at det kunne hindre at arbeidsavtalen på NLA beforleget.

For Tone Sævi, professor og ansattrepresentant i styret, er det et ankepunkt at høyskolen ikke vil ta diskusjoner om relasjonen mellom faglig frihet og verdidokumentet, slik at ansatte kan vite hvor grensen går, og bli trygge på forskningsfriheten.

– Mange her er redde for å tone flagg og vise sine sanne farger, sier hun.

Ytrehus toner flagg nå, når hun møter studenter i sin nye regnbuegenser. Hun har sagt i medier og til ledelsen at homofile er likeverdige.

– Mange har vært redde for å gå ut i offentlig-heten, og overfor studentene har en unngått å ta opp sensitive tema for å unngå å være illojal, sier Ytrehus.

– Når forskere mener noe om enkeltsaker i media, tar vi det til etterretning, sier rektor Erik Waaler.
Foto: NLA

Kapellet er sentralt plassert på
NLA Høgskolen i Sandviken.

Rektor Waaler skriver at han oppfordrer ansatte til å publisere uavhengig av hvilke resultat de er kommet til.

«Ved en akademisk institusjon er det vanlig at man er uenig om ulike spørsmål. Jeg har flere ganger i min tid som rektor presisert at det er forskningsfrihet på NLA Høgskolen. Etter mitt skjønn er det ingen grunn til bekymring.»

Homoterapi

Diskusjonene om NLAs verdidokument har gått i flere bølger, i høst har synet på homofili blitt kjernen. Organisasjonene Til helhet og Frimodig kirke inviterte til kveldsseminar i oktober. På seminaret kom en foredragsholder for å snakke om endring av seksuelle mønstre og følelser.

– Det var en tydelig vekker. Vi har et verdidokument, og arrangementet var en rimelig tolkning av det dokumentet, mener Ytrehus.

Det underbygger hun med at verdidokumentet kun godkjenner seksuelt samliv innenfor heterofile ekteskap. Foredragsholderen, Mike Davidson, skal ha fortalt om sine erfaringer med reorientering vekk fra homofili, som har ført til at han nå er gift med en kvinne. Mange oppfattet seminaret som en legitimering av konverteringsterapi. For Tone Sævi rant begeret over etter 13 år på NLA.

– Jeg har blitt lei meg mange ganger, nå ble jeg rasende. Min integritet blir ødelagt hvis jeg forbindes med dette. Jeg vil ikke at NLA skal forbindes med dette. Jeg vil gjerne være her, men jeg vil ikke være her under disse forholdene, sier hun.

Siler ut

– I praksis fungerer verdidokumentet som en sensur på hva faglig ansatte kan mene noe om, men de kan ikke kjøre den sensuren på ytringer, så de kjører den på ansettelser, sier Marius Timmann Mjaaland.

I dag er han professor ved Universitetet i Oslo, men før han kom dit, søkte han jobb som prorektor for forskning ved NLA. Men Mjaaland støttet ikke skolens syn på homofili. Den andre kandidaten passet heller ikke NLAs trosgrunnlag.

– Jeg var best kvalifisert, men styret ville ikke ha noen av oss, sier han.

Etter det som omtales som store prosesser innad, der styret ville unngå begge de aktuelle kandidatene, ble den andre kandidaten ansatt. Mjaalands sak ble klaget inn til Diskrimineringsnemda. De henla saken fordi det er «saklig og lovlig å legge vekt på tilslutning til skolens verdigrunnlag innen samlivsetikk».

Forskerforum har snakket med flere som

↑ – Jeg vet at homofilis spørsmålet har vært avgjørende ved en del ansettelser, sier Kåre Berge.

↓ – Styret griller personalleder på samlivsspørsmålene når de skal vedta ansettelser i teologi og ledelse, sier Tone Sævi.

forteller at søkere blir vektet vel så mye ut fra hva de mener om samlivsspørsmål, som ut fra de faglige kvalifikasjonene.

– Til våren slutter flere av lærerne i teologi, og det skal formodentlig ansettes nye. Jeg er temmelig sikker på at ingen med et syn som

avviker fra NLAs offisielle syn, vil bli ansatt, hevder Berge.

Det er styret som ansetter i faste stillinger, og alle styremøter er lukket, men Sævi har sett styrets prosesser fra innsiden.

– I tilsettingssaker siler styret veldig nøye, særlig i ledelsesgruppen og teologi. Kandidaten må stille seg bak verdidokumentet, må identifisere seg med og være motivert av det. Det er sterke ord, sier hun.

Olsen fra Indremisjonsforbundet mener det er helt nødvendig for en livssynshøgskole å legge vekt på slike verdispørsmål.

– Hvis en går inn for å motarbeide eller gi uttrykk for at en ikke kan godta disse formule-

– NLA bør være et bolverk mot liberal teologi.

PETTER OLSEN, MEDIELEDER I INDREMISJONSFORBUNDET

– Vil noen ta imot studenter fra NLA når det stormer sånn? spør Maja Torpe (nr. 4 f. v.). Her er hun sammen med Charlotte Kristiansen, Brita Jordal, Susanne Rasmussen og Anders Grydland.

Kristne symboler dekorerer vegger og ganger på NLA Høgskolen i Sandviken.

ringene, da vil det være vanskelig å få ansettelse på NLA.

– Legger verdidokumentet begrensninger på hvem som blir ansatt?

– Ja. Det er klart at hvis en ikke i det minste kan stille seg lojal til dette dokumentet, er det stor mulighet for at undervisningen vil motarbeide formålet og eksistensgrunnlaget for høyskolen, sier Olsen.

Rektor Waaler skriver at spørsmål om verdier utgjør en liten del av intervjuene, og at de ansetter ut fra en helhetsvurdering av vitenskapelig kompetanse, personlig egnethet, evne til å undervise, gode samarbeidsevner og identifisering med høyskolens kristne verdier.

Urolige studenter

PÅ NLA i Bergen møter Forskerforum en gruppe masterstudenter i pedagogikk som har mistet to av favorittlærerne sine. Charlotte Kristiansen reagerer på at de får all informasjon fra mediene og ingenting fra ledelsen. Susanne Rasmussen stemmer i:

– Det startet som en homofili-sak og har vist seg så mye større. Men lite informasjon skaper diskusjoner, frykt og mistenksomhet blant oss studenter.

Brita Jordal har funnet fram verdidokumentet og notert ivrig i marginen. Hun mener pensum er ensidig, i tråd med verdidokumentet.

– Vi vet at NLA har et kristent verdigrunnlag, men hvis det bare er én retning som skal råde, så er det ikke bra for den faglige friheten, sier Brita Jordal.

– Kan jeg skrive om det jeg vil? Kan jeg si det jeg vil? Har jeg frihet i masteroppgaven?

Det bekymrer også Rasmussen, som er urolig for om hun som student har tilstrekkelig grunnlag til å se om pensum bærer preg av ensrettingen. Maja Torpe frykter at utdannelsen de tar nå, ikke blir verdsatt.

– Vi har fått kommentarer som «Å ja, er dere på NLA? Er det en ordentlig høyskole?», sier Torpe.

Private høyskoler med kristent grunnlag

- ◻ Ansgar Teologiske Høyskole
- ◻ Høyskole for Ledelse og Teologi
- ◻ Fjellhaug Internasjonale Høyskole
- ◻ NLA Høyskolen
- ◻ VID vitenskapelig høyskole
- ◻ Lovisenberg diakonale høyskole
- ◻ MF vitenskapelige høyskole
- ◻ Dronning Mauds Minne Høyskole

– Det går imot den akademiske friheten, ytringsfriheten og normal anstendighet når man ikke kan invitere homofile talere, sier Ole Johannes Kaland. Foto: NLA

Endring

NLA er en akkreditert høyskole, som betyr at de stiller i samme kategori som Høyskolen på Vestlandet. Til neste år får de 239 millioner kroner over statsbudsjettet. De siste årene har NLA utvidet studietilbudet og studenttallet, og fra høsten 2020 håper høyskolen å starte full presteutdanning og etter hvert et doktorgradsprogram.

Mjaaland, som ikke fikk prorektorstillingen, er bare en av flere som mener at Nokut (Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen) burde se nærmere på akkrediteringen. Men Nokut kan ikke uttale seg om enkeltsaker.

– Når vi vurderer at det er høy risiko for sviktende kvalitet, så følger vi opp. Vi følger med på NLA slik vi følger med på alle andre, sier seksjonssjef Hege Brodahl i Nokut.

Verdidokumentet er oppe til diskusjon på høyskolen. Nå håper Tone Sævi at NLA bruker høstens debatt til å «bli den høyskolen vi burde være».

– Da jeg sa opp, var det for å vise at dette er så alvorlig at her må noe skje. Håpet er at NLA skal endre praksis og bevare sitt syn, men gir rom for andre syn ved siden av. Vi trenger ikke det verdidokumentet.

Ytrehus fra Forskerforbundet ønsker seg en rekke endringer, men vil ikke kreve at verdidokumentet forkastes helt.

– Vi ønsker åpenhet om styrets arbeid, at høyskolen skal drives i samsvar med norsk lov, også aksjeloven, diskrimineringsloven, personvernloven og universitets- og høyskoleloven. Hvis verdidokumentet blir løst fra tilsetningsreglementet, er mye gjort, sier hun. ■

– Ved å ta avstand fra seminaret kan en ifølge tilsetningsdokumentet bli sagt opp, sier Line Alice Ytrehus.

Stilles det religiøse krav til ansatte hos dere?

HANS-JØRGEN LEKSEN
rektor ved Dronning Mauds Minne Høyskole
– Nei, vi stiller ikke slike krav, men i

arbeidsavtalene står det at den ansatte «må være lojal i forhold som gjelder det kristne grunnsyn høyskolen bygger på».

BÅRD MÆLAND
rektor ved VID vitenskapelig høyskole
– Nei, det stilles ikke krav om en bestemt trostillørighet for våre

ansatte. Det er krav om lojalitet til VIDs verdigrunnlag, men ikke krav om selv å ha en kristen tro.

VIDAR L. HAANES
rektor ved MF vitenskapelig høyskole
– MF skrev under på internasjonale retningslinjer som fastslår ikke-diskriminering i 2005. Ved utlysning av faste stillinger nevnes lojalitet til MFs målsettinger, men vi stiller ikke eksplisitte religiøse krav.

UKRAINA

SLÅSS MOT JUKS

Plagiat, pseudovitenskap, bestikkelser og juks er et omfattende problem i Ukrainas akademia. Det skriver The Scientist, som har intervjuet en gruppe forskere som jobber med å bekjempe problemene. – I utlandet vil det være en katastrofe hvis du tar noen i juks. I vårt land er det ikke sett på som et problem, sier Victor Dosenko ved Ukrainas vitenskapsakademi. Han forteller imidlertid om bedring og «frigjøring av akademia» etter at tidligere president Viktor Yanukovitsj ble avsatt.

UGANDA

Lønningskonflikt

■ Ugandas president Yoweri Museveni går inn for å øke lønningene til landets forskere til «ønsket nivå», men det ønskede nivået skal ikke gjelde for alle. Statlig ansatte forskere og undervisere innen medisin og naturvitenskap skal lønnes bedre, mens forskere og akademikere innen humaniora og «ikke-tekniske» fag ikke får ta del i økningen. Ifølge University World News sier økonomer i Uganda at presidentordren vil bidra til uroen i utdanningssektoren, som har vært rammet av flere streiker.

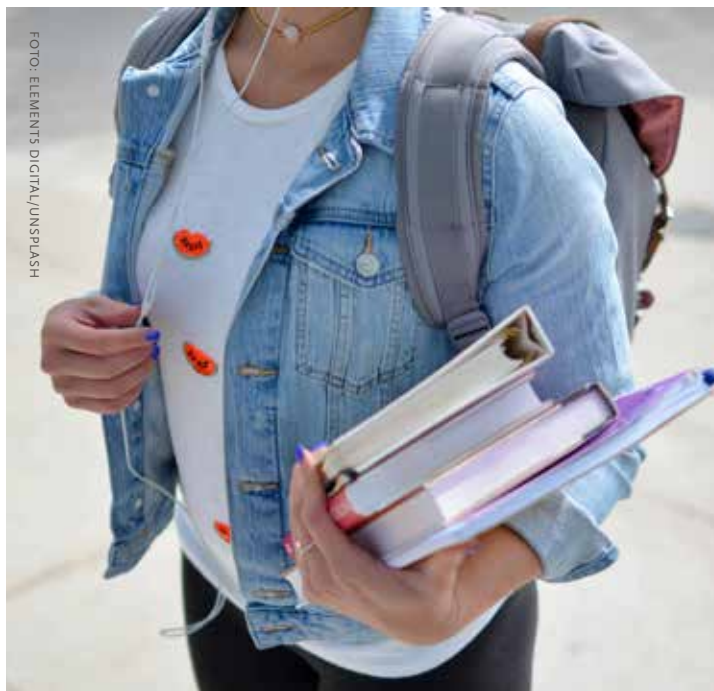
FOTO: UK DEPARTMENT FOR INTERNATIONAL DEVELOPMENT/FLICKR

USA

Overrasket over trakassering

■ For ett år siden innførte forskningsfinansiøren National Science Foundation (NSF) nye regler for mottakere av stipender. Alle universiteter måtte rapportere inn dersom mottakere av NSF's penger ble anklaget for trakassering. Til nå har NSF mottatt det de mener er overraskende mange rapporter. 16 personer skal ha blitt anklaget for trakassering i saker der universitetene også har kommet med en form for sanksjon overfor den anklagede, skriver Science.

FOTO: ELEMENTS DIGITAL/UNSPLASH

BELGIA

Krever gratis utdanning

■ Medlemmer av den fransktalende studentforeningen i Belgia har avholdt en demonstrasjon i Brussel med krav om at høyere utdanning skal bli gratis, skriver The Brussels Times. Studieavgiftene varierer i ulike deler av landet og ved ulike universiteter, men kan komme opp i rundt 120 000 kroner i året. Ifølge studentene gjør den høye kostnaden utdanning utilgjengelig for mange. Den nye regjeringen i den fransktalende vallonske delen av Belgia har lovet å gjøre endringer i studiefinansieringen, men det er ikke klart hva det innebærer.

AUSTRALIA

Universitet saksøker ansatt

■ Mer enn 50 fremstående profesorer har signert et brev til rektoren ved Perths Murdoch University og fordømt universitetets beslutning om å saksøke førsteamanuensis Gerd Schröder-Turk. Han hadde uttalt seg i media om at universitetet aksepterte internasjonale studenter med for dårlige engelsk-kunnskaper. Universitetet mener uttalelsene har gått ut over universitetets rykte og har ført til færre søkere. Schröder-Turk har selv gått til rettslige skritt for å stanse disiplinærtiltak fra arbeidsgiveren, skriver University World News.

KINA

Flere private universiteter

■ De siste årene har det vært en økning i etableringen av universiteter eid av selskaper i næringslivet i Kina, skriver Global Times. Ett av de seneste eksemplene er selskapet Meituan Dianping, som eier Kinas største app for matleveranser, og som 15. oktober annonserte opprettelsen av Meituan universitet. Universitetet skal ledes av en av selskapets grunnleggere og ha åtte avdelinger eller institutter innenfor selskapets kjernevirksomheter catering, logistikk og vin. I 2019 skal det være registrert 3000 slike privateide utdanningsinstitusjoner.

DANMARK

Frykter A-lag og B-lag

■ Tillitsvalgte og studenter frykter at nye stillingstyper ved universitetene skal svekke den forskningsbaserte undervisningen, skriver danske Forskerforum. Regjeringen foreslår å innføre stillingskategoriene «studielektorer» og «studieadjunkter», begge uten forskningstid. I dag har ordinære lektorer og adjunkter i universitetssektoren forskningstid inkludert i stillingene. Det advares mot misbruk fordi de foreslåtte stillingene vil være billigere å finansiere. Forslaget er nå på høring.

PHOTO BY SHARON MCCURCHEON ON UNSPLASH

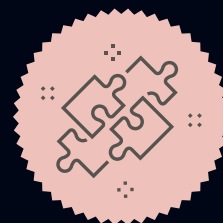

FOTO: JESHOOTS/UNSPLASH

STORBRITANNIA

KRITIKK FOR OUTSOURCING

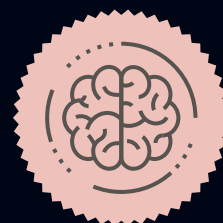
Britiske universiteter får kritikk for å sette ut en rekke tjenester til underleverandører som tilbyr de ansatte dårligere arbeidsbetingelser, skriver The Guardian. Særlig renhold, sikkerhetstjenester og vedlikehold blir satt ut. Informasjon fra 42 universiteter viser at utgiftene til å ansette eksternt har økt med 70 prosent fra 2010 til 2017. Universitetene får kritikk fordi de eksternt ansatte får dårligere timelønn, pensjon, sykelønn, foreldrepermisjon og feriepengar enn ansatte ved universitetene.

SAUDI-ARABIA

Tillater utenlandske universiteter

■ Utenlandske universiteter skal i fremtiden få mulighet til åpne satellittcampuser i Saudi-Arabia, skriver Arab News. Meldingen kommer fra den saudiske regjeringen, og baserer seg på et ønske om å oppnå «et kvalitativt sprang» for høyere utdanning i landet, ifølge utdanningsminister Hamad Al-Sheikh. Tre universiteter skal allerede være i gang med planene om å åpne saudiske avdelinger. Ifølge avisa skal ønskede effekter være økt konkurranse og bedre tilgang for utdanning av høy kvalitet.

TYRKIA

Åpner utdanning i Syria

■ Det tyrkiske Gaziantep-universitetet åpnet i oktober utdanningsfasiliteter på landsbygda utenfor Aleppo i Syria, skriver den syrisk-amerikanske avisen Al-Monitor. Området er en del av de syriske opposisjonsokkuperte områdene. Universitetet skal i utgangspunktet tilby utdanning til noen hundre studenter. Ifølge avisa utalte rektor for universitetet under åpningen at utdanning er en «hellig rett», og han understreket behovet for å heve levestandarden i området.

Etter mange år ga hun opp akademia. Nå bringer hun humanioras innsikter ut til folket.

– Vi er historielangere

Historiker **RAGNHILD HUTCHISON** i samtale med Bår Stenvik
Foto: Erik Norrud

– Folk spør meg alltid «Hvorfor er du sånn?» og «Hvorfor gjør du så mye forskjellig?» sier Ragnhild Hutchison.¹

– Men jeg kan ikke egentlig svare på det, jeg har alltid vært sånn. Jeg er mye mer opptatt av *hvordan*. Av prosessen.

Så *hvordan* endte Ragnhild Hutchison opp på et lite kontor i Oslos gamle havnestrøk, som leder for humaniora-teknologi-oppstartbedriften Tidvis, omgitt av slitte kontorstoler og avansert teknisk utstyr?

Man kan si at hun var på rett sted til rett tid. Eller at hun var på feil sted til feil tid. Det kommer an på hvordan en tolker det historiske materialet.

Det er lett å lese det hele som en suksesshistorie: En variert karriere innen studentpolitikk og historiefaget, der hun gjort seg bemerket med rollespill-historieformidling og innovative utstillinger som gjenskaper luktene fra 1700-tallet. Hun har skrevet bøker², og mottatt Hjernekraft-prisen 2014 for å digitalisere tolldata fra 1700-tallet som i dag brukes av alt fra norske skolelever til Norges Bank. Og nå, som det foreløpige høydepunktet, leder hun prosjektet «Oslo havn 1798», som har fått støtte fra en drøss offentlige og private instanser for å gjenskape en digital modell av Oslos gamle havneområde i dataspill-stil.

– Jeg skjønner at det ikke er opplagt for alle at variasjoner i trelastpriser fra 1700-tallet er sexy.

Fortellingen kan også leses som en klassisk akademisk tragedie: Hutchison ledet for noen år siden «Lausunge-aksjonen» mot midlertidighet i forskningen. Hun har kjent realitetene på kroppen selv, jobbet og forsket og dratt med seg ektefellen sin rundt i Norge og utlandet til midlertidige stillinger. Hun var aldri på rett sted da noen skulle gå av, og hun «ville ikke dytte noen ned trappa». Etter mange år med midler-

tidighet endte hun opp i en situasjon der hun hadde både eldre foreldre og egne barn i Oslo, og ikke ønsket flere oppbrudd.

Ti år etter starten på «lausungeoppørret» hun var med på å starte, tok hun et følelsesladt farvel med akademia i et innlegg på Forskningspolitisk seminar i 2017. Hun blir fortsatt gråtkvalt når hun forteller om da hun pakket sammen bøkene på hjemmekontoret sitt i fjor, på vei til en gründer-tilværelse som kanskje er spennende, men også høyst usikker, og lavere lønnet enn den mer tradisjonelle historikerjobben hun hadde drømt om.

– Det var akkurat som å slå opp med en kjæreste som ikke har vært snill med deg. Jeg måtte bare komme meg videre, sier hun.

Da Hutchison fikk nok og hoppet over bord, hadde hun en bedre livbåt enn de fleste. Hvorfor? Nei, vent, vi skulle jo spørre *hvordan*.

La oss rykke tilbake til starten av prosessen. Hutchison var et «UD-barn». Hun fulgte sine foreldre rundt i verden i utenrikstjenesten, og kom ut av det som «relativt trygg på seg selv». Senere ble hun engasjert i levende rollespill – et miljø der folk arrangerer såkalt «laiv»: teateropplevelser hvor alle deltagerne lever i en iscenesatt historie og spiller roller i flere døgn av gangen. Allerede da Hutchison var 17 år, fikk hun beskjed av veteranene i miljøet om at «det var på tide at hun arrangerte sin første laiv».

– Settingen var bronsealder, og jeg hadde ansvaret for at 70 mennesker skulle overleve og ha det gøy i fire dager i et langhus utenfor Kristiansand en påske med snørekord. I tillegg måtte jeg forsvare måten jeg hadde bygd opp laiven på mot folk som var eldre enn meg. Etter det er ingenting skummelt.

Hun stopper seg selv.

– Eller, det stemmer ikke, for jeg er fortsatt kjemperedd hver gang vi gjør noe nytt. Men fra jeg var 16 år har jeg vært vant til å sprengte egne grenser i trygge rammer, og det har gitt meg sosial kapital. I tillegg har jeg fått erfaring i grunnleggende prosjektstyring, så jeg vet at jeg klarer å gjennomføre ting.

Lesere av bloggen hennes vet at hun i alle år har likt å prøve ut historiske matoppskrifter og lage klær på gamlemåten.

– Det å gjøre noe praktisk lærer en særlig to ting: at å gjøre feil er lov, og at man så prøver igjen. Og av og til må man prøve mange ganger.

Hutchison henter fram noe Tidvis prøver ut for øyeblikket: en liten 3D-printet modell av to sjøboder fra 1700-tallet, sammen med noe hun kaller en «lydboks». En liten datamaskin og en høyttaler sørger for å fortelle historien om sjøbodene til besøkende på utstillinga. Tidligere har hun fått mye oppmerksomhet for «luktboksene» hun har lagd, som er utplassert i havneområdet og gjenskaper lukter fra det gamle bybildet. Hun utforsker også muligheten for en prototype for et hologram som kan brukes til formidling.

– Litt spøkefullt sier vi at vi er «kultursektorens utviklingsavdeling» – uten at vi egentlig er det.

¹ Født 1976 med MA fra London School of Economics (LSE) og ph.d. fra European University Institute (EUI) i Firenze, postdoktor fra NTNU og leder av prosjektet Historiske toll- og skipsanløpslister, som ga henne Hjernekraft-prisen i 2014. Også mangeårig studentpolitiker, fagforeningsarbeider og byråkrat. Leder for Tidvis, et selskap for interaktiv historieformidling. I 2018 ble hun tildelt Sverre Steen-prisen for fremragende formidling av historie på høyt faglig nivå av Den norske historiske forening.

² I år kom hun med sin første bok som eneforfatter: *En kort introduksjon til Norges økonomiske historie på 1700-tallet* (Cappelen Damm Akademisk).

■ – Det blir for mye stammespråk, sier Ragnhild Hutchison.
Hun mener historikere må bli flinkere til å snakke til vanlige folk.

Hutchison omtaler Tidvis som «klisjeen av en tech-startup». Bortsett fra at de er organisert som et «ideelt AS», og derfor ikke kan ta ut utbytte, noe som gjør dem til en ganske utypisk oppstartbedrift – mange andre gründere drømmer nok om å tjene masse penger ved å utkonkurrere eller bli kjøpt opp av andre teknologiselskaper. I motsetning til el-spar-kesykelselskaper mottar Tidvis ingen penger fra risikokapitalister, men heller fra stiftelser og legater etter søknader.

Når det gjelder innovasjonsprosessene, ligner selskapet på andre teknologiselskaper ved at de er raske og fleksible.

– De store kulturinstitusjonene bruker kanskje 18 måneder på å lage en utstilling. Vi laget en på fire dager. De store er som tankskip eller dinosaurer, de har lange beslutningslinjer med beskjeder som skal opp og ned igjen. Men har du under tjue ansatte, da kan du snu deg fort rundt. Det er lurt å starte smått om du skal lage innovasjon. Vi gjør ting for bare tretti tusen kroner – som å teste formidlingsopplegg i virtual reality som kan inngå i Den kulturelle skolesekken.

I den andre enden av Tidvis sin aktivitet ligger flaggskipet *Oslo havn 1798*, en virtuell versjon av Bjørvika fra den tida Oslo var en plankeby, som er bygd opp for rundt to millioner kroner. Hutchison viser hvordan man via dataskjermen kan vandre omkring i gatene og inn i for eksempel Tollboden slik den så ut den gangen. Der inne lyser en brannbøtte og et skap opp når hun peker på dem, og når hun klikker på objektene, kommer de til syne som tredimensjonale modeller. Det er selskapet selv som har «fotogrammetrert»³ de fysiske objektene og satt dem inn i husene.

– Det skapet ble snekret av en toller i Fredrikstad på 1780-tallet som var lei av papirot. Se, her står navnet på alle tollsatsene. Dette skapet finnes i virkeligheten, men det ble satt på magasin, og om ikke vi hadde fått lov å fotogrammetrere det og sette det inn i den gjenskapte tollboden, ville ingen fått se det.

Hutchison går videre og klikker seg inn på andre objekter, og nye vinduer med informasjon åpenbarer seg.

– Jeg er en klassisk utdannet historiker, og jeg har brukt mye tid på å lete i arkiv. Men jeg skjønner at det ikke er opplagt for alle at variasjoner i trelastpriser fra 1700-tallet er «sexy». Vi må lede folk inn. Det vi lager, er *entry drugs* – marihuanaen som får deg hekta.

Hun klikker på et hus.

– Se, her bodde Peder Meyer. Vil du lese mer om Peder Meyer? Trykk her, så leder vi deg videre. Så går du fra den glossy dataspillverdenen inn her, på Riksarkivet.

Et vindu åpner seg, hun klikker videre og hvisker innsmigrende.

– Vil du lese mer om huset han bodde i? Se her, vil du se en transkribert versjon av folketellingen fra 1801? Trykk her. Sikker på at du ikke vil se originalen, med den gotiske håndskriften? Den er her. Og så har vi dem. Da begynner de å se verdien av arkivene og tollskapet. Så det vi driver med, er langing, selv om det ikke akkurat er doplanging. Vi er historielangere.

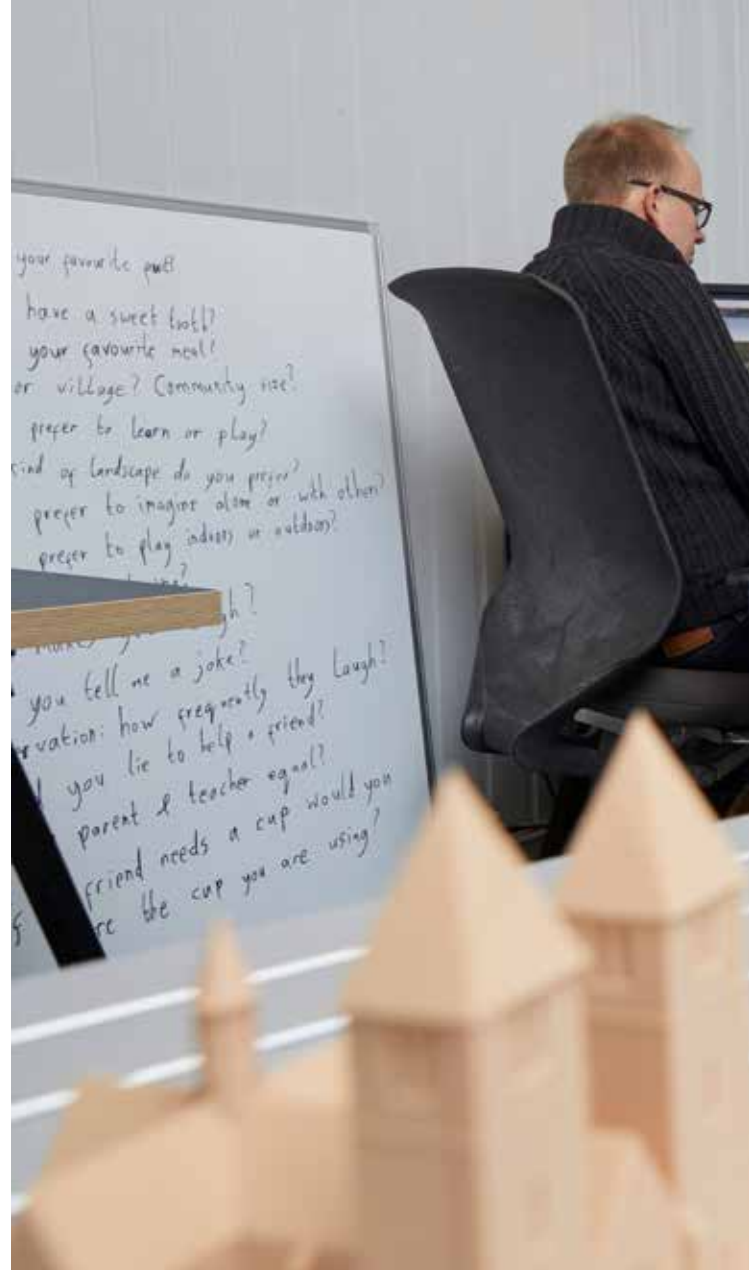
For Hutchison er historiekunnskap nyttig og viktig for å forstå vår egen tid. Poenget med *Oslo havn 1798* er å få folk til å tenke, forklarer hun.

– Om de skjønner at Oslo har vært veldig annerledes, forstår de at verden forandrer seg. De begynner å tenke på hvordan de selv ville vært om de hadde levd den gangen. De tenker på hvordan framtida vil bli. Og slik skaper vi mennesker som er flinkere til å ta veloverveide beslutninger.

Selv skrev hun hovedfagsoppgave om Norges første privateide sokkestrikkefabrikk på 1700-tallet, og mener at vi kan lære mye om dagens utfordringer av det som kalles «den industrielle revolusjonen». Før den industrielle revolusjonen begynte mange med hjemmeindustri, for å supplere inntekten sin. Ikke ulikt det som skjer med netthandel nå. Hutchison selv har for eksempel en 3D-printer hjemme, og med den lager hun luktbokser, en bigesjef som hun tjener omtrent 30 000 kroner i året på.

Vi kan også lære av den industripolitikken som skapte den tidas trikotsefabrikker, mener Hutchison. For å ta skrittet fra hjemmeindustri til ekte industri rekrutterte regjeringa entreprenører fra rundt i Norge

³ Fotogrammetri er å avfotografere gjenstander fra mange bilder og lage en 3D-modell. Kan gjøres med alt fra vinglass til hele bygninger.

– Det vi lager, er entry drugs – marihuanaen som får deg hekta.

via avisannonser og sendte dem til København på kurs, og deretter beskyttet de industrien i en tidlig fase. Innsiktene fra slik økonomisk historie er kjempeviktige i den teknologiske overgangsperioden vi lever i nå, mener Hutchison. Og hun er ikke alene, om vi ser på entusiasmen for økonomisk historie i kjølvannet av økonomen Mariana Mazzucatos bøker de siste årene.⁴

⁴ Mazzucato har vært hyppig gjest på norske teknologikonferanser og EU-pa-neler de siste årene. Hun mener at statens og forskningsinstitusjonenes rolle innen utvikling for teknologisk innovasjon er sterkt undervurdert, og mener at det offentlige både fortjener en større del av det økonomiske utbyttet fra teknologiske nyvinninger, og samtidig bør legge sterkere rammer for innovasjonens retning. I boka *The Value of Everything* sporer hun denne manglende forståelsen til moderne økonomers manglende forståelse av de historiske debattene om hva som skaper verdi i økonomien.

■ Mange historiske gjenstander er bortgjemt på magasinet. Ragnhild Hutchison vil sammen med Gaute Remman Gunleiksrud og Thomas Sørli Hansen gjøre dem tilgjengelige i virtuelle verdener.

– Humaniora står foran en kjempeutfordring fordi vi ikke klarer å vise vårt samfunnsbidrag og vår samfunnsnytte. Vi må være mer synlige ute i samfunnet, mer som de gamle professorene. Vi må bli tospråklige. Det greit å snakke faglig sammen, men vi må kunne legge fra oss stammespråket når vi blir spurt om hvorfor forskningen er relevant i dag. Da må vi ha svaret klart, kjapt, enkelt og forståelig, i et språk som selv en tolvåring kan forstå.

Det er ikke bare de økonomihistoriske innsiktene som trengs i den digitale æraen. Mark Zuckerberg kunne tatt noen glimrende fag i historie og sosialantropologi på Harvard. I stedet tok han det han trengte av matte og programmering, droppet ut og lagde Facebook, som muliggjorde både valgmanipulasjon i USA og massedrap i Burma.

– Disse folkene tenker ikke over at teknologiene deres skal treffe en virkelighet og brukes av mennesker. Jeg mener at historikere og humanister har en kjempeviktig rolle framover – problemet er at vi ofte sitter og venter på å bli invitert med. Men ingen tenker på å invitere deg, hvis du ikke viser hva du har å bidra med.

Hutchison påpeker at realfagene ble veldig flinke til å forklare sin egen samfunnsnytte for vel tjue år siden, da de slet med rekrutteringen. Den prosessen kan humaniorafagene lære av. Og i den andre enden av prosessen kan de lære av hvordan forskning omsettes til produkter.

– Vi trenger et «Sintef for humaniora». Problemet er at ingen har lagd

produkter fra humaniora før, så alle tror at et produkt er en påhengsmotor eller noe slikt. Men våre produkter er innsikt, opplevelser, ideer og tanker.

Hutchison ønsker seg et senter for humaniora-innovasjon. Det må være koblet til museumssektoren, universitetene, næring og industri, men være autonomt, mener hun. Det må trekke inn studenter og ha en jurist. Så kan folk begynne å spørre om råd og få hjelp til prosjektene sine.

Hutchison selv har nye kulturprodukter på beddingen om pengene dukker opp, som å bygge inn historiefortelling og spill-elementer i *Oslo Havn 1798*. Hun tror slike engasjerende historiske spill kan ha stor appell, og trekker linjer til det populære western-spillet *Red Dead Redemption 2*, som etterstreber stor detaljrikdom i opplevelsen av det historiske USA, samtidig som det har solgt 25 millioner kopier verden rundt. Hun skryter også av TV-serien *Fremvandrerne*, som handler om mennesker fra fortida som dukker opp i dagens Oslo.

– Den serien er et humaniora-produkt. Serieskaperne har hentet inn språkforskere sånn at skuespillerne snakker ordentlig, og klærne de bruker, er solide. Historikerne følger serien og elsker den.

Hun mener slike eksempler viser at etterspørselen etter sofistikert kulturell kompetanse og produkter finnes.

– Utdanningsnivået er høyt i dag, folk leser. Verden er klar for humaniora. ■

Betre syn i mørke nord

Kvifor er vi mindre nærsynte her i Noreg enn i mange andre land?
Friminutta i barndomen kan vere eit viktig spor, trur forskarar på Kongsberg.

AV JOHANNE LANDSVERK

↑ Norske barn er mykje ute i friminutta. Forskarane undersøker om det kan motverke at dei vert nærsynte seinare i livet. Foto: NTB scanpix

FORSKARAR:

PROSJEKT:

METODE:

UUNNVERLEG VERKTØY:

Rigmor C. Baraas (bildet), Nickolai Godtfred Nilsen og Lene A. Hagen
brytningsfeil hos barn, tenåringer
og studentar
ulike målemetodar av auget med bruk
av avanserte måleapparat
augedropar, biometer som måler auga,
og OCT-kamera som tek 3D-bilete av
netthinna

FOTO: JOHANNE LANDSKJÆR

Har du time? spør mannen i skranken. Nei, eg skal ikkje til synsklinikken, sjølv om eg sikkert kunne trenge det her eg går med minusglasa mine, ganske så nærsynt. Dei eg leitar etter, er forskarane ved Nasjonalt senter for optikk, syn og augehelse, som er del av Universitet i Sørøst-Noreg (USN) på Kongsberg. Ved senteret forskar dei blant anna på myopi, eller «nærsyntheit», som kjem av ein brytningsfeil i auget. Når du er rettsynt, vil dei parallelle lysstrålane bli brotne mot eit punkt på netthinna, men hjå nærsynte vil lysstrålane samle seg i eit punkt framanfor netthinna. Utan ei minuslinse vil du ikkje sjå skarpt på avstand.

At du øydelegg augo med for mykje lesing, har eg då alltid høyr. I mange land i verda har det også vore ein sterk auke i talet på nærsynte dei seinare åra. Men kvifor det er slik, er forskarane ueinige om.

– Du blir ikkje nødvendigvis nærsynt av å jobbe mykje med nærarbeid. Forsking som er publisert om dette, viser svært motstridande resultat, seier forskingsleiar Rigmor Baraas, som no har dukka opp og skal vise meg rundt på senteret.

– Det vi derimot veit, er at færre blir nærsynte i Noreg enn til dømes i Sørøst-Asia. I fjor publiserte vi ein artikkel om førekomsten av nærsyntheit blant 16–19-åringar i Sørøst-Noreg. Det viste seg at under 15 prosent av dei som deltok, var nærsynte. Dette er oppsiktsvekkande lite. I mange land i Sørøst-Asia er mellom 60 og 90 prosent i den same aldersgruppa nærsynte. Så det vi lurar på, er kvifor.

Går mindre ut i Asia

Den nemnde artikkelen er del av doktorgraden til Lene A. Hagen ved USN. I prosjektet ho deltek i, har forskarane samanlikna datamaterialet frå Sørøst-Noreg med tilsvarande data frå Singapore, der ein stor del av befolkninga er nærsynte. Dei norske ungdomane som deltok i prosjektet, hadde vakse opp i Noreg og var av nordeuropeisk (kaukasisk) etnisitet. Prosjekt-

leiar Baraas seier at forskarane blant anna har sett på kor mykje ungdomane i dei to landa jobba «på nær», det vil seie med nærarbeid som lesing av bøker eller arbeid på dataskjerm. Ungdomane har svart gjennom bruk av spørjeskjema.

– Det viste seg at 16–19-åringar frå Kongsberg og Singapore oppførte seg ganske likt. Alle sat om lag like mange timar med nærarbeid, og dei oppheldt seg omtrent like mykje ute og inne, fortel ho.

Difor lurar forskarane på om svaret er å finne i oppveksten.

– Slik det har vore fram til no, har norske barn gått ut i friminutta. I mange austasiatiske land oppheldt dei seg meir inne og treng ikkje nødvendigvis gå ut. Vi har sett i andre studiar at barn som jobbar mykje på nært hald, men som også går ein del ut i løpet av dagen, i mindre grad blir nærsynte, seier Baraas. Spørsmålet er kva det er med utetida som veg opp for innetida og gjer norske barn og unge mindre nærsynte.

Mindre lys, mindre nærsynte

Ein vanleg teori er at mykje dagslys kan hindre utvikling av nærsyntheit. Men om dette er tilfelle, burde førekomsten vore høgare i land med færre timar dagslys tilgjengeleg i det mørke vinterhalvåret, slik det er i Noreg.

– I Singapore er det omtrent lik mengd dagslys gjennom heile året, medan det i Noreg er lite

dagslys om vinteren. Dei mange timane med dagslys om sommaren kan kanskje vege opp, men vi må jo også sove. Samla sett har vi mindre dagslys tilgjengeleg i Noreg, og då burde vi eigentleg vore meir nærsynte her. Så det vi lurar på, er om sesongvariasjon med mørkare tid på vinteren og variasjon i døgnet faktisk er sunt for augo våre, seier Baraas.

Forskarane har i dette prosjektet jobba tett saman med kollegaer ved Berkeley, University of California.

– Vi har også samanlikna studentar på Berkeley med studentar her for å sjå om det er forskjell på kor mykje nærarbeid dei gjer, og om det er forskjell på om dei er ute eller inne. Det vi har sett, er at studentane jobbar omtrent like mykje med nærarbeid. Men norske studentar går litt oftare ut enn studentane på Berkeley. Og vi ser dette i samanheng med at dei norske er mindre nærsynte.

– Men tenåringer stirer vel på mobilen også når dei er ute?

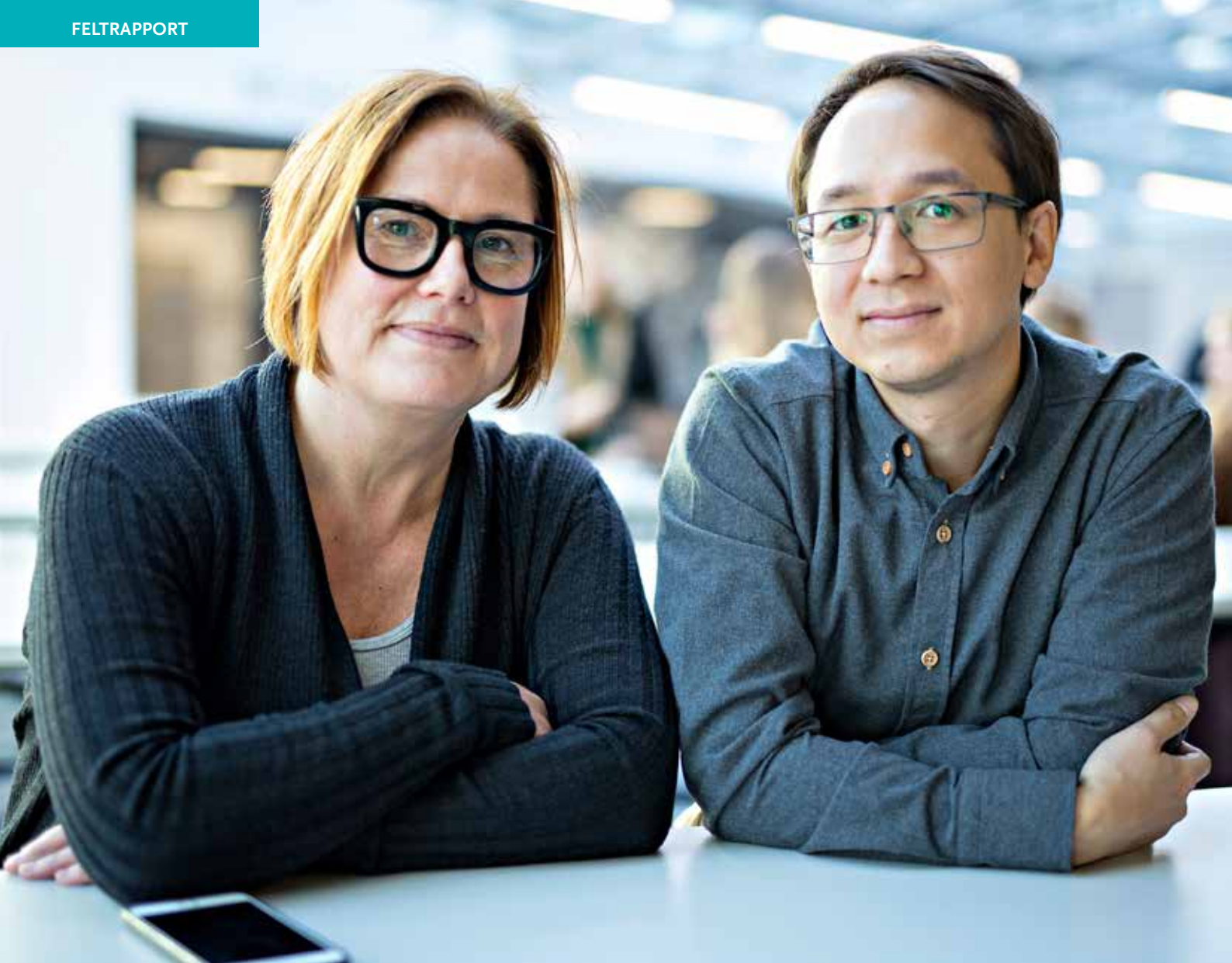
– Ja, men i artikkelen vi publiserte om dette i fjor, brukte vi nye data frå 2016 og 2017, og norske ungdomar er storforbrukarar av mobiltelefonar og elektroniske verktøy.

Auga endrar seg gjennom døgnet

Forskarane ved USN vil prøve å finne ut om døgnvariasjon og sesongvariasjon kan påverke utvikling av nærsyntheit, og stipendiat Nickolai

– Vi har mindre dagslys tilgjengeleg i Noreg, og då burde vi eigentleg vore meir nærsynte her.

RIGMOR C. BARAAS, FORSKINGSLEIAR VED
SYNSSENTERET PÅ KONGSBERG

Godtfred Nilsen er godt i gang. I eit trengt rom viser han fram avanserte apparat, blant anna eit biometer som kan måle krummingar, tjukk-leik og lengde på komponentane i auget, og eit såkalla OCT-kamera som tek 3D-bilete av netthinna. Nilsen har samla data frå ungdomar i alderen 18–25 år, både elevar frå vidaregåande skular og universitetsstudantar. Før målingane gjev han deltakarane ein spesiell augedrope som er kalla cyclopentolat, og som gjer at auget slappar heilt av.

– Dette blir gjort for å få mest mogleg nøyaktige målingar av brytningsfeil hjå studentane. Dei ulike komponentane i auget vil endre seg etter kroppens eigen døgnrytme, seier Nilsen.

Den såkalla augelengda, som er lengda innover i auget frå hornhinna fremst til netthinna bakarst, vil variere i løpet av eit døgn, og bli kortare mot kvelden.

– Årehinna, som er eit tynt årelag bak netthinna, endrar seg også gjennom døgnet, og dette kan truleg påverke om auget blir lengre, seier Nilsen, som forklarar at når auget blir for

Nasjonalt senter for optikk, syn og augehelse

- ◻ er lokalisert på Kongsberg
- ◻ er ein del av Institutt for optometri, radiografi og lysdesign ved Universitetet i Sørøst-Noreg
- ◻ er eit leiande senter i Noreg for forskning, kunnskapsutvikling og formidling innanfor optikk, syn og augehelse
- ◻ driv forskning retta inn mot tre forskingsprogram: «Øyets struktur og synsfunksjonen», «Syn, motorikk og læring» og «Lys, syn og helse»
- ◻ tilbyr synsundersøkingar også for privatpersonar

langt, kan ein bli nærsynt.

Nilsen har utført målingar på studentar både vinter og sommar, første gong like før sola snudde i desember i fjor, og neste gong før sola snudde i juni.

– Vi vil prøve å finne ut korleis dei ulike komponentane i auget endrar seg i løpet av døgnet i den mørkaste tida samanlikna med den lysaste tida. Det er litt for tidleg å seie kva variasjonane i løpet av døgnet og sesongane kan ha å seie. På individnivå skal vi sjå på om studentane har blitt meir nærsynte i juni enn dei var i desember. Målet er å finne ut meir om kvifor nokre blir nærsynte medan andre ikkje blir det, seier Nilsen.

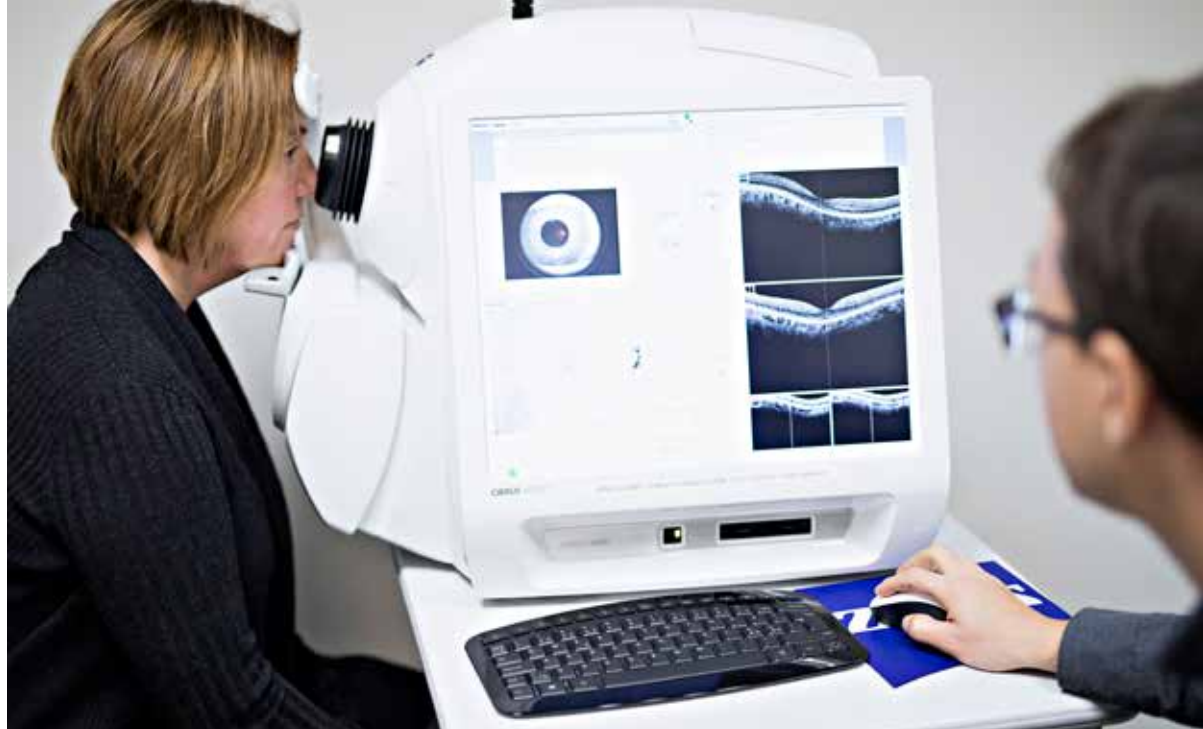
Måler døgnrytmen

Forskarane måler også melatoninnivået til studentane i løpet av døgnet. Baraas forklarar at melatonin er eit hormon som blir skilt ut når vi blir trøytte.

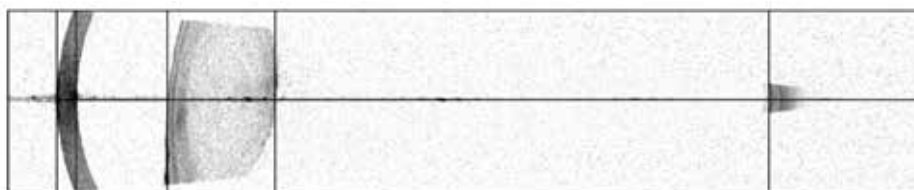
– For å finne sammenhengen mellom augeparametrane gjennom døgnet må vi vite når

← – Vi vil prøve å finne ut kva døgnyrtme og sesongvariasjon har å seie for nærsyntheit, seier Rigmor Baraas og Nicolai Godtfred Nilsen.
Foto: Johanne Landsverk

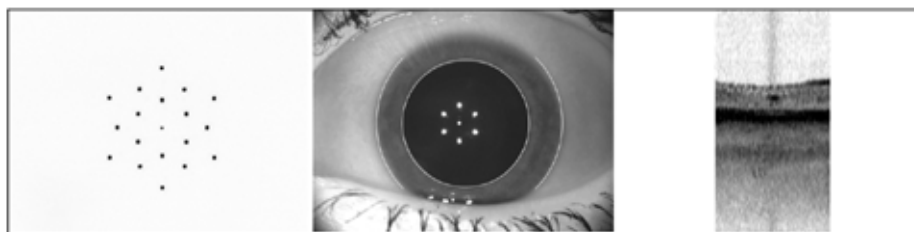
→ Med eit OCT-kamera kan forskarane sjå inn i auget og ta snittbilete av netthinna og årehinna, som vist på skjermen. F.v.: Rigmor Baraas og Nickolai Godtfred Nilsen.
Foto: Johanne Landsverk

→ Tverrsnitt av auge med hornhinna (fremst til venstre), deretter augelinsa (lys grå) og netthinna (bak til høgre). Lengda (aksiallengda) av auget er avstanden frå hornhinna til netthinna.

→ Biletet viser punkt for måling av horninnas krumming (til venstre), måling av pupillstorleik og linsetjukkelse (i midten) og snitt av netthinna (til høgre).

studentane legg seg, når dei står opp, og kva dei et. Difor har dei sju dagar på førehand fått utdelt eit pulsbelte og ei søvnklokke for å måle aktivitetsnivået og søvnrytmen. Då kan vi rekne ut gjennomsnittet for tidspunktet når dei vaknar om morgonen og når dei legg seg. I løpet av døgnet dei er her, tek vi målingar fleire gonger heilt fram til tidspunktet dei bruker å sove og ein time etterpå. Dette gjer vi for å samanlikne døgndringar i melatoninnivået med døgndringar i auget. Analysane er ikkje ferdige enno, fortel Baraas.

– Kva reknar de med å finne ut?
– Det kan sjå ut som om at auget har betre døgnyrtme om vinteren enn om sommaren.

Leitar etter svar i genane

Baraas seier det underliggande målet med desse prosjekta er å finne ut kvifor nordmenn er mindre nærsynte enn mange andre. Difor har forskarane også sett på genetikk, i tett samarbeid med forskarar ved University of Washington i Seattle.

– Nokre forskarar meiner dette ikkje har med genar å gjere, medan andre meiner det berre kjem av genane, seier ho.

– Vi ønskjer å sjå meir på genetikk for å prøve å finne ut kvifor nokre av oss kan sitje og jobbe heile døgnet utan å bli nærsynte, medan andre er sterkt disponerte. Vi veit at nokre av dei som er veldig nærsynte, har ein genfeil på x-kromosomet som er relatert til pigmenta i sansecellene på netthinna.

Forskarane ved USN har samanlikna data med austasiatar generelt, for å finne ut om det er skilnader.

– Det vi ser i studiane våre, er at vi i Noreg har ein annan genpool for pigmenta som er i sansecellene i netthinna. Vi ser skilnader når det gjeld raudt/grønt fargesyn, og vi ser at ein genvariant som i dyreriket er assosiert med betre syn ved låg belysning er mykje meir vanlig i Sørøst-Noreg enn i Sørøst-Asia, seier Baraas.

– Så kva er konklusjonen?
– Det er mogleg at skandinaviske folkeslag

har ein netthinnefunksjon som fungerer betre i eit miljø med lengre mørke periodar der vi må greie oss med innelysning som er mykje svakare enn dagslys. Men dette veit vi ikkje sikkert, seier ho.

Forskarane ønskjer å gå vidare med dette prosjektet og har søkt Forskringsrådet om pengar saman med Folkehelseinstituttet.

– Vi treng eit større datamateriale, og difor har vi gått saman med Folkehelseinstituttet for å kunne gjennomføre meir omfattande studiar om forholdet mellom miljø og genetikk, avsluttar Baraas. ■

Klimaforsker Helge Drange ble nylig invitert til Universitetet i Agder og tok toget fra Bergen til Kristiansand. – Det tar elleve timer hver vei. Men jeg kan jo jobbe i fred og ro, sier han. Foto: NTB scanpix

Klima for endring

Togreiser og Skype-møter: Bevisste forskere forteller hva hensynet til klimaet gjør med arbeidshverdagen.

Av LINA CHRISTENSEN

Det reises mye i academia. Det er konferanser, feltarbeid, styreverv og samarbeidsprosjekter. Forskningen skal formidles, og forskerne må profilere seg. Institusjonene kan gjøre mye for å redusere sine klimafotavtrykk, men hva kan forskeren selv bidra med for å møte de globale klimautfordringene?

Helge Drange er klimaforsker ved Universitetet i Bergen (UiB). Hvert år inviteres han på store geofysiske møter i USA og Europa.

– Ved å delta bare annethvert år halveres flyreisene, sier Drange.

Også Arne Johan Vetlesen, filosof ved Universitetet i Oslo, flyr så lite som mulig.

– Å sette seg i et fly som skal langt av gårde, bare for å snakke i en halvtime, har blitt praktisert med forbausende grad av uskyld og lite refleksjon, sier Vetlesen.

Svært effektive møter

Mindre reising stiller krav til måten forskere kommuniserer og samarbeider på.

– Vi må prioritere de reisene som er mest verdifulle for forskningen og undervisningen. Hvis en av mine stipendiater drar på forskningsopphold i USA i seks måneder, så er det kanskje verdt det. Men hvis jeg drar på et møte i Oslo, så er det kanskje ikke verdt det, sier biologiprofessor ved UiB, Vigdis Vandvik.

Selv om antallet fysiske møter blir færre, kan møtene bli svært effektive. Vandvik har vært på kontoret i Bergen hele uken, men likevel hatt

← Vigdis Vandvik er med i en av forskningsgruppene til FNs naturpanel. Hittil har de hatt ett fysisk møte. – Det å bli godt kjent med hverandre, gjør at vi kan jobbe godt sammen gjennom digitale møter senere. Foto: privat

møter med folk i Trondheim, Oslo, USA, Sveits og Sør-Afrika. Hun deltar blant annet i en av gruppene til FNs naturpanel. Det er månedlige møter på Skype, kun ett har vært fysisk. Skype-møtene foregår slik:

– Alle sitter foran PC-en sin, det er en skog av folk. Møtet koordineres av sekretariatet i Japan. Man sier navnet sitt, og så sier man det man skal si. Møtene blir veldig effektive, sier Vandvik.

Tore Furevik er direktør for Bjerknessenteret for klimaforskning i Bergen.

– Det er herlig å bare kunne trykke på av-knappen når møtet er ferdig. Du skal ikke bruke kvelden eller natta på å komme deg hjem, du er fortsatt på kontoret.

Smårusk

Digital møtevirkosomhet kan medføre litt «smårusk», som at den ene enden har en nyere eller eldre versjon av programvaren enn den andre enden. Men det er ikke teknologien som er problemet, skal vi tro forsker Carlo Aall ved Vestlandsforskning.

– Det største problemet er ikke de teknologiske barrierene, men at man ikke har lyst til å gjøre det. Dette sitter overraskende langt inne, selv om det er noe enhver fjortis får til, sier han.

De seneste to årene har han nesten ikke takket ja til seminarer som innebærer flyreiser. Hvis han skal til Oslo, så forsøker han å ta nattbuss i hvert fall den ene veien.

– Hvis jeg tilbyr å ta presentasjonen på nett, så blir de stille, noen blir sure, men det går bedre nå enn før. Man må få til gode nettmøter, ikke i tillegg til, men i stedet for flyreiser, sier han.

Carlo Aall forteller om den gangen han ble invitert til Sør-Sverige for å snakke om bærekraftig reiseliv.

– De ble harmdirrende, for de hadde en løsning der det for hver krone som ble brukt på flyreiser, så brukte de like mye på CO₂-kompensasjon. De sa at hvis ikke jeg kom, så ble det mindre kroner til skogplanting.

Digitale møter for alle

Det er enkelt for Oslo-forskere å komme seg til møter med Forskningsrådet eller et av departementene. For forskere i andre deler av landet er det derfor viktig at videokonferansemøter gjelder alle, også dem som bor i hovedstaden.

– Det blir feil hvis folk i Oslo har direkte tilgang til alle saksapapirene i Forskningsrådet, og all «small talken» i kaffepausene, mens andre ikke har det, sier Tore Furevik.

– Forsknings-Norge er veldig sentralisert. Alt av prosesser skjer i Oslo. Hvis vi i Bergen skal slutte å fly til Oslo, så vil det være en stor ulempe for oss. Vi må bli flinkere til å gjennomføre møter digitalt, men da må det være for alle deltagerne, ikke kun for noen, sier Vigdis Vandvik.

Miljøkrav inn i anbudsreglene

Ifølge Vandvik er det enklere å være miljøvennlig hjemme enn på arbeidsplassen.

– Da er det jeg som styrer forbruk og reising.

Selv om det ikke er opp til enkeltforskeren hva som blir kjøpt inn av administrativt og vitenskapelig utstyr, kan man i det minste påvirke. Et eksempel er universitetenes innkjøpsordning. Helge Drange mener regimet for offentlige innkjøp bør dreies mot mindre klima- og miljøavtrykk.

– Enhver forsker og student har en påvirkningskraft overfor arbeidsgiver. Dersom flere utdanningsinstitusjoner går sammen, så begynner dette å bli en aktør med betydelig volum, som kan presse og påvirke dem som til-

Hva kan forskere gjøre for å redusere klimaavtrykket?

Tore Furevik

- Forbruk mindre.
- Feriér kortreist.
- Spis mindre kjøtt, mer grønt.
- Reis kollektivt i stedet for med egen bil. Sykle eller gå i stedet for å reise kollektivt.
- Stem inn de rette politikerne lokalt og nasjonalt.

Carlo Aall

- Bytt fysiske møter med virtuelle reiser så ofte som mulig.
- Kombiner jobb og ferie, slik at du kan reise med tog/buss, istedenfor fly.
- Pendle med sykkel eller buss, ikke privatbil, hvis du kan. Eventuelt samkjøring og elbil dersom du må kjøre selv.
- Still krav til huseier for å sikre beste energibruksklasse i kontorlokalene.

Vigdis Vandvik

På engelsk sier de «reduce, replace, refine» om smart reising. Jeg kommer ikke på noen fine ord på norsk, men kanskje:

- dropp
- dvel
- digitaliser

– Det er en befrielse å slippe å stå opp klokka fire om morgenen for å rekke et fly.

HELGE DRANGE, KLIMAFORSKER VED UNIVERSITETET I BERGEN

byr varene og tjenestene, sier Drange og understreker at hovedansvaret ligger hos institusjonene og ledelsen.

Vandvik er enig. Dagens anbudsregler går ut på å velge det billigste alternativet.

– Miljøkrav må tas med som en del av anbudet. Hvis noe er miljømessig fornuftig, bør det trumfe noe som bare er prismessig fornuftig, sier hun.

Thunberg-generasjonen

Klimaendringene aktualiserer ikke bare spørsmål om reising og innkjøp, men også hva forskeren forsker på og underviser i. Filosof Arne Johan Vetlesen viser til studentene som nylig kritiserte ex.phil.-pensumets mangel på klimarelevans.

– Kun én av tretti tekster på ex.phil.-pensumet ved UiO handler om miljø, og den er skrevet i 1993, så har er det skrikende behov for faglig oppdatering.

Selv har han lagt om både forskningen og kursene han underviser i.

– Jeg har måttet reorientere meg i mitt eget fag. Vi skulle etablere et masterkurs i miljøfilosofi, men jeg hadde nesten ikke lært noe om dette i min egen filosofiutdannelse.

Vetlesen har blitt kritisert for sin pessimisme, men han er optimistisk når han snakker om dagens unge.

– Universitetet må omstille seg for å svare på forventningene fra Thunberg-generasjonen, som begynner på universitetet om fire–fem år. De som går på ungdomskolen nå, vil ta det som en selvfølge at vi har relevant pensum og lærere som har kompetanse til å formidle dette, sier han.

Jobber i fred og ro

Helge Drange forsøker å ta seg tid til å formidle om klima, som da han nylig ble invitert til Universitetet i Agder. Da var det Bergensbanen til Drammen og så Sørlandsbanen nedover. Tilbake var det Sørlandsbanen til Stavanger og buss derfra til Bergen.

– Det tar elleve timer hver vei. Det er helt håpløst. Men jeg kan jo jobbe i fred og ro. Det er et aspekt man ikke skal glemme. Det er særdeles vanskelig å jobbe, med mulighet til å konsentrere seg, på flyreiser med innsjekking og sikkerhetskontroller overalt.

I likhet med flere av forskerne Forskerforum har snakket med, tror Drange at vi ikke vil se oss tilbake.

– Det er en befrielse å slippe å stå opp klokka fire om morgenen for å rekke et fly til et møte et annet sted i landet, også er du helt utkjørt når du skal tilbake, uten å ha kunnet jobbe noe særlig underveis. Det er ikke dette som gir best livskvalitet, som gjør at jeg kan forske og undervise på best mulig måte. ■

FOTO: WIKIMEDIA COMMONS

AKADEMIKARANE SKRIV

- a) Kva for professor vekte stor oppsikt for to år sidan då han skreiv om utviklinga i Noreg og bruken av «godheitsmakt» i *Det internasjonale gjennombruddet*?
- b) Mange historiestudentar har vore borti innføringsboka *Fortiden er ikke hva den en gang var*. Kva heiter forfattaren – som også er politisk engasjert i SV?
- c) Kven publiserte i 2009 pamfletten *Verdens beste land*, og har forutan sin akademiske karriere gitt ut engelskspråklege romanar på forlaget Viking Penguin?
- d) John Turturro har rolla som William frå Baskerville i ein ny tv-serie. Kva for filosof og semiotikar gav i 1980 ut romanen som serien er basert på?
- e) Kva heiter litteraturforskarer ved Universitetet i Stavanger som har gjort suksess med romanane sine om Ingrid Winter?

DET SKJEDDE I OKTOBER

- a) Det vart innført eit forbod mot å klatre på dette fjellet – kva heiter det?

- b) Sjefen for Oljefondet annonserte sin avgang i nær framtid. Kva heiter han?
- c) I kva for søramerikansk land rømte regjeringa frå hovudstaden som følgje av massive protestar i gatene?

- d) Kva for selskap har ifølgje ein rapport publisert i Nature tatt eit stort steg i arbeidet med å utvikle ei kvantedatamaskin?
- e) Saad Hariri gjekk av som statsminister etter store protestar – i kva for land?

VED ELVA

- a) Kva for europeisk hovudstad ligg der elvene Sava og Donau møtast?
- b) Ved kva for elv finn ein den 120 meter høge klippe Lorelei?
- c) Ved kva for elv i Snåsa kommune sprengde Kompani Linge ei jernbanebru i 1945 i ein aksjon som tok livet av 80 menneske?
- d) Kva heiter denne byen i den indiske delstaten Uttar Pradesh som er eit viktig pilegrimsmål for hinduar som vil bade i Ganges?

- e) I kva for europeisk by finn vi det nybygde konserthuset Elbphilharmonie?

KRYPTISK

- a) Informatikkstudentar kan velje å spesialisere seg i kryptologi. Kva handlar denne vitskapen om?
- b) Kven var det som først og fremst vart gravlagde i dei underjordiske kyrkjeromma kjende som krypter?
- c) Kva for kryptovaluta vart tidlegare i år mykje omtalt i samband med kravet om løysepengar etter at Anne-Elisabeth Hagen forsvann frå heimen sin?
- d) Kva kallast teknologien som dukka opp i samband med kryptovaluta, og som ein forenkla kan beskrive som ei distribuert «rekneskapsbok» for registrering og sporing av digitale transaksjonar i eit betalingsnettverk?
- e) Kva for superhelt, lansert i 1938, har sitt opphav på planeten Krypton?

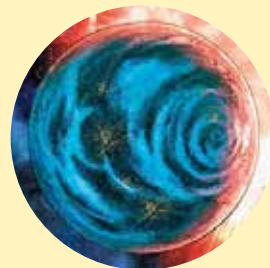

FOTO: JULIA LOGE, WIKIMEDIA COMMONS

AKADEMIKARANE SKRIV

- a) Terje Tvedt
- b) Knut Kjølstadli
- c) Nina Witoszek
- d) Umberto Eco
- e) Janne Stigen Drangsholt

DET SKJEDDE I OKTOBER

- a) Uluru eller Ayers Rock
- (i Australia)
- b) Yngve Slyngstad
- c) Ecuador
- d) Google
- e) Libanon

VED ELVA

- a) Beograd
- b) Rhinen
- c) Jørstad-elva
- d) Varanasi
- e) Hamburg

KRYPTISK

- a) Sikker (og som regel hemmeleg) kommunikasjon
- b) Helgenar
- c) Monero
- d) Blokkjede (blockchain) eller transaksjonskjede
- e) Superman

Forskerforum – brot eller kontinuitet?

■ For 50 år sidan

Farlege galningar

«I maintain that it is dangerous to show too much to people who do not know what they are looking at. I think that a man who is sane as long as he looks at the world through his eyes is very likely to become a dangerous madman if he takes to looking at the world through telescopes and microscopes.»

☛ G.B. Shaw sitert i nr. 4 / årgang nr. 1, 1968/1969 av Ting, forløparen for Forskerforum.

■ For 25 år sidan

Farleg lønsutvikling

«Den største trusselen mot universitetsforskningen er at vi ikke får tak i de beste forskerne. (...) Lønnsutviklingen for professorer har vært nærmest katastrofal. Professorlønningen bør ligge på linje med andre i offentlig virksomhet.»

☛ Lucy Smith, daværende rektor ved Universitetet i Oslo, i Forskerforum 6/94.

■ For 10 år sidan

Fusjonsfeberen

«Institusjonane rundt i landet sit no og passar på kvarandre, og alle skal fusjonere. Då blir det vanskeleg for oss å sitje stille. Det er jo dette departementet ønskjer. Men det ironiske er at først sa vi alle nei til Stjernø-utvalet og framlegget om tvangssamanslåingar, og deretter reiste vi heim for å samarbeide om fusjonar, seier Ketil Hanssen, rektor ved Høgskolen i Finnmark.»

☛ Forskerforum nr. 10/09.

ISHITA AHUJA

Medlem nr. 40303166

STILLING: forsker ved Norsk senter for økologisk landbruk (NORSØK)

UTDANNING: doktorgrad i plantefag med spesialisering i plantefysiologi fra Punjab Agricultural University i India

KARRIEREMÅL: bidra til økologisk landbruksforskning og utvikling av økologisk gjødsel. Jeg har også lyst til å undervise.

Nytt liv for fiskebein

– Hva jobber du med akkurat nå?

– Norsøk holder til på Tingvoll gård på Nordmøre, og akkurat nå jobber jeg på et prosjekt som handler om hvordan restråstoffer, for eksempel algerester og fiskebein, kan brukes til å utvikle økologisk gjødsel. Vi ser blant annet på hvordan organisk gjødsel kan erstatte konvensjonell fjørfegjødsel som brukes i dag.

– Hvor tenker du best?

– Ofte hjemme i leiligheten, i fred og ro. Ellers liker jeg å gå tur, lyttende til musikk. Men jobbe gjør jeg best på kontoret!

– Hva er den viktigste boken i ditt akademiske liv?

– Da jeg begynte på Norsøk, leste jeg deler av boka *The Nature and Properties of Soils* av Raymond Weil og Nyle Brady. Boka har gitt meg en fasinende inngang til jord som fagområde.

– Hva skal til for å bli god i ditt fag?

– Interesse, nysgjerrighet, struktur, nettverksbygging og hard jobbing. Det er også viktig å være god til å samle kunnskap og ha formidlingsevne.

– Hva er tabu i ditt arbeid?

– Det er generelt tabu med genteknologi i økologisk landbruk. Det er strengt forbudt å bruke genmodifiserte organismer i organiske produkter.

– Hva karakteriserer kontorplassen din?

– Jeg har flott utsikt over Tingvollfjorden. Utenfor vinduet står det et stort tre. Der kryr det av fugler, særlig spurv.

– Hvis du kunne tilbragt et år ved en annen institusjon hvor som helst i verden, hvilken vill du ha valgt?

– Kanskje RISE Research Institutes of Sweden eller Swedish University of Agricultural Sciences i Uppsala. Der kan jeg få mer kunnskap om teknologi og metoder for hvordan miljø- og klimapåvirkning fra jordbruket kan reduseres.

– Hvis du måtte ha valgt et annet fagfelt, hva ville du ha falt ned på?

– Jeg tror det må bli interiørdesign. Jeg er ganske kreativ og opptatt av å pynte hjemmet mitt med kunst og andre gjenstander.

– Hva ville du gjort om du var forsknings- og høyere utdanningsminister?

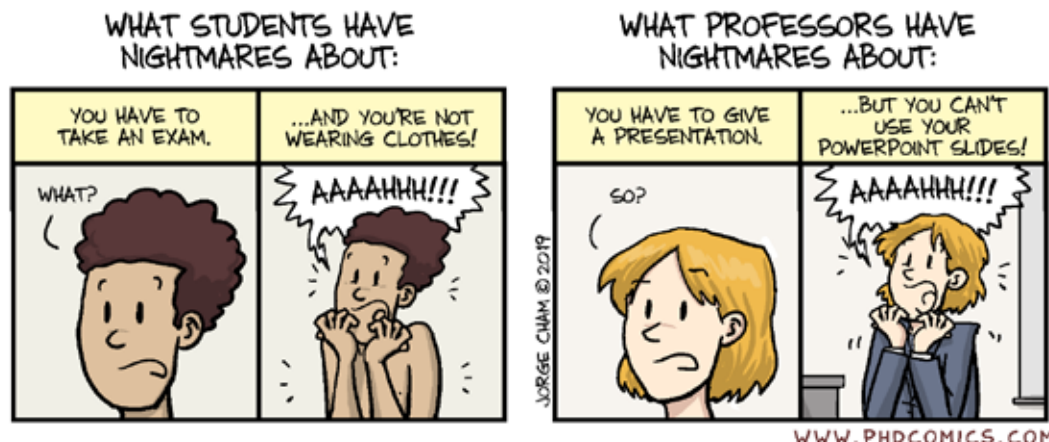
– Jeg ville gitt mer penger til planteforskning og forskning på bærekraftig matproduksjon og klimatilpasning i landbruket.

– Hva vil du lese mer om i Forskerforum?

– Gjerne mer om landbruksforskning. Det er også nyttig å høre om folks erfaringer med å skrive prosjektsøknader.

☛ AV LINA CHRISTENSEN

PhD Comics

WWW.PHDCOMICS.COM

Det subjektive, altså

Å skrive kreativt akademisk er å kaste seg utpå, lærer vi av denne interessante boka. Men noen av bidragsyterne plumper selv.

Følg fagbok-
høsten i
Forskerforum

Man bør ikke overvurdere andre forskeres iver etter å forstå, skriver Henrik H. Svensen i sitt bidrag til antologien *Kreativ akademisk skriving*. IMRoD-formatet (Innledning, Metode, Resultat og Diskusjon) er effektivt, men samtidig trangt og kjedelig, og innbyr til et teknisk og tørt språk. Forskere verden over skriver for harde livet for å hente sine publiseringspoeng, men hvem gidder å lese?

Svensen er geolog og spesialist på å skrive tilgjengelig (han fikk formidlingsprisen i 2017), og er sammen med sakprosa-professor Johan Tønnesson (skriver om tilblivelsen av sakprosa-begrepet) invitert inn i denne antologien som springer ut av Forskergruppen for tekst i kultur og utdanning ved Universitetet i Sørøst-Norge. Formålet med boka er foruten å fortelle hva kreativ akademisk skriving er, å vise oss hva det kreative aspektet kan bidra med innenfor academia. Mange av forfatterne prøver selv ut en kreativ skrivestil, og da kan jeg si med en gang: Det er en grunn til at stive og nøytrale skriveformer er så utbredt. De tilbyr tross alt noe trygt å holde seg fast i.

Essayet er det fremste eksempelet på kreativ skriving. Det tar utgangspunkt i det subjektive, bryr seg om stil og tone og formidler gjerne både på og mellom linjene. Essayet er henvendende i sin form, det byr på seg selv. Arnfinn Åslund har skrevet en fin tekst om essayet. Essayet konnoterer uvitenskapelig, sier han beklagende, academia klarer ikke å håndtere erkjennelsespotensialet som ligger i den essayistiske formen. Ressurser kan gå tapt slik! Forhåndsoppstilte skrivemaler har ikke rom for forsøkene eller kritikkene, og har i hvert fall ikke rom for den indirekte tale.

«Det er en grunn til at stive og nøytrale skriveformer er så utbredt. De tilbyr tross alt noe trygt å holde seg fast i.»

IBEN BRINCH JØRGENSEN
og NORUNN ASKELAND (red.)
Kreativ akademisk skriving
Universitetsforlaget, 2019
270 sider
Utgitt med åpen tilgang

Åslund skriver om Hans Skjervheim og Georg Johannesen, og det er svært gjennomarbeidet, han lar ikke andres poeng løpe foran seg og bestemme veien, men bringer dem inn på selvstendig vis; tankene trer frem med en form, formet av jeg.

Dette står i kontrast til noen av de andre tekstene; og disse viser hvorfor det er lett å avvise hele sjangeren som nettopp uvitenskapelig. Når man i liten grad har det formelle å lene seg på, kan det fort bli utflytende og diffust. Første artikkel i denne samlingen, skrevet av de to redaktørene, som en inngang til temaet, er akkurat det. Teksten har tidvis uklar billedbruk, viser uselvstendig tenkning, og klarer ikke å skape noe levende. «Kreativ akademisk skriving er et utkast til et utsagn om virkeligheten», skriver de, og slikt setter i hvert fall ikke meg i gang. Kreativ akademisk skriving inne-

bærer å måtte skrive teksten om noen ganger, er min erfaring. Å skrive er å tenke, er en ofte gjentatt påstand. Når ulike tanker skal passes sammen, gjelder det å ha forstått alt sammen ordentlig, for først da klarer man kanskje å få til et helstøpt hele.

Et helstøpt hele, det er det som er formen, og uten den på plass, blir skrivingen lett til prat. Poengene blir ikke rammet godt nok inn, og blir dermed ikke ordentlig virksomme. Slik går det med det eneste forsøket på et essay i den flanerende stilen, Sveinung Nordstogas tekst; den burde ha blitt knadd en omgang til. Og Merete Morken Andersen skriver om form, men formen hun selv velger, krever for mye av leseren. Jeg kan ikke være med på kastene hennes, for eksempel forestille meg at jeg heter Friedrich Nietzsche.

Bidraget til Iben Brinch Jørgensen vil jeg anbefale. Det handler om stil, og gir en god innføring. Hva er stil innenfor det akademiske, og det er dette Svensen snakker om også, hvordan skape litt liv i en ellers tørr fagtekst? Hvordan få formidlet sine poeng så levende som mulig? Bruken av jeg er ett stiltrekk, anekdoten et annet, og er ikke også det å gjøre bruk av retoriske spørsmål et stiltrekk?

I sommer fant jeg ut at jeg hadde et stili-deal, og det handler om noe teksten kan gjøre. Jeg kom på det igjen da jeg leste Guro Nore Fløgstads bidrag i boka, en for så vidt vanlig fagtekst, som oppfyller stilidealet. Hun skriver om lingvistene Pinker og Pavlenko, og om hvorvidt språk former tanke. Hun har et par elegante overganger i teksten, og hun skriver lett, selv om jeg ikke helt fikk med meg tilbakevisningen av Pinker. Mot slutten forteller Nore Fløgstad at hun er livredd for at det personlige vil gjøre tekstene hennes uvitenskapelige; sjangerkravene er harde, sier hun, og så kommer det, et fullstendig brudd.

I siste del av teksten blir hun personlig, og det er bare et par linjer, så det er ikke mye hun får sagt, men det er akkurat nok til at noe antydes, slik at noe vidstrakt åpner seg, og det gjør noe med meg. Det skjer noe med hjertet mitt da; det gjør et lite hopp. Så hallo, alle skrivende. Det subjektive, altså. Kan gi et lite hopp i hjertet.

AV AASNE JORDHEIM

På studentenes premisser

En viktig bok om politisk styrte reformer og om hvordan dagens studenter fortjener en holistisk tilnærming.

HILDE LARSEN DAMSGAARD
Studielivskvalitet. Studenters erfaringer med og opplevelse av kvalitet i høyere utdanning.
Universitetsforlaget, 2019
181 sider
Utgitt med åpen tilgang

Et begrepsvalg kan fungere som en inngangsport både til denne bokens tema og til dens konklusjon: To steder understreker forfatteren at hun bevisst bruker begrepet «lærer istedenfor underviser» fordi «studentene selv bruker lærer som betegnelse». Denne lille, men kritiske detaljen peker på samme tid på en utbredt negativ holdning til 'dagens studenter' – som oppfattes som umodne siden de omtaler universitet som en skole – og på det som er en faktisk holdningsendring i studentmassen som må tas på alvor. Hilde Larsen Damsgaard, dosent og studiekvalitetsleder ved Institutt for helse-, sosial- og velferdssag på Fakultet for helse- og sosialvitenskap ved Universitetet i Sørøst-Norge, redegjør i boken både for hvilke strukturelle endringer som ligger til grunn for endringen, og hvordan universitetene må møte den – for å sikre at utdanningen ivaretar studentene på en helhetlig måte. Begrepet som gir boken dens tittel, *Studielivskvalitet*, oppsummerer dette holistiske perspektivet, og forfatteren har som mål å innarbeide begrepet som et premiss for synet på studiekvalitet i høyere utdanning. Det er all grunn til å håpe at dette lykkes.

Boken har som sin kjerne studien «Kvalitet og læring i høyere utdanning», der materialet er mer enn tusen tekster skrevet over fem år av 120 studenter innen helse- og sosialfagutdanninger, men boken starter med en gjennomgang av overordnede og utdanningspolitiske definisjoner av kvalitet. Deretter handler det om en politisk villet endring fra elite- til

masseutdanning, med New Public Management-holdninger som har gjort kvalitet til et effektivitetsmål styrt administrativt og ikke faglig. Så gjennomgås politiske reformer, fra Bologna-prosessen (harmonisering av europeiske høyere utdanning) til den helt nye reformen «Kultur for kvalitet» fra 2017, der åpenbare mangler ved et kvantitetsbetinget kvalitetsbegrep påpekes. Boken gir videre en oversikt over eksisterende kunnskap og undersøkelser om hvordan studenter og undervisere oppfatter høyere utdanning. Hele denne første delen av boken gir en svært god oversikt over utviklingstrekk, innhold og konsekvenser av de viktigste politisk styrte reformene i høyere utdanningspolitikk i Norge de siste 20 årene.

«Studentenes egne tekster viser høy selvrefleksjon og en vilje og et ønske om Transformasjon – der studiet oppleves som en reise mot ny innsikt.»

Etter at denne grunnen er lagt, dykker forfatteren ned i resultatene fra sin egen studie, der selve analysen av materialet er gjort gjennom tematiske kategoriseringer og gir opphav til et flerstemmig kvalitetsbegrep. Bokens siste halvdel består således av «empirikapitler» som trekker de store linjene, i vesentlig grad ved å gjengi studentenes egne tekster. En kort oppsummering er vanskelig – og må vike plass for en generell anbefaling av boken. Hovedbegrepene som utgjør kapitteloverskriftene, røper likevel litt om hva som er viktigst for studentene. *Struktur* (faglig mer enn administrativ), *Mestring* (av hele studiesituasjonen), *Aktivitet* (dialogpreget undervisning og hyppige tilbakemeldinger) og ikke minst *Relasjon* (med faglig engasjerte lærere som «ser» studentene). Dette kan se ut som selvfølgeligheter, men studentenes egne tekster viser høy selvrefleksjon og en vilje til og et ønske om *Transformasjon* – der studiet oppleves som en reise mot ny innsikt.

Akkurat dette siste bør varme hjertet til selv den mest avstumpede underviser. Eller lærer, da.

AV KJETIL VIKENE

Dagen som aldri blir borte

En sterk og usentimental kunnskapsformidling om erfaringene fra krisebearbeidingen etter 22. juli 2011.

GRETE DYB OG TINE JENSEN (red.)
Å leve videre etter katastrofen. Stressreaksjoner og oppfølging etter traumer
Gyldendal, 2019
216 sider
Veil. pris: kr 379

Hvor lenge er det greit å snakke om Utøya? Begynner folk å bli lei? Det er Marit Trønnes (2017) som stiller spørsmålet, i boka hun skrev om sorgen over datteren som mistet livet 22. juli 2011, og som pårørende til datteren som overlevde. Den siteres i antologien *Å leve videre etter katastrofen*. Der formidler professor i medisin Grete Dyb og professor i psykologi Tine Jensen, sammen med 19 andre forskere i medisin, psykologi, statsvitenskap, fysioterapi og pedagogikk, forskningsbasert kunnskap fra to studier av hvordan katastrofen rammet. Den første studien var i regi av Senter for krisepsykologi ved Universitetet i Bergen, og inkluderte de etterlatte familiene, den andre rettet seg mot dem som overlevde på Utøya og familiene deres, og var i regi av Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.

Det er en vond bok å lese, gitt de brutale hendelsene og dybdene i smertene så mange uskyldige mennesker ble kastet inn i. Men den samler også verdifull viten om de berørtes erfaringer av krise og traumer, og viser gjennom forskningsbasert kunnskap hvordan andre som utsettes for vold og terror, bør møtes. Lærdommene er særlig relevante for helsearbeidere, men også for andre samfunnsinstitusjoner, myndigheter, politikere og for samfunnet som helhet.

Det første vi lærer, er det kolossale omfanget av ungdommenes og foreldrenes personlige traumeerfaringer. Rundt fem måneder etter terrorangrepet hadde nesten halvparten av de

Feminister under halvmånen

Et bredspektret bilde av den muslimske feminismen. Og likevel blir det litt trangt.

Marianne Hafnor Bøe
Feminisme i islam
 Universitetsforlaget, 2019
 195 sider
 Veil pris: kr 349

→ overlevende så høyt nivå av posttraumatiske stressreaksjoner at det påvirket dem i hverdagen, og selv om det ble rapportert en nedgang i posttraumatiske stresslidelser i løpet av tre år, var nivået langt høyere enn ellers i befolkningen. Sorgen har også rammet særlig hardt for etterlatte etter 22. juli. Den varer lenger enn sorg vanligvis varer, og er langt tyngre, både hos foreldre, søsken og venner.

Forskerne gjennomgår flere instanser som har betydning for stress- og sorgmestring i kjølvannet av så store katastrofer. De avdekker hvordan de berørte ble møtt på skole, i arbeid og i kommunene, av politi og rettssystem og av krisehåndteringen ved sykehuset. De tar også for seg de potensielle ekstrabelastningene i aktiviteten på sosiale medier og i medietrykket. I løpet av det første året etter Utøya ble nesten alle de overlevende kontaktet av journalister, og 88 prosent ga intervjuer om sine opplevelser. De som opplevde møtene med pressen som oppskakende, hadde høyere nivå av posttraumatiske stressreaksjoner, og de som angret på medieeksponeringen, opplevde en følelse av å være sviktet.

«De som opplevde møtene med pressen som oppskakende, hadde høyere nivå av posttraumatiske stressreaksjoner.»

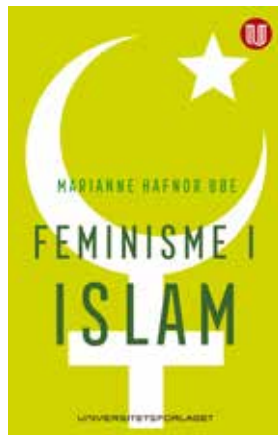
Mange bøker, artikler og rapporter er publisert etter terrorangrepet, og bildene som skapes i disse fortellingene, kan både sementere de berørtes selvpoppfatning og andres bilder av dem. Men terrorangrepet blir ikke borte, og vi må fortsette å snakke om det. I slike diskurser, og andre diskurser knyttet til traumer og kriser, vil denne boka, med sitt saklige og usentimentale språk, sin fundamentale respekt for de berørte og for det faktum at det er store individuelle forskjeller, og ikke minst med sitt konsekvente fravær av dramaturgiske virkemidler og gjerningsmannens navn, uomtvistelig være til særlig hjelp.

AV RAGNHILD FJELLRO

Hva er å vite, og hva er å forstå, blir jeg sittende og fundere på etter å ha lest *Feminisme i islam*. I sin nye bok reddegjør Marianne Hafnor Bøe, førsteamanuensis i religionsvitenskap ved Universitetet i Stavanger, for mangfoldet i feministiske tolkninger av islam. En viktig del av prosjektet er å vise at det ikke bare finnes én måte å kombinere feminisme og islam på, tvert imot.

Og jeg prøver altså å henge med.

Bøe deler den muslimske feminismen inn i to hovedretninger. For det første er det den tekstorienterte retningen, den som med utgangspunkt i lesninger av Koranen og den såkalte hadith-litteraturen, det vil si fortellingene om profeten Muhammad, diskuterer kvinners stilling. Er det Guds/Allahs vilje at menn skal bestemme over kvinner, er for eksempel et spørsmål som de muslimske feministene diskuterer i lys av Koranen. Den andre retningen er av en mer aktivistisk art, med fokus på lovverk og muslimske tradisjoner, og hvordan disse kan virke kjønnsdiskriminerende. Bøe løfter fram en rekke eksempler på kvinneaktivister fra begge retningene, og fra ulike land. Mylderet av navn blir etter hvert så stort at jeg sliter litt med å huske hvem som var hvem. Men jeg leser fascinert om alle disse kvinnene som helt siden begynnelsen av 1900-tallet har insistert på andre lesninger av Koranen og hadith-litteraturen enn de tradisjonelle. Og jeg leter fram flere av dagens mest markante skikkelser – for eksempel ame-

rikanske Amina Wadud, marokkanske Asma Lamrabet og pakistanske Asma Barlas – på sosiale medier og tenker at her er det blikk på verden det er verdt å følge med på.

«Vi blir i stadig større grad en del av et globalt fellesskap, og må finne noen felles ståsteder. Hva tenker muslimske feminister om det?»

Som en sekulær leser, som forholder seg til feminismen som et politisk prosjekt, og kun det, må jeg likevel innrømme at den religiøse dimensjonen byr på utfordringer. Skal jeg virkelig klare å komme på innsiden av det disse muslimske feministene baler med, fordrer det at jeg deler en religiøs overbevisning, for eksempel om at noen tekster er hellige, uangripelige, fredet, og der er ikke jeg. Jeg kan konstatere at en del (ja, ganske mange) anser Koranen som hellig, jeg kan respektere det, men jeg kan ikke helt og fullt forstå det.

Mot slutten av boka gir Bøe meg riktignok en viktig nøkkel til å forstå det muslimske feministiske prosjektet, idet hun refererer til Anne Sofie Roald, også hun religionsviter. Roald har påpekt at kristne feminister står mye friere i å gjennomføre sine feministiske tolkninger av Bibelen, ettersom det her har vært rom og tradisjon for å vise til den historiske kontekstuelle metoden for å underbygge at Bibelen er skrevet av menn, med alt hva det innebærer av androsentrisme. Muslimske feminister, derimot, forholder seg til at Koranen er Guds ord, og dermed blir handlingsrommet mindre til å gjennomføre feministiske fortolkninger.

Og likevel, eller nettopp derfor, blir jeg sittende og lure på: Hvor blir møtepunktene våre, på tvers av religiøs overbevisning, eller mangel på sådan? Vi blir i stadig større grad en del av et globalt fellesskap, og må finne noen felles ståsteder. Hva tenker muslimske feminister om det? Bøe skal ha ros for å tegne opp et bredt og detaljert bilde av feminismen i islam, men jeg synes hun lar den få spille seg ut i et altfor isolert rom, atskilt fra resten av oss andre.

AV SIRI LINDSTAD

Tidsriktig. Einsidig.

Boka om dei regionale universiteta er informativ, men eg saknar motstemmene.

Dette er ei bok til rett tid: Boka handlar om den regionale universitets- og høgskolesektoren som vart forma av distriktsopprør og -politikk i 1960- og -70-åra, og der etableringa av Universitetet i Tromsø og distriktshøgskulane var viktige tyngdepunkt. Boka kjem i kjølvatnet av eit kommune- og fylkestingsval som òg var eit aldri så lite distriktpolitisk jordskjelv, og samtidig med debatten om ein skal føre Nesna vidare som studiestad, som har vorte ei viktig symbolsak i kampen for desentralisert høgare utdanning.

Ho er tidsriktig, men også informativ. Ei bok som startar med bidrag frå slike nestorar som Per Olaf Aamodt og Ivar Bleiklie, kunne knapt få ein betre introduksjon til utdanningspolitiske reformer og organisasjonsendringar i høgare utdanning dei siste 50–60 åra, og til dei vedvarande spenningane mellom skiftande kvalitets- og relevansvurderingar vi finn igjen i eit kapittel om strukturreforma 2015–16.

Resten av antologien rommar artiklar som gjev djupare innsikt i kva verknadskraft regionale UH-institusjonar kan ha, frå Peter Årbos artikkel om ti potensielt gunstige effektar av universitetsetablering à la Universitetet i Tromsø til Linda Helén Hauklunds skildring av maktforskuingane mellom universiteta og høgskulane i Nordland og Nord-Noreg, med Nesna som analytisk tyngdepunkt. Mellom desse to nordlege ytterpunkt finn vi fire bidrag om rolla universiteta har som regionale endringsagentar og samprodusentar med regionalt nærings- og samfunnsliv. Bidraga er ei påminning om at universiteta er langt meir enn utdanningsinstitusjonar for arbeidskraft til regionen, dei representerer kunnskapsformer som har verknadskraft i føretak og i dagleglivets normer og samværsformer. Alle desse bidraga har Agder som studieobjekt og forfattaradresse, fleire av desse bidraga er interessante, sjølv om empirien ofte er tynne enn dei teoretiske resonnementa. I avslutningskapitlet tek Jon P. Knudsen opp tråden frå føreordet han skreiv saman med medredaktør Torunn Lauvdal, og gjev ein god historisk fundert argumentasjon for at styresmaktene har abdisert som strategiske regionalpolitiske aktørar i vår tid.

JON PASCHEN KNUDSEN
og TORUNN LAUVDAL (red.)
*Geografi, kunnskap, vitenskap. Den regionale
UH-sektorens framvekst og betydning*
Cappellen Damm Akademisk, 2019
267 sider
Utgitt med open tilgang

Det er altså ei mangfaldig bok om kva den regionale rolla til høgare utdanningsinstitusjonar har vore, kva ho kan vere og til dels også kva ho er. Men merkverdig nok også ei einsidig bok. Det har samband med kva som er dei dominerande perspektiva i boka, og kva perspektiv som er fråverande. Dei perspektiva eg saknar, er det eg noko omtrentleg vil kalle det faglege / fagleg-pedagogiske og det samfunnsøkonomiske perspektivet, perspektiv som

«Boka kjem i kjølvatnet
av eit kommune- og fylkestings-
val som òg var eit aldri så lite
distriktpolitisk jordskjelv»

ofte har ein sentral plass i utgreiingar i høgare utdanning.

I eit fagleg og fagleg-pedagogisk perspektiv er spørsmålet korleis vi organiserer utdanning og forskning slik at vi får best moglege (regionaltilpassa) utdanningar. Då spør vi slike spørsmål som: Kor god er undervisinga, kor godt tilbod får studentane, kor blir dei av, og kva gjer dei, og kva får institusjonane ut av forskings- og formidlingsansvaret? Litt enkelt sagt: Gjeve at vi ønskjer å uteksaminere 5000 lærarar årleg og gje desse eit best mogleg tilbod og få dei sysselsette der dei trengst, korleis skal vi då dimensjonere tilbodet, lokalisere og organisere utdanninga og forskinga? I eit slikt perspektiv kan vi vere usamde eller usikre på kva vi skal legge i «robuste fagmiljø» eller «effektar for arbeidslivet», men vi er samde om at dette er meningsfulle kategoriar.

I eit samfunnsøkonomisk perspektiv er det sentralt å vurdere slike effektar i form av kor mange uteksaminerte, velkvalifiserte lærarar vi får i forhold til ressursinnsatsen. Denne typen økonomisk analyse skil seg frå den type regionaløkonomiske analysar som er opptekne av det bidraget høgare utdanning gjev til regional produksjon og sysselsetting, men som er mindre opptekne av kostnadssida. Og eit slikt breiare samfunnsøkonomisk perspektiv kunne vore kombinert med det institusjonsøkonomiske og reist spørsmålet om i kva grad desse gir samsvarande prioriteringar – teoretisk og reelt.

I den grad slike faglege og samfunnsøkonomiske perspektiv er til stades i denne boka, er dei oftast reduserte til eintydige styringsperspektiv (som dei jo også er), medan dei historiske, statsvitenskaplege og regionaløkonomiske perspektiva blir gjevne ein privilegert posisjon som analytiske bidrag. Men dermed klarer ikkje boka fange reelle tverrfaglege kontroversar som rett nok pregar, men også viser utover konfliktlina mellom sentrum og periferi i høgare utdanning. Det er ikkje så langt frå Oslo til Agder. Og kanskje er det, i denne tverrfaglege kontroversen, endå kortare avstand mellom Oslo og Tromsø. Men det er truleg eit godt stykke til Nesna – både symbolsk og reelt.

AV ODDGEIR OSLAND

Fagfellelvurdering – felle eller vurdere?

Det ligger mye makt i å vurdere andres arbeider. Også mangelfulle og unyanserte fagfellelvurderinger kan stenge dører, skriver Hilde Larsen Damsgaard.

Fagfellelvurdering er et ledd i å sikre god kvalitet på vitenskapelig arbeid og bidra til å avsløre juks eller mangel på etterrettelighet. På sitt beste fører slike vurderinger til at vi er i faglig bevegelse, får nye perspektiver, korrigerer, nyanserer og foretar nødvendige presiseringer og klargjøringer. Forskningsformidlingen kan da bli tydeligere og mer tilgjengelig. Forfatteren av det vurderte skriftlige arbeidet får innspill som bidrar til å «pakke ut» budskapet og få frem premissene for de diskusjonene som føres. Hun eller han får hjelp til å se kritisk på og kna egen tekst, slik at den blir bedre, og slik at forskningsprosessen og metodiske valg blir mer transparente. Dessuten vil en kultur preget av at vitenskapelig arbeid utsettes for kritiske blikk, skape tillit til at ny kunnskap kan bygge på allerede eksisterende kunnskap. På den måten kan man legge stein på stein og forstå stadig mer av komplekse sammenhenger. De med mye erfaring som forskere, de som kan mye om et felt, de som har skrevet mye, kan gjennom fagfellelvurdering bruke sin kompetanse til å veilede kollegaer når det gjelder deres forskningsformidling. Alt dette handler om fagfellelvurdering på sitt beste. Men fagfellelvurdering har også noen skyggesider. I denne kronikken problematiserer jeg noen av dem.

På leting etter feil og mangler

En fagfellelvurdering skal bidra til å avdekke eventuelle feil og mangler. God fagfellelvurdering innebærer også å avvise arbeider som har for svakt vitenskapelig fundament eller av andre grunner ikke kan godkjennes. Følgelig ligger det i sakens natur at noen arbeider

«felles» og ikke kommer gjennom nåløyet. Men fagfellelvurdering handler ikke bare om feilfinning. Å vurdere innebærer at man skal bedømme et arbeid og få frem både sterke og svake sider. Å vurdere betyr også å verdsette. Hvis fagfellelvurderinger gjennomgående er konsentrert om det som ikke fungerer, hvis man først og fremst ser etter feil og mangler, er det vanskelig å foreta en nyansert vurdering som kan danne grunnlag for forbedring av kvaliteten på arbeidet.

AV HILDE LARSEN DAMSGAARD, dosent ved Universitetet i Sørøst-Norge

Det ligger mye makt i å vurdere andres arbeider. Den kan brukes positivt. Man kan komme med konstruktiv og begrunnet kritikk og beskrive konkrete forbedringsområder. Slik kan makten skape utvikling og fungere som reell kvalitetssikring. Men fagfellelvurderinger kan også bære preg av herredømmemakt. Denne formen for makt kan komme til uttrykk ved at vurderingene ikles en språkdrakt som fremstår som nedlatende og krenkende. Kanskje dominerer jakten på feil og mangler slik at man mister arbeidets sterke sider av syne. Kanskje kritiserer man på subjektivt grunnlag og uten transparente begrunnelser. Kanskje er man mer opptatt av sin egen agenda enn av forfatterens. Rendyrket eksisterer muligens ikke denne formen for fagfellelvurdering, men feilfinningsfokus og tendensen til å dømme på ensidig grunnlag er fortsatt så absolutt til stede. Derfor er det nødvendig å se kritisk på hvordan man som fagfelle bruker sin makt, og hvordan man forholder seg til det som er nytt og ukjent.

Skriv en annen artikkel!

Fagfolk inngår i ulike tradisjoner preget av forskjellige tilnærminger og forståelser. Når et arbeid som er plassert innenfor én fagtradi-

«Kanskje dominerer jakten på feil og mangler slik at man mister arbeidets sterke sider av syne.»

KRONIKK & DEBATT

Send debattinnlegg og kronikkforslag til kjetil.brottveit@forskerforum.no. Maks lengde på kronikk: 9000 tegn med mellomrom. Honorar for trykte kronikker: kr 2000. Maks lengde på debattinnlegg: 7000 tegn med mellomrom, men kortere innlegg har større sjanse for å bli trykket. Debattinnlegg honoreres ikke.

sjon, vurderes av en fagfelle innenfor en annen tradisjon, kan det føre til at arbeidet ikke vurderes på egne premisser. Selv om premissene tydeliggjøres, kan den som vurderer arbeidet, ha vanskelig for å bevege seg utenfor sitt eget ståsted. Det kan medføre at det som oppfattes som annerledes eller fremmed, avvises. Man kan da komme til å felle et arbeid fordi man er enøyd i sin kritikk, og ikke fordi arbeidet i seg selv har dårlig kvalitet. En fagfellelvurdering preget av at man egentlig mener at et arbeid bør gjenspeile samme faglig ståsted som man selv har, er på kollisjonskurs med forventningen om å vurdere et skriftlig arbeid på dets egne premisser. Hvis vurdering av kvalitet er nært knyttet til kjent og kjært, kan det være vanskelig å utvikle ny kunnskap og utfordre eksisterende forståelsesmåter. Fagfellelvurderingen blir da begrensende og kanskje også et ledd i en form for faglig stillstand. Det er problematisk å sette likhetstegn mellom kvalitet, enighet og det man selv liker. Da står man i fare for at den subjektive synsingen og egne preferanser trumfer kriterier knyttet til om arbeidet tilfører ny kunnskap, er relevant, etterrettelig og troverdig samt preget av saklighet, sammenheng og god språkføring. Hvis uenighet og subjektive preferanser er dominerende som vurderingsgrunnlag, hvis budskapet egentlig er at forfatteren burde ha skrevet en annen artikkel som sammenfaller med det man selv mener eller er opptatt av, er det ikke forenelig med konstruktiv fagfellelvurdering.

Har du henvist til meg?

En annen fallgrube når det gjelder fagfellelvurdering, er å plassere seg selv inn i det arbeidet som vurderes. Dette kan gi seg utslag i at fagfellelvurderere «etterlyser» det som er deres egen faglige agenda eller referering til dem selv. De skriver det som regel ikke direkte, trolig av hensyn til anonymitetskravet når det gjelder fagfellelvurdering, men det kommer likevel iblant frem at det er noen sentrale kilder eller bestemte resonnementer som mangler. Og har man som forfatter av en tekst vært så ubetenksom at man har «glemt» å vise til fagfellelvurderers arbeid, kan man risikere at det preger vurderingen av det innleverte

arbeidet i sin helhet. Dessuten kan man erfare at det å skrive om noe som hører hjemme i fagfellevurderers territorium og interessefelt, også kan oppfattes som negativt. Følgelig kan både mangel på henvisning til fagfellevurderers arbeid og det å skrive seg inn i et felt vedkommende oppfatter seg selv som «eier» av, påvirke vurderingen av et arbeids kvalitet.

«Når vi sier ja til å vurdere hverandres arbeid, inngår vi i en slags dugnad.»

Dugnad og tidspress

Som nevnt innledningsvis er fagfellevurdering på sitt beste en berikelse og et viktig grunnlag for faglig bevegelse. Det fremstår derfor som et paradoks at det nærmest blir en privatsak hvorvidt man vil være fagfellevurderer eller ikke. Når vi sier ja til å vurdere hverandres arbeid, inngår vi i en slags dugnad. Fagfellevurdering er et arbeid som ofte kommer på toppen av alt det andre ansatte innenfor universiteter og høyskoler holder på med. I et system preget av krysspress og tidspress er det ofte lite tid til dette arbeidet, og det fremstår heller ikke nødvendigvis som et prioritert arbeid fra institusjonenes side. Noen steder er det til og med en uttrykt forventning om at fagfellevurdering er noe ansatte kan holde på med på fritiden. Vi kan ikke se bort fra at det fører til at fagfellevurdering kan bli hastverksarbeid. Kanskje blir det da lettere å felle et arbeid enn å foreta konstruktive og nyanserte vurderinger som også peker fremover. Det hender fagfellevurderingene avslører at den som har vurdert arbeidet, ikke har satt seg ordentlig inn i det. Det er problematisk av flere grunner. Fagfellevurderingen sikrer da ikke kvalitet i tilstrekkelig grad. Det potensialet som ligger i en konstruktiv fagfellevurdering, benyttes ikke. Selv om en slik vurdering er dårlig fundert og gjennomført, kan den få stor betydning for kollegaers kvalifisering og faglig utvikling. Også mangelfulle og unyanserte fagfellevurderinger kan stenge dører. Derfor er det nødvendig med en diskusjon om dagens vurderingspraksis, hva som kjennetegner en god fagfellevurdering, og hva som skal til for at denne formen for vurdering skal få bedre vilkår. Å sette slike spørsmål på dagsordenen kan forhåpentligvis bidra til økt bevissthet også når det gjelder fagfellevurderingens skyggesider.

Hilde Larsen Damsgaards nye bok Studiekvalitet er anmeldt på side 35. Red.

Sensur er ingen eksakt vitenskap

Norsk Studentorganisasjon var en sterk pådriver for blind klagesensur som ble innført fra og med høstsemesteret 2014. En nylig publisert studie fra NTNU-professor Vidar Gynnild (Uniped 4-2019) viser imidlertid at studentene taper karaktermessig på ordningen. Gynnild har analysert data fra Universitetet i Oslo (UiO) før og etter innføringen. Med blind klagesensur fikk ikke sensor lenger tilgang til hverken opprinnelig karakter eller begrunnelse, slik man tidligere hadde.

Vidar Gynnilds studie viser kort fortalt at mens 70 prosent av karakterene forble uendret i perioden med åpen klagesensur, var tilsvarende andel i perioden etter knappe 50 prosent. Problemet – sett fra et studentperspektiv – er at en større andel av dem som fikk endret karakter, fikk en dårligere karakter enn de opprinnelig hadde. Forskjellen er på ca. 15 prosentpoeng. Gynnilds studie viser også at på fag hvor skjønn er et viktigere element i sensureringen, er forskjellen større etter innføringen av blind klagesensur.

Sensorveiledninger er selv sagt til hjelp, men sensorveiledninger er av ulik kvalitet, og ofte er det ikke mye å støtte seg på. Det er vanskelig å sette eksakte mål på hva som er en A, B eller C i fag hvor det ikke er faktakunnskap som måles. Sensurering er ingen eksakt vitenskap

– like lite som det å vurdere artikler eller forskningssøknader er det. Her kan også sprikene mellom refereene være store. Rommet for skjønn er altså stort – og studien viser også at man etter innføringen av blind klagesensur oftere opplever store karaktersprik.

Antall klager har de siste årene økt. Ved UiO fra 3 til 6 prosent. Dette medfører en ikke ubetydelig merkostnad og mer arbeid for norske universitet. I tillegg kommer antallet som ber om begrunnelse. Ut fra egen erfaring er økningen her større.

Det har riktignok ikke skjedd ofte, men det har skjedd at jeg har blitt bedt om å gi en begrunnelse for karakteren A. Da kommer irritasjonen kypende. Hvorfor i all verden føler man behov for å få en begrunnelse på karakteren A? Hvorfor skal systemet og jeg bruke tid på det? Jeg tar det for gitt at kandidaten ikke skal bruke begrunnelsen til å vurdere om det skal leveres en klage på karakteren. I disse tilfellene skriver jeg ingen lang begrunnelse, men nøyer meg med en setning, eller i høyden to.

Det er rimelig å tenke seg at Norsk Studentorganisasjon fryktet at sensorer ved åpen klagesensur gir samme karakter som opprinnelig kommisjon, ut fra en misforstått kollegial lojalitet. Men det er imidlertid ingen logisk grunn til å anta at

AV ODDVEIG STORSTAD,
førsteamanuensis ved
Institutt for lærerutdanning,
NTNU

klagekommisjonen er bedre egnet til å sette en «riktig» karakter enn opprinnelig kommisjonen. Snarere tvert imot. Klagekommisjonen mangler, i motsetning til den opprinnelige kommisjonen, tilgang til de andre besvarelsene i eksamensbunken. Nå skal man riktignok ikke sette en relativ karakter, men likevel er det slik at det er uunngåelig å se besvarelser opp mot hverandre: Når jeg vurderte besvarelse X til D, er denne jeg nå sitter med, og som jeg er i tvil om er en svak C eller en sterk D, en C eller en D, sammenlignet med bevarelse X?

Å etterstrebe et så godt og rettferdig vurderingssystem som mulig er alle tjent med, men jeg har ofte tenkt at studentene heller burde ha ført en kamp for gjeninnføring av kravet om to sensorer som ble fjernet med kvalitetsreformen i 2003, enn å arbeide for blind klagesensur. Som fersk sensor var det nyttig å gå i skole hos erfarne sensorer. Jeg fikk kalibrert mine vurderinger. Gynnilds studie fra UiO kan være et godt grunnlag for om ikke annet å ta den debatten.

«Hvorfor i all verden føler man behov for å få en begrunnelse på karakteren A? Hvorfor skal systemet og jeg bruke tid på det?»

Gjesteskribentene
skriver sant og subjektivt om forskning. De faste gjestene er John Peter Collett, Helga Eggebø, Oddveig Storstad og Lorenz Khazaleh.

Janteloven i akademia

Hvorfor kvier mange seg for å komme på trykk, mene noe og sette dagsordenen? Bjørnar Leknes vil ha forskere til å kaste seg ut i formidling.

FORMIDLING: Forskningsdagene er over. Nok en festival med mange flotte arrangement, der ildsjeler fra fagmiljøene har bidratt. Med seminarer, foredrag og debatter – og gjennom store og små arrangementer der besøkende kan prøve, oppleve, se og sanse.

Som regel er det de samme idsjelene som går foran og som gir av seg selv. Fordi de liker det, selvsagt. Og fordi det gir dem energi og oppmerksomhet. Men også fordi de føler seg forpliktet. Og fordi at mange andre sier takk, men nei takk. For travelt. Ikke tid. Bidratt for. Spør andre.

Flertallet kvier seg

Under Forskningsdagene prøver vi også å få flere til å bidra i form av kronikker. Erfaringene her er lignende: Det er ofte de samme som tar pennen fatt, mens flertallet kvier seg. «Jeg er redd for at andre skal føle at jeg gir inntrykk av at jeg er noe spesielt», var en tilbakemelding jeg fikk i høst. Enda tydeligere sa en annen kollega av meg det, en professor, da jeg i vår skrøt av hennes kronikk og samtidig ga uttrykk for at jeg håpet at flere ville gjøre som henne. Da fikk jeg følgende svar:

«Tvilr på det. Ved mitt studiested er det tvert imot sånn at vi bør være litt flaue, vi som setter dagsordenen. Holdningene er av typen 'du skal nå alltid stikke deg fram', 'du er så oppmerksomhetssyk'.»

Krav om formidling

For meg er dette et stort paradoks som vi må ta på alvor. For da er det sikkert flere enn dem som kjenner på det samme: at janteloven lever i beste velgående også i akademia.

Og det til tross for at det gientas

offtere enn noen gang fra ledelsens side: De har klare forventninger til at alle vitenskapelig ansatte skal drive med formidling av forskning. Og at det omtrent er like viktig som å drive med forskning i seg selv.

Hvorfor er det fortsatt mange som kvier seg for å komme på trykk, mene noe, sette dagsordenen? Og hva kan vi som kommunikasjonsrådgivere og forskningsformidlere gjøre for å endre på dette?

Jeg tror det handler mye om noe så trivielt som å kakke på dører og snakke med folk. Ikke sende e-post, men faktisk ta en prat ansikt til ansikt. Lytte, bry oss og vise interesse. Men også være bevisste på å løfte frem dem som faktisk går ut av komfortsonen sin og formidler.

Forskerprat på radio

Et eksempel på dette er å takke ja til å være gjest i NRK Trøndelags forskerprat på radioen, en programpost som går hver eneste mandag hele året. Et samarbeid Nord universitet tok initiativ til for seks-sju år siden, og som siden har utviklet seg til å involvere mange forskningsinstitusjoner over hele Trøndelag.

Her får en salig blanding av ferske stipendiater og garvede forskere en flott anledning til å formidle forskning live i beste sendetid. Og det i en ufarlig setting der en nysgjerrig programleder ønsker å vite mer om hva man forsker på og finner ut, og hvordan dette kan bidra til noe bra for samfunnet.

Dette er en setting som også kan virke skremmende: direkte på radio – fort gjort å si noe feil – bli nervøs og stotte – prate for mye – bli for vitenskapelig. Men tilbakemeldingene fra dem som har fått muligheten, er så å si alltid entydig positive.

AV BJØRNAR O. LEKNES, seniorrådgiver i kommunikasjon ved Nord universitet

Som min kollega førsteamanuensis Eva Dalland sa etter at hun nylig var direkte på lufta i NRK: «Min opplevelse av å bli intervjuet slik er at det var en veldig ok måte å få gjort en populærvitenskapelig framstilling på, der man kan nå ut med budskap fra forskningen som er viktig for allmenheten».

Gir mersmak

For jeg tror nok det er sånn at de aller fleste liker å ha blitt intervjuet av mediene, blitt nevnt på radioen eller fått navnet sitt på trykk i avisa. Gerne lokalt, men særlig regionalt og nasjonalt. Kanskje vil de ikke innrømme det, men det gir en personlig boost, i alle fall når det går bra. Samtidig som forskerne det gjelder, kan ha god samvittighet fordi de også har gjort sjefen fornøyd. Nettopp fordi formidling av forskning er forventet av dem.

Og når de først har fått smaken på det, gir det mersmak. På den måten har vi som kommunikasjonsfolk utløst noe bra. Formidling blir noe positivt. Noe ufarlig. Forskerne blir sett og anerkjent. Ikke bare av sine kollegaer, men også av familie, venner og andre som kanskje ikke helt visste hva det var de forsket på. Men som nå forstår mye bedre.

Samfunnsaktuell debatt

Det skjer veldig mye bra for å løfte frem formidling av forskning, ikke minst gjennom priser som Årets forskningsformidler og arrangement som Forsker Grand Prix.

Ved Nord universitet er vi sånn sett veldig stolte av at vår satsing kalt Lytring, som vi har sammen med Nordlandsforskning, er blitt en stor suksess. Først og fremst i Bodø, hvor Lytring trekker fullt hus i kulturhuset Stormen omtrent hver eneste gang, som vil si rundt en gang per måned. Lytring er rett og slett en samfunnsaktuell debatt, der aktuelle tema blir diskutert av et panel bestående blant annet av forskere og politikere. Nå arrangeres Lytring også i Mo i Rana og i Levanger, også her med ganske god publikumsappell.

Kronikkens kunst

Vi skal heller ikke kimse av kronikken som sjanger og som døråpner.

Avisene tar rett som det er kontakt med oss, og ønsker seg langt flere kronikker fra våre forskere. Og vi følger opp. Men også her gjelder ordtaket som man roper i skogen, får man svar. Skyter du med hagle i form av en e-post til 40 mottakere, er du heldig om du får to svar. Men tar du direkte kontakt med fagmiljøene, forskningskoordinatorne eller aller best med forskerne selv, er suksessprosenten mangedoblet.

Det handler om å lokke og ufarliggjøre, men også om å tilby språkvask og være en sparringspartner på innhold. For det å skulle skrive sin aller første kronikk er for mange et stort sprang. Men når du først har fått dem med, og kronikken kommer på trykk, er ringvirkningene tilsvarende positive. Igjen handler det om å bli sett og anerkjent. Kanskje blir forskeren kontaktet av forskningsmiljø fra andre institusjoner, av journalister som vil vite mer, eller politikere som nettopp selv er engasjert i det aktuelle temaet.

Så er det nå engang slik at selv om vi får inn ganske mange gode kronikker, må du også pløye gjennom en god del mindre bra. Du river deg i håret i frustrasjon over byråkratisk språk pepret av fagterminologi som gjør at en knapp promille av folket henger med. Som du må deske om og omskrive nærmest til det ugjenkjennelige, og det i en hverdag som også for deg selv er rimelig travel fra før.

Vær folkelig

Men si for Guds skyld ikke til dem at teksten ikke holder mål. Forskere er også folk som trenger konstruktive tilbakemeldinger. Ikke slakt. Finn det som er bra, og gi dem ros for det. Deretter kan du komme med konkrete råd om hvordan teksten kan bli bedre. Hvordan tittelen bør skrives om for å pirre nysgjerrigheten. Og hvordan akademiske ord og uttrykk med fordel kan erstattes av langt mer folkelige formuleringer.

Jeg minnes en forsker hos oss som for noen år siden fikk en kronikk publisert i ei lokal avis, men da kun i papir. Og som egentlig var fornøyd med det. Så tok vi kronikken og la den ut på vår nettside, før vi delte den i sosiale medier. Kronikken ble

«De aller fleste liker å ha blitt intervjuet av mediene, blitt nevnt på radioen eller fått navnet sitt på trykk i avisa.»

da oppdaget av mange flere, ikke minst også av en sentral politiker som tok direkte kontakt og inviterte forskeren til en nasjonal konferanse om temaet. Dette må åpenbart ha gitt mersmak og utløst masse energi. I dag er hun – professor Hilde Slottemo – fast kronikkskribent i en av våre største riksaviser.

Nyskapende formidling

Samtidig er det viktig at også vi som formidlere av forskning må være nyskapende. Her har de fleste mye å gå på, og vi blir utfordret. Som av forsker Anne Tjønnedal ved Nord universitet, som nylig ble den aller første fra Nord til å bli tatt opp som medlem av Akademiet for yngre forskere. I den anledning uttalte hun at hun er spesielt opptatt av nyskapende og mer spennende forskningsformidling enn akademiet er vant med:

«Forskere må kommunisere ut i verden og være med på å stimulere unge forskere. Derfor må vi gjøre noe annet enn å bare skrive artikler eller kronikker som akademiet all tid har gjort. Vi må tenke bilde, lyd og video. Hvordan kan jeg formidle min forskning på Instagram eller via en podcast? Mulighetene for å benytte nye og spennende formidlingsmåter er store.»

Personlig kontakt

Uansett formidlingsform: Jeg har stor tro på personlig og direkte kontakt med fagmiljøene. Det er lett for oss kommunikasjonsrådgivere å, i en hektisk arbeidshverdag, la seg friste til å sende en kort, konkret og upersonlig mail med forhåndsproduserte spørsmål til forskeren, for deretter å sitte på gjerdet og vente på svar. Et svar som enten aldri kommer, eller i alle fall ikke så raskt som du håper på.

Jeg kaster på en måte stein i glasshus her. For tro ikke at jeg konsekvent løper ut av kontoret hver gang jeg vil snakke med en forsker. Men her fungerer dagens kommunikasjonsløsninger med Skype og Teams også veldig bra. Det å ta direkte kontakt med forskere på denne måten, gjennom en videosamtale der vi ser hverandre, gjør det mye lettere å bygge en relasjon til vedkommende.

For ofte er det nettopp det som skal til for å få en nøktern forskerspire, som ikke er vant til å sette dagsordenen eller ha medias søkelys på seg, til å våge seg utpå.

Det handler om kjemi og tillit, og om det å ta seg tid.

Et slag for middelmådigheten

Det er ikke sikkert at samfunnet er bedre tjent med å importere eliteforskere enn med å holde liv i en skare med middelmådige forskere, skriver James Godbolt.

ARBEIDSKULTUR: I Forskerforum nr. 9/2019 blir norske forskere nok en gang minnet om hvor dårlig det står til hos oss. Norske forskere blir beskrevet som middelmådige og bortskjemte sammenliknet med kvaliteten på og offerviljen hos den importerte intellektuelle arbeidskrafta. Dette budskapet får vi ikke servert bare fra utenlandske forskere som i reportasjen i Forskerforum. Sist jeg fikk høre det «live», var på Historiedagene i Tønsberg i juni. På denne årlige nasjonale konferansen som samler mange norske historikere – og noen få utenlandske – fikk forsamlingsen vite at norske historikere er både dumme og late. Vi er ikke nødvendigvis intellektuelt dumme, men vi har ikke svettet nok; vi har ikke lagt inn de magiske 10 000 timene som trengs for å bli ordentlig gode forskere. Dessuten er ikke norske historikere «street-smarte» og klarer ikke å skrive gode søknader. Det er hovedgrunnene til at norske søkere ikke lenger er i nærheten av å få en forskerstilling ved Institutt for arkeologi, konservering og historie ved Universitetet i Oslo. Det var ingen ringere enn lederen for dette instituttet, den største og mest prestisjetunge historiker-institusjonen i Norge, Tor Egil Førland, som kom med denne grusomme salven. I den påfølgende debatten ble det ikke overraskende Førland mot røkla, men ikke helt slik en så for seg. For å trøste sine kolleger innrømmet instituttlederen fra Blindern at heller ikke han ville ha nådd opp i kon-

AV JAMES GODBOLT,
førsteamanuensis
ved Universitetet i
Sørøst-Norge

kurransen. Som alle andre norske historikere er han heller ikke annet enn en middelmådig norsk forsker. I likhet med de fleste kollegene sine har han brukt mye tid på andre ting som administrasjon, og han har familie.

Et suicidalt scenario

Spørsmålet er om det fins et alternativ til det suicidale scenariet der en tar livet av ens egne arbeidsplasser og raserer en arbeidslivsmodell der både forskning, familie og fritid har en berettiget plass. Blir forskningen i Norge skadelidende dersom en ikke tilpasser forskerrollen til den internasjonale utviklingen med krav om samlebåndproduksjon og økt geografisk og institusjonell mobilitet? Med dagens måleverktøy (rangering, tellekanter, impact factor med mer) kan en sjølsagt si det. På den andre sida vil en slik tilpasning svekke noen fagområder, og norsk historieforskning ved UiO er et klart eksempel på det.

Deltar i samfunnslivet

En kan også lure på hva det norske samfunnet taper på å gi slipp på forskeren med en familievennlig innstilling og en middels god cv. Forskerrolla i Norge inngår i en integrert yrkesrolle som for de aller fleste er en kombinasjon av undervisning,

Denne saken har avfødt en rekke reaksjoner. Se debattinnlegg på side 41 til 43. (Faksimile av Forskerforum nr. 9/19)

forskning, formidling og administrativ og fagpolitisk deltaking.

Det er ikke sikkert at samfunnet er bedre tjent med å importere eliteforskere en masse fra utlandet til å bekle stillingene ved de høgre utdanningsinstitusjonene enn med å holde liv i en skare med middelmådige forskere. Disse forskerne har nemlig interesse for norske forhold, de skriver gjerne på norsk, og de deltar aktivt i samfunnslivet. Ikke minst kjenner disse forskerne det samfunnet som skal bruke forskningen. Dermed vil de være i stand til å prioritere relevante forskningsoppgaver og omplante den internasjonale forskningen på norsk jord. Kanskje blir det færre nobelpriser å høste av en slik innretning på norsk forskning, men det er, så vidt jeg veit, da heller ikke påvist noen entydig sammenheng mellom et godt samfunn, slik det rangeres av FN, og andel nobelprisvinnere i forhold til innbyggerne.

Må heve blikket

I et samfunn med bare fem millioner innbyggerne er det ikke uventet at forskningspolitikken blir påvirket av det som skjer i utlandet. Likevel er det trist hvis husmannskomplekset fremdeles står i veien for å kunne se og verdsette det positive ved et godt fungerende velferds-samfunn. Forskerforbundet har etter mitt syn en viktig oppgave i å heve blikket og tenke gjennom samfunnskonsekvensene av dagens rekrutteringspolitikk til norske forskerstillinger.

«Vi har ikke svettet nok; vi har ikke lagt inn de magiske 10 000 timene som trengs for å bli ordentlig gode forskere.»

Hjemmeavla eller fremmedavla forskere?

Er det virkelig sånn at forskere som har sin grunnutdanning utenfra, forsker mer og bedre enn norske forskere? spør Frode Lindgjerdet.

ARBEIDSKULTUR: Forskerforum nr. 9/18 hadde en artikkel med overskriften «Utfordrer norsk arbeidskultur», hvor professor Ricardo Colomo-Palacios intervjues i forbindelse med tall som viser at utenlandske forskere publiserer mer enn norske forskere. Faktagrunnlaget for denne påstanden er tall fra Unit – Direktoratet for IKT og fellestjenester i høyere utdanning og forskning, som viser til at av de 50 som publiserer mest, kommer 29 fra utlandet.

Hvor er du utdannet?

Ryggmargsrefleksen til de fleste med en viss forskerbakgrunn bør være «er det sånn?» og i så fall «hvorfor?» En viktig avklaring i dagens debattklima er naturlig nok først definisjonen av «utlending» og «norsk». Den mest relevante definisjonen i denne sammenhengen vil være hvor man får sin grunnutdanning, både når det gjelder kvaliteten på forskerutdanningen og den akademiske kulturen man er innviet i.

Så til det første spørsmålet: Er det virkelig sånn at forskere som har sin grunnutdanning utenfra, forsker mer og bedre enn norske forskere, slik at det er norsk akademisk kultur som er et problem? Dagens mål på god forskning mellom akademiske institusjoner er i høyeste grad kvantitative, basert på det såkalte «tellekantsystemet». Her legges antall vitenskapelige publikasjoner og siteringer til grunn blant annet for den såkalte «Shanghai-rangeringen», hvis fulle navn er Academic Ranking of the World Universities. Ifølge deres egne nettsider er indeksen utarbeidet etter:

«Hvem skal da hente i barnehagen, være med på fotballkamper og hente og bringe på trening og i barnebursdager?»

AV FRODE LINDGJERDET, MA i historie fra NTNU, rådgiver ved Forsvarsmuseet, Rustkammeret

«... six objective indicators to rank world universities, including the number of alumni and staff winning Nobel Prizes and Fields Medals, number of highly cited researchers selected by Clarivate Analytics, number of articles published in journals of Nature and Science, number of articles indexed in Science Citation Index – Expanded and Social Sciences Citation Index, and per capita performance of a university.»

Den nevnte artikkelen, og flere andre tilsvarende artikler i Forskerforum, tar også utgangspunkt i de samme indikatorene på leting etter «idealforskeren». Ellen Hazelkorn, professor emeritus ved Universitetet i Dublin, er blant dem som advarer sterkt mot en indeksering av forskningsinstitusjoner – og vi kan også legge til av enkeltforskere – etter denne typen kvantifiserbare data. Mengden publikasjoner er med andre ord ikke automatisk lik god forskning. Nå må det i tillegg skytes inn at tellekantsystemet også virker selvforsterkende – flere publikasjoner gir mere penger i kassen, som igjen gir bedre økonomiske rammebetingelser for forskningen og flere ansettelser, som igjen genererer mer publisering.

Premierer arkaiske kjønnsroller?

Men om vi godtar premisset at forskere med sin grunnutdanning fra utlandet er bedre enn de «hjemme-

avlede», gjenstår det fortsatt å svare på «hvorfor?». Dette har naturlig nok en større kulturell kontekst, ikke minst et kjønnsperspektiv. Når NTNU-professoren Filippo Berto i en annen artikkel i Forskerforum forteller at han «holder på til rundt syv om kvelden» og «(h)ver lørdag, mens kona sover» klarer å presse inn seks-syv timer ekstra, spør nok mange forskere med norsk kulturell bakgrunn: Hvem skal da hente i barnehagen, være med på fotballkamper og hente og bringe på trening og i barnebursdager? Hvem skal lage middag når også barnets andre foresatte har like stort behov for å jobbe ekstra? Med andre ord premierer kanskje tellekantsystemet fram en forskertype som er avhengig av et arkaisk kjønnsrollemønster for å i det hele tatt eksistere, og er det noe å hige etter?

Internasjonal headhunting

En annen mulig forklaring er at tellekantkulturen har ikke helt slått rot i norsk akademia, på tross av Kunnskapsdepartementets føringer gjennom premiering av publiseringspoeng. Det KAN bety at kvalitet i forskningen gis prioritet foran å tilfredsstille «suksessindikatorer» som påtvinges ovenfra. Med andre ord, de forsker like bra, men er ikke like flinke til å omsette resultatene i et større antall publikasjoner.

Det må innrømmes at i definisjonen av den gode forskningen er det i mangel av alternativer vanskelig å komme utenom de kvantifiserbare publiseringssdataene. Og både denne artikkelen og de som er sitert, tar naturlig nok

utgangspunkt i subjektiv synsing og individuelle kulturelle betraktninger når de skal forklare hvorfor utenlandske forskere publiserer mer. Gir man etter og godtar tellekantprinsippet, er det likevel én hypotese som lar seg etterprøve, og den kan formuleres slik: Forskere som forsker i et annet land enn der de har sin grunnutdanning, er i utgangspunktet bedre i snitt enn de av deres kolleger som ikke krysser landegrensene. De er tross alt headhuntet blant et stort internasjonalt utvalg av kandidater, og da må man jo kunne forvente at de er bedre.

Et menneskelig tellekantsystem?

I praksis kan hypotesen verifiseres eller falsifiseres ved å sjekke den relative mengden publisering blant forskere i utlandet som har fått sin grunnutdanning (ph.d.) i Norge, opp imot dem som har valgt å fortsette karrieren her til lands. Er denne høyere enn snittet innenfor et gitt fagfelt i Norge eller institusjonen de forsker ved i dag, støtter det hypotesen om at forskere som krysser landegrensene, er generelt bedre. Og tilsvarende for dem som har fått grunnutdanningen i utlandet som jobber i Norge, opp mot dem av deres kolleger som forsker i det «akademiske hjemlandet». Kanskje er det de av Bertos kolleger som har valgt å bli i Italia, vi skal sammenligne med, og ikke Berto?

Til syvende og sist må vi likevel spørre oss om tellekantsystemet er en funksjonell, rettferdig og menneskelig måte å rangere forskere og institusjoner på.

Arbeidskultur i endring?

Påvirkes arbeidskulturen i norsk akademia av et stadig større innslag internasjonalt mobile forskere? spør Hebe Gunnes i NIFU

ARBEIDSKULTUR: Tidligere undersøkelser av tidsbruk hos forskere og faglig ansatte ved landets universiteter og høyskoler har vist at de jobber betydelig mer enn 37,5 timer i uka. De siste 20 årene har antall arbeidstimer per uke gått litt ned. Er denne trenden i ferd med å snu, med en stadig økende andel internasjonalt mobile forskere som har med seg en annen arbeidskultur?

Flere internasjonalt mobile forskere

Andelen internasjonalt mobile forskere i Norge øker. Dette er forskere som flytter på seg over landegrensene i løpet av sin akademiske karriere. En kartlegging av rekruttering og mobilitet ved universiteter og høyskoler i Norge (Attraktive akademiske karrierer? Søkning, rekruttering og mobilitet i UH-sektoren) viser at om lag 30 prosent av nytilsatte førsteamanuenser i perioden 2016 til våren 2018 var rekruttert fra utlandet. For postdoktorer og stipendiater var en enda høyere andel rekruttert fra utlandet. Den høyeste andelen forskere rekruttert fra utlandet finner vi innenfor MNT-fagene (matematisk-naturvitenskapelige og teknologiske fag). Utenlandske menn utgjorde en fjerdedel av de nye førsteamanuensene innenfor MNT-fag, samt 60 prosent av de nye postdoktorene. Disse forskerne kommer fra andre arbeidskulturer og tar med seg sine arbeidsvaner når de kommer til Norge.

Ekstra arbeidsinnsats

I NIFUs tidsbruksundersøkelse fra 2016 kartla vi hvor mange timer de ansatte ved universiteter og høyskoler jobbet hver uke, og hvor mye tid den enkelte brukte på undervisning, faglig veiledning, forskning og utviklingsarbeid (FoU), administrasjon og andre oppgaver. En av de utenlandske forskerne bemerker i tidsbruks-

AV HEBE GUNNES,
seniorrådgiver i
NIFU

undersøkelsens kommentarfelt at «The idea that this is a 37,5 hour a week job is a joke». Generelt rapporterte mange, både tilreisende og «fastboende» forskere, om ekstra arbeidsinnsats for å rekke over alle arbeidsoppgavene. Akademikere jobber sene kvelder, gjerne etter at ungene er i seng, i helger og ferier. Noen fordi de vil, andre fordi de føler at de må. Dette gjelder både kvinner og menn.

Små kjønnsforskjeller på toppnivå

Kvinnelige professorer jobber 49,9 timer i uka, gjennomsnittlig 1,5 timer mer enn de mannlige professorene. På dette nivået ser vi altså ikke et tradisjonelt kjønnsrollemønster. De kvinnelige professorene bruker litt mer tid til FoU, faglig veiledning og administrasjon enn mennene, som på sin side underviser litt mer enn de kvinnelige professorene. Kvinnelige og mannlige førsteamanuenser oppgir at de i gjennomsnitt jobber like mange timer hver uke – 45 timer. Gjennomsnittlig bruker de mannlige førsteamanuensene en time mer per uke til undervisning og veiledning enn de kvinnelige førsteamanuensene, mens kvinnene i vårt materiale bruker nær en time mer til FoU og 20 minutter mer til administrasjon enn mennene.

For stipendiatene og postdoktorene ser vi imidlertid tydeligere kjønnsforskjeller. Kvinnene jobber i gjennomsnitt 1,5 færre timer enn mennene per uke, og det er først og fremst tid brukt til FoU som reduseres når kvinnene jobber mindre. En mulig forklaring kan kanskje være at kvinnene i gjennomsnitt tar mer av omsorgen for barn.

Kvinner i MNT-fag forsker ikke mindre

MNT-fagene er mer mannsdominerte enn de andre store faggruppene. Men vi kan ikke, med utgangspunkt i resultatene fra tidsbruksundersøkelsen, si at kvinnelige førsteamanuenser eller professorer innenfor MNT-fagene underviser betydelig mer eller bruker merkbart mindre tid til FoU enn sine mannlige kollegaer.

Bryter vi svarene fra Tidsbruksundersøkelsen ned på fagområde, får vi et noe mer differensiert bilde, men vi finner ingen betydelige forskjeller mellom kjønnene. Førsteamanuenser innenfor MNT-fagene bruker for eksempel mer tid på undervisning og veiledning enn førsteamanuenser innenfor andre fagfelt, uavhengig av kjønn. Kvinnelige professorer på alle fagområdene bruker gjennomgående noe mer tid på faglig veiledning enn mennene.

Kvinnelige professorer i MNT-fagene bruker litt mindre tid til FoU enn sine mannlige kollegaer, og mer tid til faglig veiledning. Samtidig oppga de mannlige professorene innenfor MNT-fagene at de brukte mer tid på administrasjon og undervisning enn de kvinnelige.

Relativt lik tidsbruk for begge kjønn

Det er viktig å understreke at Tidsbruksundersøkelsen ikke inneholder opplysninger om hvorvidt respondentene har søkt jobb i Norge fra utlandet, eller om de er

rekruttert nasjonalt. Svaret på det innledende spørsmålet er at vi ikke – ut fra det datamaterialet vi har – kan se tegn til at det stadig økende antall forskere rekruttert fra utlandet påvirker arbeidskulturen i akademia. Men vi kan heller ikke utelukke at forskerne jobber lengre dager, eller bruker mer tid til FoU og mindre til undervisning. Det vi ser, er at tidsbruken er relativt lik for begge kjønn. Det kan selvsagt være underliggende forskjeller som ikke fanges opp gjennom de metodene vi har brukt, eller at de kvinnelige førsteamanuensene med ekstra høy undervisningsbyrde ikke hadde tid til å svare på spørreundersøkelsen.

Fordeling av arbeidsoppgaver

Mange av dem som svarte på tidsbruksundersøkelsen, benyttet anledningen til å kommentere spørsmålene, og noen var bekymret for arbeidsfordelingen: «Vår institusjon har snart ingen førstekompetente med norsk/skandinaviske som morsmål. Det betyr at ikke-skandinaver kan bruke nesten hele sin arbeidstid på FoU/doktorgradsveiledning, mens de mindre attraktive oppgavene ikke bare som regel, men alltid, overlates til norske/skandinaviske.»

Ulik fordeling av arbeidsoppgaver mellom forskere rekruttert fra norske læresteder og forskere rekruttert fra utlandet, og mellom kvinner og menn, kan få uheldige konsekvenser for arbeidsmiljøet. Vi finner ingen indikasjoner på at dette skjer i det tallmaterialet vi har, men vi kan heller ikke utelukke det. NIFU har fått midler gjennom Forskningsrådets BALANSE-program, og vil her se på kjønnsforskjeller, samt forskjeller mellom internasjonalt mobile forskere og forskere som i liten grad er mobile, knyttet til publisering og akademisk karriere. Gjennom våre analyser håper vi å kunne belyse noen av problemstillingene knyttet til internasjonalt mobile forskeres økende tilstedeværelse i norsk akademia.

«En av de utenlandske forskerne bemerker i tidsbruksundersøkelsens kommentarfelt at 'The idea that this is a 37,5 hour a week job is a joke.'»

«Den største omsorg» for evakuerte bøker

Forskerforum fann dette fotografiet i den store biletbasen til Digitaltmuseum.no, og motivet er forklåra slik: «Under krigen i 1944 ble i alt 400 kasser med verdifullt materiale fra NTHs bibliotek og Videnskapsselskapets bibliotek i Trondheim evakuert til et gruverom på Løkken.»

400 kasser frakta frå Trondheim til ei gruve seks-sju mil unna: Kva låg bak dette? Vi spurde eigaren av biletet, Orkla Industrimuseum, som tipsa om at Jorunn Alstad ved NTNU Universitetsbiblioteket kunne vite meir. «Det ble litt for fristende å grave litt i historien rundt dette», svarte ho raskt, og hadde funne fram til ei svært god kjelde, nemlig *Norges Tekniske Høgskole. Beretning for året 1945–46*. Så vi gjev att den utførlege forklåringa i denne årboka:

«Høsten 1944 spente tyskerne piggrådsperringer omkring hele høgskoleplatået og bygde maskingeværreder på forskjellige steder på området. Da de begynte å strekke sine telefonledninger gjennom hovedbygningen og kom helt inn

til bibliotekets sikreste magasinrom med dem, fant en det nødvendig å føre bort alle de viktigste og mest uerstattelige tidsskriftserier, håndbokverker og manuskripter til et sikrere sted.

Ved velvillig imøtekommenhet fra direktør Torry Kiær og overingeniør Borchgrevink i Orkla Grubeaktiebolag fikk biblioteket evakuere samlingene til Løkken Verk.

Selskapet innredet et rom i «Gammelgruva» til magasinering av bokene. Rommet ble avdelt med trevegger, det ble bygd opp tre-paller for å få kassene opp fra bakken, og det ble installert elektrisk oppvarming og truffet forskjellige andre forholdsregler for å forebygge fuktighetsskader. Orkla Grubeaktiebolag bekostet alle disse arbeider uten utgift for Høgskolen.

I løpet av november–desember 1944 ble i alt ca. 400 kasser inneholdende de viktigste tidsskriftserier fra Hovedbiblioteket og avdelingsbibliotekene transportert med lastebil til Løkken og anbragt i gruvene.

Videnskapsselskapets bibliotek fikk også magasinere ca. 100 kasser der, vesentlig inneholdende bibliotekets manuskriptsamlinger og noen viktige tidsskriftserier. Ved bibliotekarens formidling fikk også Nordlysobservatoriet i Tromsø evakuere sine instrumenter dit, og værvarslinga for Nord-Norge hele sitt kartarkiv.

Samlingene var hele tiden under stadig kontroll av gruveingeniørene Okkenhaug og Sandvik, som viste den største omsorg for de verdier de hadde fått i sin varetekt.

De evakuerte samlinger ble ført tilbake til biblioteket umiddelbart etter frigjøringa, og bøkene var på plass igjen innen utgangen av august 1945. De hadde ikke tatt noen skade av lagringen i gruva.

Utgiftene til evakueringen og tilbakeføringen beløp seg til kr. 6.675,50. Herav faller kr. 4.014,50 på kasser, og kr. 2.662,00 til kjøring og utgifter ved pakkingen. En vesentlig del av utgiftene vil biblioteket få tilbake igjen ved salg av kassene.»

Vinnere av Hjernekraftprisen 2019

Vinnere av Hjernekraftprisen for 2019 er Thea Grav Rosenberg, Medietilsynet, som tildeles 100 000 kroner for bidraget «Barn, botox, alkohol og gambling», og Anders Bryn, Universitetet i Oslo, som tildeles 100 000 kroner for bidraget «Natur i endring».

Rosenbergs vinnerbidrag er en film som viser de viktigste funnene fra SIFO-rapporten 'Markedsføring og personvern i sosiale medier – en flermåttet undersøkelse med barn som medforskere'. Rapporten er skrevet av Thea Grav Rosenberg, Kamilla Knutsen Steinnes og Ardis Storm-Mathisen, ved Forbruksforskingsinstituttet SIFO, OsloMet.

Vinnerbidraget fra Anders Bryn er et essay om prosjektet 'Natur i endring', et folkeforskningsprosjekt i regi av forskningsgruppa "Geco" ved Naturhistorisk museum i Oslo og Den Norske Turistforening. Les/se vinnerbidragene på våre nettsider.

Hovedavtalen i staten forlenget med ett år

Dagens hovedavtale utløper ved årsskiftet. De fire hovedsammenslutningene Unio, LO, YS og Akademikerne har derfor forhandlet om hovedavtalen med statens personaldirektør. Nå er partene enige om å forlenge virketiden for dagens avtale med ett år.

– Hovedavtalen sikrer medbestemmelse i arbeidslivet, og er en bærebjelke i den norske modellen. At stadig flere opplever arbeidslivet som mer autoritært, har vært et viktig argument for oss i arbeidet med å forsterke hovedavtalen, sier Guro Elisabeth Lind, leder av Unio stat. Hun sier Unio lever godt med en forlengelse av dagens avtale.

– Hovedavtalen i staten er i hovedsak god, men noen områder kan forbedres og forsterkes. Det blir vårt fokus også når forhandlingene starter igjen neste høst, sier Lind.

Landsmøte hos lærere og sykepleiere

Både Utdanningsforbundet og Norsk sykepleierforbund har hatt landsmøte i november. I Utdanningsforbundet ble Steffen Handal fra Bærum gjenvalgt som leder for en ny fireårsperiode. Dagens nestledere, Terje Skyvulstad fra Sarpsborg og Hege Valås fra Trondheim, ble også begge gjenvalgt.

Lill Sverresdatter Larsen fra Tromsø blir ny leder i Norsk sykepleierforbund. Hun slo sittende leder Eli Gunhild By i kampvotering. Larsen har i siste landsmøteperiode sittet i NSF's forbundsstyre, er nestleder i NSF Troms og jobber som førsteamanuensis ved sykepleierutdanningen ved UiT Norges arktiske universitet.

Med seg i den politiske ledelsen får hun to nestledere; Silje Naustvik fra Sykehuset Innlandet og Kai Øivind Brenden fra Akershus universitetssykehus. Forskerforbundet gratulerer med valget og ser fram til godt samarbeid i Unio!

Nytt fra Hovedstyret

Hovedstyret har oppnevnt et ekspertutvalg for nytt lønssystem i staten. Utvalget skal blant annet gi innspill til Hovedstyret om hvordan det statlige lønssystemet bør utformes, og foreslå konkrete krav til lønns- og forhandlingssystemet til oppgjøret i 2020.

Utvalget består av Kjell Erik Lommerud fra Universitetet i Bergen, Hugues Verdure fra UiT Norges arktiske universitet, Mette Wik fra NMBU, Gunnar Arisholm fra Forsvarets forskningsinstitutt og Gry Eva Alterskjær fra NTNU. Forhandlingsjef Jorunn Solgaard er sekretær for utvalget.

Hovedstyret hadde en første drøfting av et forslag til etiske retningslinjer og retningslinjer mot seksuell trakassering. Retningslinjene sendes på høring i organisasjonen før endelig vedtak.

Forskerforbundets arbeid med FNs klimamål og miljømål sto også på dagsorden på dette styremøtet. Det arbeides videre med å utvikle et kunnskapsgrunnlag, og det tas sikte på å drøfte saken på Landsrådet i 2020.

Kontingentsatser 2020

Disse kontingentsatsene gjelder for medlemskap i Forskerforbundet i 2020:

- Ordinært medlemskap – 479 kr./mnd.
- Stipendiatmedlemskap – 260 kr./mnd.
- Redusert kontingent (under 50 % stilling) – 260 kr./mnd.
- Ikke yrkesaktiv – 528 kr./år.
- Studentmedlemskap – 250 kr. (engangssum)

En fullstendig oversikt over kontingentsatser finner du på forskerforbundet.no/kontingent.

Nye vervepremier fra 2020

Vi slutter med gavekort som vervepremie, og erstatter dem med fine og miljøvennlige profileringsartikler. Endringene vil gjelde fra 1. januar 2020, og frem til da er det fortsatt gavekort som er premien.

Verver du ett medlem får du et økologisk handlenett fra Tierra Organica. Nettingnettet er praktisk, fint og rommer masse. Det kan brukes til alt fra handling av matvarer til strandtur eller oppbevaring hjemme. Nettet rommer minst to fulle bæreposer med mat.

Verver du to medlemmer får du «The Ocean Bottle» (avbildet). En ocean bottle bidrar til å fjerne 1000 plastflasker fra havet. Verver du tre medlemmer får du en Osprey Skarab 22 liters sekk. Skarab 22 fra Osprey er utviklet for maksimal allsidighet og har stor kapasitet som dagssekk – som gjør den perfekt for dagsturer året rundt.

Fakta om Forskerforbundet

- **Forskerforbundet er landets** største og ledende fag- og interesseorganisasjon for ansatte i forskning, høyere utdanning og kunnskapsformidling.
- **Forskerforbundet har over 23 000** medlemmer og er tilsluttet Unio – hovedorganisasjonen for universitets- og høyskoleutdannede.
- **Forskerforbundet arbeider for** høyere lønn og bedre arbeidsvilkår for medlemmene.

Kurs og seminarer

Forskerforbundet arrangerer følgende tillitsvalgtkurs i januar/februar 2020:

- 8.–9. januar: Kurs i retorikk og presentasjonsteknikk (Ålesund)
- 15.–16. januar: Kurset «Oppmerksomt nærvær i den vanskelige samtalen» (Solstrand)
- 29.–31. januar: Grunnopplæring i lov- og avtaleverk i statlig sektor (Losby Gods)
- 3.–4. februar: Tariffkonferanse for tillitsvalgte i alle sektorer (Hotell Bristol)

Program og påmeldingsinformasjon blir lagt ut på forskerforbundet.no/kurs.

Møteplan 2020

Hovedstyret har følgende møteplan i 2020: Styremøte 30. januar, 5. mars, 7. mai, 11.–12. juni (med institusjonsbesøk), 9.–11. september (med studietur utenlands), 29. oktober og 10. desember. Landsrådet 2020 arrangeres 24.–25. mars.

**FORSKER
FORBUNDET**

Følg oss!

facebook.com/forskerforbundet
twitter.com/Forsker

@forskerforbund

FORSKERFORBUNDETS HOVEDSTYRE 2019–2021: Guro Elisabeth Lind, Oslo universitetssykehus (leder), Kristin Dæhli, NTNU (nestleder), Ellen Karoline Dahl, UiT Norges arktiske universitet, Sebastian Eiter, NIBIO, Brita Haugum, Akershus universitetssykehus, Belinda Eikås Skjæstad, Universitetet i Oslo, Steinar Vagstad, Universitetet i Bergen, Lena Marie Kjøbli, NMBU (1. vara) Berit Bratholm, Universitetet i Sørøst-Norge (2. vara), Brynjar Kulset, Nasjonalbiblioteket (3. vara). **SEKRETARIATET:** **Generalsekretær:** Hilde Gunn Avløyp.

Stab: Kommunikasjonsleder Lars Kolltveit. **Arbeidslivsavdelingen:** avdelingsjef Bjørn T. Berg, fagsjef Jorunn Dahl Norgård spesialrådgiver Kari Folkenborg, spesialrådgiver Jon Wikene Iddeng, forhandlingsjef Jorunn Solgaard, seniorrådgiver Andreas Christensen, spesialrådgiver Lene Ståhl, seniorrådgiver Vegard Thorbjørnsen, fagsjef/advokat Ann Turid Opstad, advokat Christoffer Hjelde, advokat Stine Nordgren Johannessen, advokat Eirik Kollerøy, advokat Hildur N. Nilssen, advokat Mariann Helen Olsen. **Organisasjonsavdelingen:** organisasjonssjef Joar Flynn Jensen, rådgiver Nina Fjeld, seniorrådgiver Synne Freberg, rådgiver Brit Helen Hesselberg, informasjonsleder Unn Rognmo, seniorrådgiver Renate Storli. **Administrasjonsavdelingen:** administrasjonssjef Birgitte Olafsen, fagansvarlig HR og administrasjon Kjetil Tønseth Mørk, arkivleder Kristine K. Brox, seniorrådgiver Aina Nilsen, konsulent Marit Sømmer, IT-konsulent Øyvind Åsebøstøl, økonomiansvarlig Marit Sletner, økonomikonsulent Karin Haug, økonomirådgiver Lina Haugland, personal- og økonomikonsulent Elisabeth Johansen, økonomikonsulent Sofie Kjellgren, fagansvarlig medlemservice Linda Pettersson, konsulent Trinelise Aikio, konsulent Hans Askildsen, seniorkonsulent Inger Marie Højfeldt, konsulent Tore Sandnes, seniorkonsulent Ane Rinnaas Skuseth.

Trapper opp klimaarbeidet

– Vi kan bidra mer i klimakampen, mener Forskerforbundets leder Guro Elisabeth Lind. Hun vil gjøre opp klimaregnskap for eget forbund, og løfte klimasaken i det faglige samarbeidet.

Alle er enige om at forskningen har en nøkkelrolle i det grønne skiftet. Men kan egentlig en fagforening for forskere gjøre noe fra eller til?

Ja, mener forbundsleder Guro Elisabeth Lind. Hun vil bidra mer i kampen mot klimaendringene.

– Dersom vi skal nå togradersmålet, slik Norge har forpliktet seg til gjennom Paris-avtalen, må hele samfunnet vårt transformeres. Alle sektorer og næringer må planlegges for nullutslipp, og absolutt alle må bidra hvis vi skal lykkes. Medlemmene våre vil spille en viktig rolle i kampen mot klimaendringer, blant annet fordi de forsker på nye, grønne løsninger. Men også som fagforening og profesjonsfelleskap kan vi bli en sterkere aktør i klimaarbeidet, sier Lind. Først skal Forskerforbundet undersøke sitt eget klimaavtrykk.

– Vi gjør nå opp klimaregnskap, for å få et godt kunnskapsgrunnlag og bli mer bevisste på vårt eget fotavtrykk. Så må hele organisasjonen sammen diskutere hvordan vi kan drive godt fagforeningsarbeid på en mest mulig klimavennlig måte, sier Lind.

Sammen med tretten andre forbundsledere i Unio, har Lind tatt til orde for at hovedavtalene må slå fast at miljøtiltak skal være en del av partssamarbeidet.

– Skal vi få til grønn omstilling, må den forankres i hele samfunnet. Også på arbeidsplassen. Jeg tror fagorganisasjonene vil spille en viktig rolle når nye klimatiltak skal innføres i arbeidslivet, fordi det er vi som vet best hvordan arbeidshverdagen ser ut. Vi skal være en garantist for at det grønne skiftet også blir rettferdig, sier Lind.

Hun er også opptatt av sammenhengen mellom klimakampen og kampen for en bedre forskningspolitikk.

– Flere av våre klassiske kampsaker, som økte forskningsbevilgninger og rom for risiko og langsiktighet i forskningen, er viktige også for klimasaken. Det samme er arbeidet for faste ansettelses – ingen kan redde verden på en kortidskontrakt, understreker Lind.

Men den aller viktigste oppgaven for Forskerforbundet i klimakampen, er kanskje kampen for vitenskapen.

– Nordmenn er blant dem som i minst grad mener at menneskelig aktivitet er hovedårsaken til global oppvarming. Bare i Saudi-Arabia og USA er det flere klimafornektere enn her hos oss. Vi ser en økende mistillit til forskning. Kanskje er det viktigste vi kan bidra med, å ta kampen for forskningen og vitenskapen. Vi skal stå opp for klimaforskningen og forsvare den akademiske friheten, avslutter Lind. ■

Opplysningstid

Politisert forskning er et stort problem, mener Frps Jon Helgheim. I en kronikk i Dagbladet skrev han at norsk forskning er preget av politisk aktivisme, og at forskningen «mangler standarder som skiller ut politiserte forskere med skjulte motiver».

Det finnes selvfølgelig dårlig forskning, og det finnes forskere som tar snarveier eller til og med jukser. Det finnes også forskere som ikke tydelig nok skiller rollen som fagperson fra egne private meninger. Akkurat som det finnes stortingspolitikere som trikser med fakta og reiseregninger eller som stemmer feil i stortingssalen. Det er ikke akseptabelt at verken forskere eller politikere jukser, og det er heldigvis ikke normalen i samfunnet vårt. Men Helgheims utspill er et sleivete angrep på en hel yrkesgruppe, som først og fremst avslører at han kan lite om forskning og prosessene som fører fram til forskningsresultater.

Svartmaling

Helgheim skriver at han *til stadighet* overraskes over «det lave faglige nivået på forskere og forskning, og den høye graden av politisk aktivisme blant forskere». Dette er en ren svartmaling av norske forskere, og det er skuffende å se at en stortingspolitiker uttrykker slike holdninger til forskerstanden, som har bidratt til å bygge det Norge vi ser i dag.

Vi hadde fortjent folkevalgte som hegner om den akademiske friheten og bidrar til å øke tilliten til forskning.

Det eneste Helgheim oppnår med sitt utspill, er å fyre opp under den allerede økende skepsisen til vitenskap som vi dessverre er vitne til. Ikke minst når det gjelder forskning på klimaendringer – som Helgheim for øvrig har kalt «hysteri» og «skremselspropaganda».

Helgheims hypotese er at norske forskere, særlig innenfor forskning på migrasjon og jus, har «sterk politisk slagside», og at konklusjonene deres «helt åpenbart ikke støttes av objektive data». Slik beskylder han en hel yrkesgruppe, eller i hvert fall et helt fagfelt, for systematisk å fabrikke forskningsresultater.

Hvorfor velger Helgheim å gå ut på denne måten? En relevant kontekst er hans utspill i juli der han beskyldte innvandringsforskningen for å være ensidig og politisk motivert, og ville «stille krav til meningsmangfold» og finansiere forskning med «supplerende perspektiver». Et rent bestillingsverk for politisert forskning.

Standarder for forskning

Vi svarte Helgheim, først i en lengre tråd på Twitter, så i Dagbladet og senere i to debatter. Det oppleves nesten litt trist å måtte forklare en stortingspolitiker at en forsker som legger fram forskningsfunn helt uten støtte i empiri, med åpenbar politisk slagside, ikke ville fått noen lysende karriere. Det finnes faktisk standarder for å skille god og dårlig forskning. Vi har krav om etterprøvbarehet, vi har fagfellevurdering og strenge publiseringskrav, vi har etiske komiteer, og forskerne inngår i åpne, internasjonale forskningsnettverk hvor teorier og publikasjoner hele tiden leses, diskuteres og kritiseres.

Den forskningen Helgheim «til stadighet» opplever, er en oppskrift på forskning som ikke blir publisert og ikke får pen-

AV GURO ELISABETH LIND (t.h) og KRISTIN DÆHLI, henholdsvis leder og nestleder i Forskerforbundet

«Vi kan ikke ta for gitt at folk, heller ikke folkevalgte, vet hvordan forskningssystemene fungerer»

ger. For politisert forskning er jo først og fremst *dårlig* forskning. Spør en forsker hvor trangt nåløyet er for finansering og publisering av solide, samfunnsnyttige forskningsprosjekter. Og prøv så å skaffe penger og spalteplass for åpenbart feilaktige konklusjoner preget av politisk aktivisme. Lykke til!

Folkeopplysning

Debatten med Helgheim har likevel vært en vekker og en viktig påminnelse. Forskningssystemene vi kjenner godt, er lite kjent og vanskelige å forstå for andre. Vi kan ikke ta for gitt at folk, heller ikke folkevalgte, vet hvordan forskningssystemene fungerer. Vi må bli flinkere til å forklare hva som gjør et forskningsresultat til noe annet enn en hvilken som helst mening i samfunnsdebatten. Vi går inn i en tid hvor forskningen vil vise tenner, sa klimaforsker Bjørn Samset på vårt forskningspolitiske seminar i november. Frontene vil bli tøffere. Mange vil se forskningen som et angrep på sine interesser. Da blir det viktigere enn noen gang at flere forstår hvordan forskningen fungerer. Det er tid for folkeopplysning. ■

Forskerforum i digital utgave

- Forskerforum kan også leses på nettbrett og mobiltelefon
- last ned appen Forskerforum gratis fra App Store eller Google Play
- kan leses uten å være tilkoblet nett
- gir en god leseropplevelse

Forskerforum der du er!

